

UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT

Program de studii universitare de licență: Drept

**Forma de învățământ: învățământ cu frecvență redusă / învățământ la
distanță**

Suport de curs pentru disciplina:

DREPT PENAL GENERAL 1

Titular de disciplină:

Lector univ. dr. Cleopatra DRIMER

București
2023-2024

CUPRINS

Introducere...5

- a. Date privind titularul de disciplină
- b. Date despre disciplină
- c. Obiectivele disciplinei
- d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului
- e. Resurse și mijloace de lucru
- f. Structura cursului
- g. Cerințe preliminare
- h. Durata medie de studiu individual
- i. Evaluarea

Capitolul 1. Noțiuni generale privind dreptul penal și știința dreptului penal...9

- 1.1. Introducere
- 1.2. Conținut
- 1.3. Rezumat
- 1.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor
- 1.5. Bibliografie recomandată

Capitolul 2. Izvoarele dreptului penal...19

- 2.1. Introducere
- 2.2. Conținut
- 2.3. Rezumat
- 2.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor
- 2.5. Bibliografie recomandată

Capitolul 3. **Raportul juridic penal...28**

- 3.1. Introducere
- 3.2. Conținut
- 3.3. Rezumat
- 3.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor
- 3.5. Bibliografie recomandată

Capitolul 4. **Aplicarea legii penale în timp...36**

- 4.1. Introducere
- 4.2. Conținut
- 4.3. Rezumat
- 4.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor
- 4.5. Bibliografie recomandată
- 4.6. Teme de control

Capitolul 5. **Aplicarea legii penale în spațiu...45**

- 5.1. Introducere
- 5.2. Conținut
- 5.3. Rezumat
- 5.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor
- 5.5. Bibliografie recomandată

Capitolul 6. **Noțiunea și trăsăturile esențiale ale infracțiunii...54**

- 6.1. Introducere
- 6.2. Conținut
- 6.3. Rezumat
- 6.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor
- 6.5. Bibliografie recomandată

Capitolul 7. **Conținutul infracțiunii (I)...62**

- 7.1. Introducere
- 7.2. Conținut

7.3. Rezumat

7.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

7.5. Bibliografie recomandată

Capitolul 8. **Conținutul infracțiunii (II)**...71

8.1. Introducere

8.2. Conținut

8.3. Rezumat

8.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

8.5. Bibliografie recomandată

8.6. Teme de control

Capitolul 9. **Cauzele justificative**...78

9.1. Introducere

9.2. Conținut

9.3. Rezumat

9.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

9.5. Bibliografie recomandată

Capitolul 10. **Cauzele de neimputabilitate**...87

10.1. Introducere

10.2. Conținut

10.3. Rezumat

10.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

10.5. Bibliografie recomandată

10.6. Teme de control

Capitolul 11. **Formele infracțiunii intenționate (I)**...100

11.1. Introducere

11.2. Conținut

11.3. Rezumat

11.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

11.5. Bibliografie recomandată

Capitolul 12. Formele infracțiunii intenționate (II)...108

12.1. Introducere

12.2. Conținut

12.3. Rezumat

12.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

12.5. Bibliografie recomandată

**Capitolul 13. Săvârșirea infracțiunii prin cooperarea mai multor persoane
(I)...114**

13.1. Introducere

13.2. Conținut

13.3. Rezumat

13.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

13.5. Bibliografie recomandată

**Capitolul 14. Săvârșirea infracțiunii prin cooperarea mai multor persoane
(II)...124**

14.1. Introducere

14.2. Conținut

14.3. Rezumat

14.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

14.5. Bibliografie recomandată

14.6. Teme de control

INTRODUCERE

Suportul de curs al disciplinei *Drept penal - Partea generală* este destinat, în principal, studenților Facultății de Drept din cadrul Universității Ecologice din București – forma de învățământ cu frecvență redusă (IFR)/la distanță (ID), dar poate constitui material de studiu și pentru cursanții care urmează forma de învățământ cu frecvență (IF).

În consecință, a fost considerată oportună o abordare sintetică a materiei, sistematizată și concisă, care să permită dobândirea de către studenți a noțiunilor și elementelor fundamentale aparținând acestui domeniu, în același timp urmărindu-se însușirea unui mod de gândire logico-juridic corect, necesar înțelegerii și aplicării reglementărilor aferente în practică.

Parcursul și însușirea cunoștințelor prezentate în acest curs reprezintă fundamentul studiului viitor al unor discipline cum ar fi: dreptul penal – partea specială, dreptul procesual penal, criminalistica, medicina legală.

a. Date privind titularul de disciplină

Nume și prenume:	Cleopatra DRIMER
E-mail:	cleopatra.drimer@ueb.education

b. Date despre disciplină

Anul de studiu:	II
Semestrul:	1

c. Obiectivele disciplinei

Obiectivul general al disciplinei	▲ Dobândirea cunoștințelor fundamentale din domeniul științelor penale ▲ Însușirea unui mod de gândire logico-juridic corect
Obiectivele specifice	▲ Cunoașterea și utilizarea adecvată a noțiunilor specifice disciplinei, atât a normelor de incriminare cât și a jurisprudenței relevante cu privire la aplicarea acestora

	▲ Analiza evoluției legislative și a jurisprudenței în materie penală ▲ Cultivarea unor abilități de interpretare contextuală prin abordarea multidisciplinară a soluționării unor spețe din jurisprudența penală și utilizarea în acest sens și a cunoștințelor de drept penal comparat.
--	--

d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului

Competențe profesionale	▲ cunoașterea, înțelegerea și utilizarea limbajului specific, a conceptelor și teoriilor părții generale a dreptului penal ▲ utilizarea adecvată a limbajului juridic penal în cadrul unei dezbateri pe temă dată ▲ utilizarea conceptelor și teoriilor dreptului penal pentru explicarea și interpretarea textelor de lege ▲ identificarea, selectarea și aplicarea prevederilor legale într-un context determinat, pentru rezolvarea unei probleme concrete ▲ realizarea studiului juridic și distingerea între prevederile relevante față de cele irelevante care au incidență în rezolvarea unor situații specifice
Competențe transversale	▲ realizarea în mod eficient și responsabil, în condiții de relativă autonomie și sub asistență de specialitate, a sarcinilor profesionale ▲ dezvoltarea profesională continuă prin utilizarea în mod eficient a resurselor de comunicare și a surselor de informare și formare profesională ▲ Însușirea și aplicarea tehnicii lucrului în echipă, inclusiv prin participarea la procesele simulate organizate de către facultate

e. Resurse și mijloace de lucru

Pentru o pregătire temeinică, vă sugerăm să efectuați toate testele de evaluare, astfel încât rezultatul pregătirii dumneavoastră să fie cât mai obiectiv. De asemenea, ar fi indicat să vă alcătuiți propriile dumneavoastră planuri și scheme, acestea ajutându-vă la o mai bună sistematizare a cunoștințelor dobândite.

Fiecare curs debutează cu prezentarea obiectivelor pe care trebuie să le atingeți – din punctul de vedere al nivelului de cunoștințe – prin studierea temei respective. Vă recomandăm să le citiți cu atenție și apoi, la sfârșitul cursului, să le revedeți pentru a verifica dacă le-ați atins în întregime.

Testele de evaluare prezente la sfârșitul fiecărui curs vă vor ajuta să verificați modalitatea specifică de învățare și să vă îmbunătățiți cunoștințele. Timpul recomandat rezolvării testelor este de 30 de minute. Rezolvați testele numai după studierea în întregime a unui curs și nu vă uitați la răspunsuri decât după rezolvarea testului și numai dacă nu reușiți să găsiți răspunsul prin recitirea cursului.

La fiecare curs există indicată o bibliografie selectivă pe care vă sfătuim să o parcurgeți.

f. Structura cursului

Cursul de *Drept penal – partea generală 1* este alcătuit din 14 capitole (fiecare capitol fiind aferent unei **unități de învățare**):

Capitolul 1: Noțiuni generale privind dreptul penal și știința dreptului penal

Capitolul 2: Izvoarele dreptului penal

Capitolul 3: Raportul juridic penal

Capitolul 4: Aplicarea legii penale în timp

Capitolul 5: Aplicarea legii penale în spațiu

Capitolul 6: Noțiunea și trăsăturile esențiale ale infracțiunii

Capitolul 7: Conținutul infracțiunii (I)

Capitolul 8: Conținutul infracțiunii (II)

Capitolul 9: Cauzele justificative

Capitolul 10: Cauzele de neimputabilitate

Capitolul 11: Formele infracțiunii intenționate (I)

Capitolul 12: Formele infracțiunii intenționate (II)

Capitolul 13: Săvârșirea infracțiunii prin cooperarea mai multor persoane (I)

Capitolul 14: Săvârșirea infracțiunii prin cooperarea mai multor persoane (II)

La sfârșitul fiecărui capitol beneficiați de modele de teste de autoevaluare care vă vor ajuta să stabiliți singuri ritmul de învățare și necesitățile proprii de repetare a unor teme.

Totodată, sunt formulate **3 teme de control**, în vederea evaluării pe parcurs, astfel:

Tema 1 – Capitolul 4: „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați aplicarea legii penale mai favorabile”;

Tema 2 – Capitolul 8: „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să analizați latura obiectivă sau latura subiectivă din conținutul constitutiv al infracțiunii”;

Tema 3 – Capitolul 10: „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să dezvoltați una dintre cauzele justificative sau de neimputabilitate”.

Temele de control se prezintă de către fiecare student, iar rezultatele acestei evaluări se comunică de către cadrul didactic în mod direct și nemijlocit studenților.

Cursul de *Drept penal - Partea generală* poate fi studiat potrivit ordinii prestabilite a capitolelor, dar se poate aborda și în funcție de interesul propriu mai accentuat pentru anumite teme. Însă, în vederea susținerii examenului este obligatorie parcurgerea tuturor capitolelor și efectuarea testelor prezentate.

g. Cerințe preliminare

Pentru o mai bună înțelegere a materiei, este necesară coroborarea cunoștințelor dobândite în cadrul acestei discipline cu cele acumulate la *Teoria generală a dreptului*, având în vedere că disciplina se studiază în anul II, semestrul 1.

h. Durata medie de studiu individual

Durata medie de învățare estimăm a fi de aproximativ 28 de ore, iar pentru examen ar fi necesar un studiu de o săptămână.

Studierea fiecărui capitol necesită un efort estimat în medie la 2 ore, astfel încât să se fixeze temeinic cunoștințele specifice acestui domeniu.

i. Evaluarea

La încheierea studierii cursului, este obligatorie realizarea celor trei teme de control.

Înainte de examen este indicat să parcurgeți din nou toată materia, cu atenție, durata estimată pentru această activitate fiind de aproximativ o săptămână.

Forma de evaluare (E-examen, C-colocviu/test final, LP-lucrări de control)		E
Stabilirea notei finale (procentaje)	- evaluarea finală	40%
	- activități aplicative /laborator/lucrări practice/proiect etc.	20%
	- teste pe parcursul semestrului	20%
	- teme de control	20%

Capitolul 1.

NOȚIUNI GENERALE PRIVIND DREPTUL PENAL ȘI ȘTIINȚA DREPTULUI PENAL

1.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate noțiunile generale, precum și principiile fundamentale ale dreptului penal.

Obiectivele urmărite sunt

- *Însușirea noțiunii de drept penal ca ramură a sistemului nostru unitar de drept și deosebirea acesteia de noțiunea de știință a dreptului penal;*
- *Analiza principiilor fundamentale ca idei și reguli diriguitoare care fixează cadrul politico-juridic în conformitate cu care trebuie să aibă loc reacția societății față de cei care încalcă legea penală.*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

1.2. Conținut

Dreptul penal ca ramură de drept

Considerații preliminare

La apariția primelor comunități de tip social pedeapsa reprezenta răzbunarea pentru răul comis de infractor. Putea fi individuală sau colectivă și era nelimitată ceea ce determina, în final, repetarea conflictelor. În consecință, s-a impus limitarea acestora.

În antichitate, *Legea talionului* („ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”) a determinat ca riposta să fie proporțională cu intensitatea agresiunii ceea ce, deși aparent conferea un caracter de justiție, de dreptate, în fapt dubla pierdere suferită de societate și, în plus, semnificația și importanța valorilor sociale vătămate puteau fi diferite pentru diferiții titulari ai acestora. Regula talionului a fost înlocuită cu *compoziția* – respectiv înțelegerea intervenită între părțile în conflict în baza căreia cel vătămat primea o indemnizație pentru răul suferit.

După apariția statului de drept funcția de apărare a valorilor sociale fundamentale ale societății împotriva faptelor periculoase revine statului și urmează să fie realizată prin intermediul normelor de drept penal. Astfel, faptele indivizilor prin care valorile sociale erau puse în pericol sau vătămate efectiv constituie infracțiuni iar reacția împotriva acestora – monopol de stat.

Constatăm că evoluția societății de-a lungul timpului, în perioadele istorice care s-au succedat, a influențat în mod fundamental evoluția sistemelor de politică penală.

Existența în societate a presupus, încă de la început, organizarea și disciplina fără de care conviețuirea ar fi fost de nerealizat. În consecință, instituirea unor reguli de conduită obligatorii care să stabilească drepturi, libertăți și obligații ale oamenilor în relațiile lor reciproce a devenit imperios necesară iar respectarea acestora asigurată, la nevoie, de către forța publică.

Noțiunea dreptului penal

Pentru ca faptele care constituie infracțiuni să fie bine stabilite, pentru ca sancțiunile cu caracter penal să fie aplicate numai celor ce au săvârșit infracțiuni, este necesar să intervină normele penale iar acestea, în totalitatea lor, formează dreptul penal.

În doctrină s-au formulat diferite definiții ale dreptului penal, dintre care amintim pe aceea care arată că *„Dreptul penal reprezintă o ramură a sistemului nostru unitar de drept formată din ansamblul normelor juridice care reglementează conduita persoanelor și relațiile dintre acestea în raport cu valorile sociale fundamentale ocrotite de legea penală, prin interzicerea faptelor care pot vătăma sau pot pune în pericol aceste valori, sub iminența aplicării unei sancțiuni penale celor ce le săvârșesc.”*

Caracterele dreptului penal

În doctrină sunt diferite exprimări în ce privește caracterele dreptului penal, însă acestea nu corespund unor conținuturi distincte ci, în realitate, prin argumentele invocate,

exprimă în mod unitar aceleași caractere. Astfel, se poate ajunge la concluzia că dreptul penal are următoarele caractere: autonom, de drept public și unitar:

a) caracterul autonom – rezultă din faptul că:

- reglementează relații specifice, de apărare socială;
- are un sistem propriu de reguli de conduită;
- are sancțiuni specifice (pedepse, măsuri de siguranță, măsuri educative).

b) caracterul de drept public – rezultă din faptul că dreptul penal, reglementând relații de apărare socială, creează raporturi juridice între stat, pe de o parte, și membrii societății, pe de altă parte, care sunt raporturi de putere sau de autoritate în sensul că statul este cel îndrituit să tragă la răspundere penală pe cei care au săvârșit infracțiuni.

c) caracterul unitar este determinat de existența unor principii și instituții unitare cu privire la:

- infracțiune,
- răspundere penală,
- sancțiuni,

aplicabile întregii legislații penale (Codul penal, legi penale speciale, legi nepenale cu dispoziții penale).

Obiectul dreptului penal

Dreptul penal are ca obiect de reglementare relațiile de apărare socială care se stabilesc între membrii societății obligați să respecte valorile fundamentale pe care se întemeiază însăși societatea în evoluția ei. Aceste valori sunt: suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului român, persoana cu drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept, practic însăși societatea în ansamblul ei.

În ce privește întinderea acestor relații de apărare socială în doctrină s-au conturat două opinii.

Potrivit primei opinii, care suscită o serie de critici, obiectul dreptului penal constă în relațiile sociale ce revin dreptului penal și care privesc activitatea socială de luptă împotriva infracțiunilor prin tragerea la răspundere penală și pedepsirea celor ce le săvârșesc.

În ceea ce ne privește, ne raliem celei de a doua opinii potrivit căreia, *obiectul dreptului penal cuprinde relațiile de apărare socială ce se nasc nu din momentul săvârșirii infracțiunii, ci din momentul intrării în vigoare a legii penale*, în consecință cuprinzând nu numai relațiile de conflict ci și cele de conformare, stabilite prin reglementările penale.

Scopul dreptului penal

Dreptul penal are ca scop *apărarea împotriva faptelor cu grad de pericol social crescut, care ar putea prejudicia valorile sociale fundamentale* enumerate anterior urmărindu-se, în principal, *prevenirea săvârșirii infracțiunilor de către membrii societății care respectă legea penală în vigoare și în subsidiar, aplicare sancțiunilor prevăzute de lege pentru săvârșirea infracțiunilor.*

Necesitatea dreptului penal este de netăgăduit și, practic, întreaga apărare a valorilor fundamentale ale societății împotriva faptelor care le-ar putea pune în pericol sau vătămă efectiv tinde să se realizeze, în final, prin intermediul normelor de drept penal.

În consecință, doctrina a constatat că necesitatea dreptului penal este determinată de:

- a) necesitatea apărării valorilor sociale;
- b) existența fenomenului infracțional și necesitatea imperioasă a combaterii lui;
- c) nevoia de reglementare juridică a acțiunii de apărare a valorilor sociale.

Legăturile dreptului penal cu alte ramuri de drept

Dreptul românesc se prezintă ca un sistem de drept unitar în care între anumite ramuri ale sale există interacțiuni importante, fapt ce determină ca și dreptul penal, ca ramură distinctă, să se afle în asemenea raporturi. Astfel, dreptul penal va avea legături cu:

- a) dreptul constituțional;
- b) dreptul procesual penal;
- c) dreptul execuțional penal;
- d) dreptul civil;
- e) dreptul administrativ;
- f) dreptul financiar ș.a.

Evoluția dreptului penal român

În România, evoluția dreptului penal a fost influențată atât de factori interni dar și de reguli din legislațiile penale străine (franceze, germane ș.a.).

Astfel, după Unirea Principatelor Române realizată în 1859 a urmat, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, unificarea legislației penale și, respectiv, adoptarea primului Cod penal român (1865). Acesta, bazat pe principiile doctrinei clasice (legalitatea incriminării și a

pedepsei, umanismul pedepsei, egalitatea în fața legii penale și răspunderea subiectivă), era considerat ca fiind una din cele mai blânde reglementări penale ale acelei perioade din spațiul european. Pedepsa cu moartea, ca și pedepsele corporale sau confiscarea averii, nu era prevăzută în acest Cod penal (în schimb exista pedeapsa muncii silnice pe viață), după cum lipseau din reglementare și instituții ca tentativa, recidiva, reabilitarea etc.

Evoluția societății românești în condițiile parcurgerii unor etape istorice extrem de zbuciumate (primul război mondial și, mai ales, Marea Unire din 1918) a determinat necesitatea modernizării reglementărilor penale și a avut drept consecință adoptarea în 1936 a unui nou Cod penal, Codul penal „Carol al II-lea”. Acesta reprezenta, la acel moment, una din cele mai moderne reglementări în domeniu care introducea, pe lângă pedepse mai aspre (culminând cu introducerea din anul 1938 a pedepsei cu moartea), măsurile de siguranță și măsurile educative pentru delincvenții minori, dar și răspunderea penală a persoanei juridice.

Modificările ulterioare aduse reglementărilor penale au fost realizate prin intermediul legilor speciale care au urmărit modelarea după necesitățile societății și, mai ales, ale orânduirii socialiste în condițiile în care următorul Cod penal a fost adoptat abia în anul 1968.

Codul penal 1968, deși elaborat sub influența ideologiei marxiste, a beneficiat de personalitatea dominantă a profesorului Vintilă Dongoroz, coordonatorul elaborării acestei noi reglementări penale care a îmbinat principiile de politică penală modernă întâlnite în toate legislațiile contemporane. Ca dovadă, acest Cod penal a rămas în vigoare (este adevărat, cu modificări și completări succesive) până la intrarea în vigoare a noului Cod penal la 1 februarie 2014.

Noul Cod penal (adoptat în 2009 și intrat în vigoare la 1 februarie 2014) introduce instituții noi, aduce corecții celor existente și armonizează reglementarea penală națională cu cele existente la nivelul Uniunii Europene.

Știința dreptului penal

Noțiunea științei dreptului penal

Știința dreptului penal cuprinde un sistem de cunoștințe despre dreptul penal ca ramură a sistemului de drept. Știința dreptului penal nu se confundă cu dreptul penal. Astfel, în timp ce dreptul penal este o ramură a sistemului de drept alcătuită dintr-un ansamblu de norme juridice, știința dreptului penal reprezintă un sistem de cunoștințe despre raporturile juridice penale și normele penale care reglementează aceste raporturi.

Altfel spus, știința dreptului penal reprezintă *ansamblul teoriilor, concepțiilor și principiilor stabilite în domeniul dreptului penal*. Ea explică și fundamentează necesitatea existenței dreptului penal, elaborează teze științifice ținând cont de normele juridice, practica judiciară și doctrina din acest domeniu.

Evoluția științei dreptului penal

Cele mai cunoscute școli și curente apărute în domeniul științei dreptului penal au fost reprezentate de:

a) **Școala clasică** – având ca principali promotori pe *Montesquieu („De l'esprit des lois”, 1748)* și *Cesare Beccaria („Dei delitti e delle pene”, 1764)* a fundamentat și sistematizat principiile fundamentale ale dreptului penal modern;

b) **Școala pozitivistă** – fondată de *Cesare Lombroso („L'Uomo delinquente” 1876)*, *Enrico Ferri („Sociologia criminale” 1881)*, *Raffaele Garofalo („Criminologia” 1885)*, a propus pentru prima dată luarea, alături de pedepse, a unor măsuri de siguranță menite să combată starea de pericol a infractorului și să prevină săvârșirea de infracțiuni;

c) **Școala apărării sociale** – dezvoltă două curente, unul subiectivist, extremist, reprezentat de *Filippo Gramatica („Principi di difesa sociale” 1961)* care neagă necesitatea dreptului penal și propune înlocuirea acestuia cu apărarea socială, concepție privită cu suspiciune și, în final, respinsă, iar celălalt moderat, fundamentat de *Marc Ancel („La défense sociale nouvelle 1954”)* potrivit căruia, finalitatea dreptului o reprezintă apărarea socială realizată prin prevenire și/sau represiune; astfel Ancel consideră cunoașterea personalității delincventului deosebit de importantă pe baza acesteia urmând a se aplica măsura de resocializare cea mai adecvată, fie o măsură de siguranță, fie o pedeapsă în sens clasic.

d) **Școala neoclasică** – susține că, dacă pedeapsa se întemeiază pe vinovăția infractorului, în schimb natura și gravitatea ei trebuie să corespundă aptitudinii acestuia de a se îndrepta sub influența pedepsei și, în consecință, propune organizarea științifică a executării pedepsei privative de libertate.

În România știința dreptului penal s-a constituit abia după adoptarea *Codului penal și de procedură penală de la 1864*, intrate în vigoare în anul 1865. Prima lucrare de referință o constituie *Cursul de drept și procedură penală* a *prof. Ion Tanoviceanu* publicat în anul 1912. În perioada interbelică va apare și *Tratatul de drept și procedură penală*, realizat cu contribuția

remarcabilă a *prof. Vintilă Dongoroz* care a dezvoltat și îmbogățit doctrina expusă de predecesorul său.

Știința dreptului penal, fiind considerată autonomă în cadrul sistemului de științe juridice, are totuși legături cu alte științe juridice cum sunt cele ale dreptului constituțional, ale dreptului procesual penal, ale dreptului civil, ale dreptului procesual civil și altele. Ea folosește și rezultatele obținute în domeniul unor științe auxiliare dreptului, dintre care cele mai importante sunt: criminalistica, medicina legală și psihiatria judiciară.

Principiile fundamentale ale dreptului penal

Noțiunea de principii fundamentale și cadrul acestor principii

Pentru asigurarea scopului dreptului penal activitatea de combatere a infracțiunilor trebuie reglementată în concordanță cu diferite idei și reguli diriguitoare care fixează cadrul politico-juridic în conformitate cu care trebuie să aibă loc reacția societății față de cei care încalcă legea penală. Aceste reguli sunt principiile fundamentale.

Deci, principiile fundamentale ale dreptului penal sunt *regulile care ghidează întreaga reglementare juridică penală, întreaga activitate de combatere a fenomenului infracțional prin mijloace de drept penal.*

Deși în literatura de specialitate nu există o unitate de vederi în ceea ce privește cadrul principiilor fundamentale ale dreptului penal, considerăm că, valorificând aceste puncte de vedere, se impun ca reguli de bază cu valoare de principii fundamentale următoarele: *principiul legalității incriminării, a pedepselor, a măsurilor educative și de siguranță, principiul umanismului; principiul incriminării faptelor care prezintă un anumit grad de pericol social; principiul egalității în fața legii; principiul prevenirii faptelor prevăzute de legea penală.*

Conținutul principiilor fundamentale ale dreptului penal

a) **Principiul legalității** privește atât legalitatea incriminării dar și aceea a pedepselor, a măsurilor educative și de siguranță. Potrivit acestui principiu numai legea este cea care stabilește faptele ce constituie infracțiuni și determină pedepsele și măsurile ce se aplică celor ce le săvârșesc. *Art. 73 alin. 3 lit. h* din *Constituția României* consacră în textul său acest principiu: „Parlamentul adoptă legi organice prin care se reglementează infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora” și, potrivit *art. 23 alin. 12*: „Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii”. Aceste dispoziții constituționale

sunt consacrate în art. 1 și 2 C.pen. potrivit căroră: „Legea penală prevede faptele care constituie infracțiuni” și, respectiv, „Legea penală prevede pedepsele ce sunt aplicabile și măsurile educative ce se pot lua față de persoanele ce au săvârșit infracțiuni, precum și măsurile de siguranță ce se pot lua față de persoanele care au comis fapte prevăzute de legea penală”. Prin aceste prevederi, noul Cod penal urmărește să asigure deplina aplicare a principiului legalității incriminării și pedepsei.

b) **Principiul umanismului** presupune că reglementarea penală trebuie să aibă în vedere, fără excepție, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, atât față de cel ce a devenit victimă ca urmare a săvârșirii infracțiunii, cât și față de cel ce a săvârșit infracțiunea.

c) **Principiul egalității în fața legii** are la bază *art. 16 din Constituția României* care stipulează: „Cetățenii sunt egali în fața legii și autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări. Nimeni nu este mai presus de lege.” Deși Codul penal nu consacră în mod expres acest principiu, aplicarea sa este evidentă și prin lipsa unor dispoziții penale care să permită tratarea discriminatorie a persoanelor implicate.

d) **Principiul prevenirii faptelor prevăzute de legea penală** – reprezintă însuși scopul oricărei reglementări penale prin existența căroră se urmărește protejarea valorilor sociale fundamentale și prevenirea săvârșirii de noi fapte penale. Remarcăm faptul că în aplicarea și respectarea acestui principiu se întâlnesc:

- necesitatea cunoașterii normelor de drept penal;
- respectarea de bună voie a acestor reguli de către membrii societății, prin conformare, sau, în caz contrar, prin constrângere.

1.3. Rezumat

În doctrină arătat că „Dreptul penal reprezintă o ramură a sistemului nostru unitar de drept formată din ansamblul normelor juridice care reglementează conduita persoanelor și relațiile dintre acestea în raport cu valorile sociale fundamentale ocrotite de legea penală, prin interzicerea faptelor care pot vătăma sau pot pune în pericol aceste valori, sub iminența aplicării unei sancțiuni penale celor ce le săvârșesc.”

Caracterele dreptului penal sunt: *autonom, de drept public, unitar.*

Dreptul penal are ca scop *apărarea împotriva faptelor cu grad de pericol social crescut, care ar putea prejudicia valorile sociale fundamentale* enumerate anterior urmărindu-se, în

principal, *prevenirea săvârșirii infracțiunilor de către membrii societății care respectă legea penală în vigoare și în subsidiar, aplicare sancțiunilor prevăzute de lege pentru săvârșirea infracțiunilor.*

Obiectul dreptului penal cuprinde relațiile de apărare socială ce se nasc nu din momentul săvârșirii infracțiunii, ci din momentul intrării în vigoare a legii penale, în consecință cuprinzând nu numai relațiile de conflict ci și cele de conformare, stabilite prin reglementările penale.

Știința dreptului penal reprezintă ansamblul teoriilor, concepțiilor și principiilor stabilite în domeniul dreptului penal.

Cele mai cunoscute școli și curente apărute în domeniul științei dreptului penal: *Școala clasică, Școala pozitivistă, Școala apărării sociale, Școala neoclasică.*

Principiile fundamentale ale dreptului penal sunt *regulile care ghidează întreaga reglementare juridică penală, întreaga activitate de combatere a fenomenului infracțional prin mijloace de drept penal.*

1.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Obiectul dreptului penal cuprinde relațiile de apărare socială ce se nasc:
 - a) din momentul săvârșirii infracțiunii;
 - b) din momentul intrării în vigoare a legii penale;
 - c) după ce a avut loc săvârșirea infracțiunii.

2. Scopul dreptului penal constă în:
 - a) apărarea împotriva infracțiunilor a valorilor sociale fundamentale;
 - b) apărarea împotriva altor fapte ilegale decât infracțiunile;
 - c) apără modul în care are loc tragerea la răspundere penală a infractorilor.

3. Principiul umanismului presupune:
 - a) ca întreaga reglementare penală să aibă în vedere drepturile și libertățile fundamentale ale omului;
 - b) eliminarea pedepsei cu moartea și perfecționarea criteriilor de individualizare a sancțiunilor de drept penal;
 - c) instituirea unui regim de executare a pedepselor fără să înjosească persoana condamnatului sau să-i creeze suferințe fizice sau psihice, altele decât cele inerente pedepsei.

1.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 2.

IZVOARELE DREPTULUI PENAL

2.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *Noțiunea și specificul izvoarelor dreptului penal; Izvoarele formale ale dreptului penal; Normele juridice de drept penal; Interpretarea legii penale.*

Obiectivele urmărite sunt:

- *Însușirea noțiunii de izvor formal de drept penal;*
- *Analizarea categoriilor izvoarelor formale de drept penal;*
- *Analizarea noțiunii de normă juridică de drept penal, precum și a structurii acestei norme;*
- *Modul de interpretare a legii penale în vederea aplicării ei, pentru a descifra voința legiuitorului exprimată în această normă, cu privire la un caz concret.*

2.2. Conținut

Noțiunea și specificul izvoarelor de drept penal

Noțiunea de izvor de drept penal

În teoria generală a dreptului expresia „izvor de drept” este folosită în mai multe accepțiuni. Dintre acestea numai trei prezintă interes pentru dreptul penal, și anume: izvor natural, izvor constitutiv și izvor formal.

Izvorul natural îl constituie nevoile, cerințele și aspirațiile vieții sociale.

Izvorul constitutiv îl reprezintă voința puterii publice de a institui o anumită regulă de conduită ca normă de drept penal.

Izvorul formal al dreptului penal constă în însuși actul legislativ care cuprinde norme de drept penal cu elementele componente ale acestuia.

Așadar, izvoarele formale ale dreptului penal sunt reprezentate de reglementările juridice adoptate după o procedură specifică de Parlament și care stabilesc faptele ce constituie infracțiuni, sancțiunile ce urmează a fi aplicate, precum și condițiile răspunderii penale.

Specificul izvoarelor de drept penal

Legea este principalul izvor de drept.

Norma juridică penală, în principiu, își află sediul în legi organice, adoptate deci de Parlamentul României, legi care conțin incriminările, pedepsele și regimul executării acestora. Pe cale de excepție pot deci constitui izvoare formale ale dreptului penal și ordonanțele de urgență al Guvernului. Într-o singură situație, reglementată de Constituția României, decretul prezidențial poate avea valoarea de izvor formal de drept penal, și anume aceea a acordării grațierii individuale.

În temeiul *art. 11 alin. 2* din *Constituția României*, tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii fac parte din dreptul intern.

Normele juridice penale sunt cuprinse în:

- Constituție;
- Codul penal – marea lor majoritate; se presupune că reglementarea cuprinsă într-un cod de legi va avea o mai mare stabilitate în timp;
- Legi speciale sau legi nepenale cu dispoziții penale – pentru domeniile caracterizate de o evoluție rapidă și care, în consecință, necesită o adaptare rapidă a reglementărilor;
- Ordonanțele de urgență ale Guvernului;
- Unele decrete prezidențiale.

Nu pot constitui izvoare formale de drept penal:

- Hotărârile de Guvern ;
- Ordinele miniștrilor;
- Actele normative emise de organele administrației publice locale.

Izvoarele formale ale dreptului penal

Constituția României

Constituția României, ca lege fundamentală care stabilește regulile cu caracter general pentru toate ramurile de drept, este și izvor de drept penal deoarece unele norme ale sale consacră valorile fundamentale ale statului, valori ce sunt apărute prin normele de drept penal. De asemenea, anumite prevederi constituționale se prezintă ca norme cu caracter de principii care vizează dreptul penal cum ar fi cele exprimate în art. 15 alin. 2 sau art. 16 alin. 1, iar alte prevederi constituționale reglementează imunitatea de jurisdicție penală sau acordarea amnistiei ori a grațierii.

Legea penală

Legea penală este principalul izvor al normelor de drept penal, cu mențiunea că numai printr-o lege organică se pot prevedea infracțiunile, pedepsele și regimul executării lor. Pentru o mai bună cunoaștere a legilor penale, în literatura de specialitate s-au realizat unele clasificări, avându-se în vedere anumite criterii cum ar fi: domeniul de aplicare, durata activității lor și caracterul acestora.

În raport cu *domeniul de aplicare* se face distincție între:

- lege penală generală;
- lege penală complinitoare;
- lege penală specială;
- lege nepenală cu dispoziții penale.

În raport cu *durata activității* se face distincție între:

- lege penală cu durată nedeterminată;
- lege penală cu durată determinată (lege penală temporară).

În raport cu *caracterul legilor* se face distincție între:

- lege penală ordinară;
- lege penală extraordinară (excepțională).

Ordonanța de urgență a Guvernului

După cum s-a subliniat în doctrină, din coroborarea dispozițiilor *art. 108 alin. 3 și art. 115 alin. 4* din *Constituția României* rezultă că Guvernul poate emite două categorii de ordonanțe: ordonanțe simple și ordonanțe de urgență.

Ordonanțele simple pot fi emise numai în domenii care nu fac obiectul legilor organice, ceea ce înseamnă că ele nu pot constitui izvoare formale de drept penal.

Ordonanțele de urgență pot să cuprindă norme de natura legii organice dar numai în situații extraordinare a căror reglementare nu comportă sub nici o formă amânare, cu obligația de a motiva, în cuprinsul ordonanței, urgența intervenției pe această cale. Prin urmare, aceste ordonanțe de urgență, în mod excepțional, pot constitui izvoare formale ale dreptului penal.

Decretul prezidențial

Președintele României are anumite atribuții în reglementările constituționale. Pe lângă aceste atribuții, potrivit art. 94 lit. d din Constituție, Președintele României are ca atribuții și acordarea grațierii individuale, dispusă prin decret.

Având în vedere aceste atribuții ale Președintelui României, în literatura de specialitate s-a arătat că deoarece în urma acestei măsuri se poate stinge sau modifica raportul juridic penal, decretul prezidențial de grațiere individuală poate avea aptitudinea de izvor formal de drept penal.

Tratate și convenții internaționale

Unele tratate și convenții internaționale pot fi izvoare ale dreptului penal atunci când sunt ratificate de puterea legislativă și cuprind norme ale acestei ramuri de drept. În literatura de specialitate se face distincție între tratate și convenții internaționale ca izvoare indirecte și izvoare directe.

În cadrul izvoarelor indirecte se includ tratate și convenții internaționale prin care statul român s-a angajat să incrimineze și să sancționeze anumite fapte periculoase pentru întreaga umanitate în a căror reprimare sunt interesate toate statele.

În schimb, în cadrul izvoarelor directe se includ tratatele și convențiile internaționale ratificate care reglementează norme privind asistența judiciară internațională în materie penală, convențiile privitoare la extrădare, recunoașterea hotărârilor penale străine și altele.

Normele juridice de drept penal

Noțiunea de normă juridică

Orice lege penală este alcătuită dintr-un ansamblu de norme juridice care configurează conținutul normativ al acelei legi.

Potrivit unor opinii, *norma juridică penală* poate fi definită ca fiind *acea normă prin care se prescriu regulile de drept penal, precum și sancțiunile aplicabile în cazul încălcării acestora*.

Specificitatea normelor juridice penale în ansamblul normelor juridice este dată de:

- descrierea în normele de drept penal nu este regula de conduită ci chiar ilicitul;
- sancțiunea, în cazul normelor juridice de drept penal care, în principal, este preventivă și represivă;
- modul imperativ de aplicare a normelor juridice penale datorită căruia ele devin obligatorii și active din momentul intrării în vigoare a legii, iar încălcarea lor atrage aplicarea sancțiunii din oficiu, în marea majoritate a cazurilor.

Structura normelor juridice penale

Normele juridice penale generale prezintă o structură trihotomică – ipoteză, dispoziție, sancțiune, variantă adoptată unanim de teoreticieni ai dreptului penal.

Unii autori optează însă pentru structura dihotomică a normei juridice penale speciale, respectiv dispoziție și sancțiune, opinie la care ne raliem deoarece considerăm că răspunde mai bine realității, spre deosebire de autorii care susțin că și normele juridice penale speciale au o structură trihotomică – ipoteză, dispoziție și sancțiune.

Clasificarea normelor juridice penale

În literatura de specialitate normele juridice penale au fost clasificate după diverse criterii. În ceea ce ne privește, ne vom opri asupra clasificării după următoarele criterii:

a) *după sfera domeniului de aplicare* normele juridice penale se clasifică în:

- norme generale;
- norme speciale.

b) *după regula de conduită prescrisă* de normele juridice penale, acestea se împart în:

- norme prohibitive;
- norme onerative.

c) *după conținutul normelor juridice penale*, acestea se disting în:

- norme unitare;
- norme divizate.

d) *după gradul de determinare a sancțiunii* normelor juridice penale, acestea pot fi:

- norme cu sancțiuni absolut determinate;

- norme cu sancțiuni relativ determinate;
- norme cu pedepse alternative;
- norme cu sancțiuni cumulative.

Interpretarea legii penale

Noțiunea de interpretare a legii penale

În doctrină au fost formulate diferite definiții ale noțiunii de *interpretare a legii penale* însă, și potrivit unei opinii, pe care o considerăm ca fiind cât mai aproape de punctul nostru de vedere, aceasta constă în *operațiunea logico-rațională care se efectuează cu ocazia și în vederea aplicării normelor de drept penal și are ca scop descifrarea voinței legiuitorului exprimată în aceste norme cu privire la cazul concret.*

Necesitatea interpretării legii penale

Practica a dovedit că o *bună interpretare a legii penale este fundamentul oricărei decizii care urmărește o aplicare corectă a legii penale*. Exprimarea uneori mai puțin clară, echivocă, a legiuitorului dar și reglementarea mult prea generală în unele cazuri sunt cele care determină, o dată în plus, necesitatea acută a interpretării legii penale.

Formele interpretării legii penale

Interpretarea legii penale cunoaște mai multe forme care sunt determinate de subiecții care pot efectua această activitate. În raport de acești subiecți astfel de forme pot fi: interpretarea autentică sau legală, interpretarea judiciară sau causală și interpretarea doctrinară sau științifică.

a) **Interpretarea autentică** se face de același organ care a elaborat norma ce se interpretează, legiuitorul procedând la această operațiune pe calea unor norme penale interpretative în cuprinsul legii interpretate sau printr-un act normativ separat.

b) **Interpretarea judiciară** se realizează de către organele judiciare când trebuie să aplice legea în cazuri concrete.

c) **Interpretarea doctrinară** o întâlnim în lucrările de drept penal (manuale, tratate, cursuri, monografii, articole etc.) ocazie cu care se dau soluții de interpretare întemeiate din punct de vedere științific.

Metodele interpretării legii penale

Pentru interpretarea legii penale în doctrină se evidențiază folosirea anumitor metode, respectiv: interpretarea literală sau gramaticală, interpretarea logică sau rațională, interpretarea istorică și interpretarea prin analogie.

a) **Interpretarea literală (gramaticală)** presupune descifrarea voinței legiuitorului în urma analizei cuvintelor folosite de acesta, pe baza studierii etimologice, sintactice și stilistice.

b) **Interpretarea logică (rațională)** constă în lămurirea unei norme juridice penale cu ajutorul raționamentelor logice, și anume:

- *a fortiori*
 - *a minori ad majus* – dacă legea interzice mai puțin va interzice și mai mult;
 - *a majori ad minus* – dacă legea permite mai mult va permite și mai puțin;
- *per a contrario* – dacă o dispoziție cu caracter penal interzice sau sancționează o faptă numai în anumite condiții ea nu se referă și la alte situații de fapt, deci incidența normei este exclusă la situațiile neprevăzute de aceasta;
- *ad absurdum* – orice altă interpretare decât cea propusă ar duce la consecințe contrare legii, absurde;
- *a pari* – la situații identice celor reglementate de normă (chiar dacă acestea nu sunt prevăzute în mod explicit în lege ci reprezintă, în fapt, modalități ale aceluiași caz) se aplică aceleași soluții juridice (*ubi eadem ratio, ubi idem jus*).

c) **Interpretarea istorică** înseamnă stabilirea sensului unei dispoziții legale ținându-se seama de finalitatea urmărită de legiuitor la adoptarea actului normativ din care face parte acea dispoziție, într-un conținut istoric dat.

d) **Interpretarea prin analogie** constă în căutarea înțelesului unei norme penale cu ajutorul altor norme asemănătoare, abordând aceeași materie dar care au o formulare mult mai clară, mai completă și mai explicită.

Diferența față de interpretarea logică, raționamentul *a pari*, este dată de necesitatea existenței unei situații asemănătoare – în cazul analogiei, în timp ce în cazul *a pari* ne aflăm în aceeași existență a unei modalități a faptei, nereglementată și aceasta explicit.

Nu se confundă nici cu extinderea aplicării legii penale prin analogie, situație care ar determina încălcarea principiului legalității.

Rezultatele interpretării legii penale

În urma folosirii corecte a metodelor de interpretare a legii penale, în literatura de specialitate, s-au scos în evidență anumite rezultate din care amintim:

- a) existența unei concordanțe depline între voința legiuitorului și felul în care a fost exprimată această voință în norma penală interpretată, situație în care *interpretarea* se numește *declarativă*;
- b) existența unei discordanțe între voința legiuitorului și ceea ce exprimă textul de lege, în sensul că litera legii spune mai mult decât a vrut legiuitorul, situație în care interpretul trebuie să restrângă înțelesul normei juridice la limitele impuse de voința legiuitorului, caz în care ne aflăm într-o *interpretare restrictivă*;
- c) existența unei neconcordanțe între ceea ce exprimă legea și voința legiuitorului, situație în care litera legii spune mai puțin decât a dorit legiuitorul, fapt ce determină pe interpret să extindă înțelesul normei pentru a corespunde voinței reale a legiuitorului, astfel că ne aflăm în fața unei *interpretări extensive*.

Limitele interpretării

Prin operațiunea de interpretare trebuie să se ajungă la cunoașterea normei, la lămurirea voinței reale a legiuitorului exprimate în aceasta, iar nu la crearea unei alte norme sau la deturnarea sensului ei.

2.3. Rezumat

Izvoarele formale ale dreptului penal sunt reprezentate de *reglementările juridice adoptate după o procedură specifică de Parlament și care stabilesc faptele ce constituie infracțiuni, sancțiunile ce urmează a fi aplicate, precum și condițiile răspunderii penale. Acestea sunt: Constituția României, legea penală, ordonanțe de urgență, decretul prezidențial, unele tratate și convenții internaționale.*

Nu pot constitui izvoare formale de drept penal:

- Hotărârile de Guvern ;
- Ordinele miniștrilor;
- Actele normative emise de organele administrației publice locale.

Interpretar a legii penale este operațiunea logico-rațională care se efectuează cu ocazia și în vederea aplicării normelor de drept penal și are ca scop descifrarea voinței legiuitorului exprimată în aceste norme cu privire la cazul concret.

2.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Normele de drept penal își au izvorul în:

- a) legi penale speciale;
- b) legi nepenale;
- c) legi organice.

2. Pot constitui izvoare formale ale dreptului penal:

- a) hotărârile guvernului;
- b) ordinele miniștrilor;
- c) actele normative emise de organele administrației publice locale.

3. În raport de sfera domeniului de aplicare normele juridice penale se clasifică în:

- a) norme juridice penale generale;
- b) norme juridice penale prohibitive;
- c) norme juridice penale speciale.

4. Interpretarea autentică sau legală se face de același organ care a elaborat legea penală și poate fi realizată:

- a) de legiuitor, în corpul legii adoptate, când ne aflăm în fața unei interpretări autentice contextuale;
- b) de organele judiciare, când trebuie să aplice legea la cazuri concrete ce urmează a fi soluționate;
- c) printr-o lege interpretativă, când ne aflăm în fața unei interpretări autentice posterioare.

2.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 3.

RAPORTUL JURIDIC PENAL

3.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *Noțiunea raportului juridic penal și categoriile acestuia, raportul juridic penal de conformare, raportul juridic penal de conflict, faptele juridice penale*

Obiectivele urmărite sunt:

Însușirea noțiunii de raport juridic penal și categoriile acestuia;

- *Analizarea elementelor raportului juridic penal de conformare și ale raportului juridic penal de conflict;*
- *Analizarea legăturii intrinseci a raporturilor juridice penale cu faptele juridice penale.*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

3.2. Conținut

Noțiunea raportului juridic penal și categoriile acestuia

Noțiunea raportului juridic

Raportul juridic penal este o relație de apărare socială reglementată prin legea penală.

În momentul intrării în vigoare a legii penale ia naștere un *raport juridic penal* între stat și membrii societății, raport în care:

- statul are dreptul de a impune respectarea valorilor sociale ocrotite de lege și de a trage la răspundere penală pe cei care au săvârșit infracțiunea;

- în același timp membrii societății au obligația de a se conforma legii și de a suporta sancțiunile penale în măsura în care au încălcat prevederile normelor penale.

Deci, raportul juridic penal, fiind un raport de apărare a valorilor sociale fundamentale, are ca trăsătură esențială faptul că nu apare ca rezultat a unui acord de voință între părți, ci este impus prin forță imperativă a legii.

Categoriile raporturilor juridice penale

În funcție de modul în care se realizează respectarea dispozițiilor normelor penale distingem între:

- *raporturi juridice penale de conformare sau cooperare* – când respectarea se face de bună voie de către majoritatea celor cărora li se adresează;
- *raporturi juridice penale de conflict sau de contradicție* – determinate de încălcarea normei penale urmată de aplicarea unor sancțiuni penale celor vinovați.

Raportul juridic penal de conformare

Noțiunea raportului juridic penal de conformare

Odată cu intrarea în vigoare a legii penale iau naștere raporturi juridice penale care constau în respectarea de bună voie a dispozițiilor acestei legi, de către persoane fizice sau juridice nedeterminate în individualitatea lor.

În cadrul acestor raporturi juridice, statul are dreptul de a impune respectarea valorii sociale ocrotite de legea penală iar membrii societății au obligația de a nu încălca prevederile legii penale.

Astfel, în doctrină s-a arătat că *raportul juridic penal de conformare* reprezintă acel raport ce ia naștere din conformarea față de normele juridice penale și constă din *dreptul statului de a pretinde respectarea valorilor sociale ocrotite de lege și obligația membrilor societății de a respecta conduita descrisă în normele de incriminare*.

Subiectele raportului juridic penal de conformare

Subiecte ale raportului juridic penal de conformare sunt statul și persoana fizică sau juridică nedeterminată în individualitatea sa.

- *statul* este subiect determinat, principal, care se substituie titularilor valorii sociale apărute de legea penală și impune membrilor societății de a se abține de la săvârșirea infracțiunilor;
- *persoana fizică sau juridică*, titulară a valorii sociale este subiect adiacent al raportului juridic penal de conformare alături de stat;
- *persoana fizică sau juridică*, nedeterminată în individualitatea sa, căreia norma de drept penal i se adresează cu obligația de a avea conduita corespunzătoare.

Conținutul și obiectul raportului juridic penal de conformare

Conținutul acestui raport juridic este format din:

- *dreptul statului* de a pretinde membrilor societății o conduită conformă cu cerințele normei penale;
- *obligația membrilor societății* să se conformeze acestor cerințe.

Obiectul îl constituie *conformarea* conduitei destinatarilor cerințelor normei penale.

Nașterea, modificarea și stingerea raportului juridic penal de conformare

Nașterea acestui raport se realizează în momentul *intrării în vigoare a normei penale*.

Modificarea lui se produce prin *extinderea sau restrângerea obligației de conformare* în urma modificărilor ce intervin în conținutul normei penale.

Stingerea raportului juridic penal de conformare poate avea loc prin:

- *ieșirea din vigoare a normei penale* care l-a reglementat;
- *pierderea calității cerută de lege de către destinatarul obligațiilor* prevăzute prin norma penală.

În literatura de specialitate se susține faptul că raportul juridic penal de conformare nu încetează în urma săvârșirii unei infracțiuni deoarece, deși s-a născut un raport juridic penal de conflict, cel de conformare va continua să existe, deoarece cel în cauză are mai departe obligația de a respecta prevederile legii, chiar dacă le-a încălcat anterior.

Raportul juridic penal de conflict

Noțiunea raportului juridic penal de conflict

Dacă la un moment dat, după intrarea în vigoare a legii penale, vreo persoană nu respectă dispozițiile legale, raportul juridic penal care, până atunci, era de conformare, va lua forma unui raport juridic penal de conflict.

Potrivit unor autori, *raportul juridic penal de conflict* reprezintă raportul care *se naște între stat și infractor*, din momentul săvârșirii infracțiunii, și constă în *dreptul statului de a aplica sancțiunea prevăzută de norma penală încălcată și obligația infractorului de a suporta sancțiunea*, ca urmare a nesocotirii normei.

Subiectele raportului juridic penal de conflict

Subiectele raportului juridic penal de conflict sunt statul (în principal) și persoana fizică sau juridică (în secundar) care a suferit o vătămare în urma comiterii infracțiunii, cât și persoana fizică sau juridică care a săvârșit infracțiunea și urmează să răspundă penal:

Statul – are dreptul de a trage la răspundere, prin organele sale specializate, pe cei care au încălcat legea penală.

Alături de stat există, ca subiect adiacent al aceluiași raport, persoana fizică sau juridică titulară a valorii sociale lezate, care are dreptul de a participa ca parte vătămată în calitate de persoană determinată în individualitatea sa.

Persoana fizică sau juridică care a săvârșit o infracțiune și poate răspunde din punct de vedere penal, în condițiile legii, este o persoană determinată în individualitatea sa.

Conținutul și obiectul raportului juridic penal de conflict

Conținutul acestui raport este alcătuit din drepturile și obligațiile subiecților săi, respectiv:

- *dreptul statului* de a stabili temeiurile răspunderii penale și de a impune aplicarea și exercitarea sancțiunii corespunzătoare, dar și obligația de a acționa, prin organele sale, în conformitate cu legea;
- *obligația persoanei fizice sau juridice* care a comis infracțiunea de a răspunde penal pentru fapta săvârșită și de a executa sancțiunea aplicată, dar și *dreptul* de a pretinde pedepsirea sa în limitele prevăzute de lege și cu respectarea drepturilor procesuale;
- *dreptul persoanei fizice sau juridice*, titulară a valorii sociale lezate, de a participa ca parte vătămată în cadrul procesului penal cu obligația de a folosi toate mijloacele procesuale în scopul aflării adevărului numai potrivit legii.

Obiectul îl constituie aplicarea și executarea pedepsei principale, pedepsei accesorii și a celei complementare, precum și a măsurilor educative.

Nașterea, modificarea și stingerea raportului juridic penal de conflict

În ceea ce privește *momentul nașterii raportului juridic penal de conflict*, ne raliem părerii, potrivit căreia aceasta are loc la data săvârșirii infracțiunii de către destinatarul normei penale.

În doctrină s-au stabilit situațiile când se modifică sau când se stinge raportul juridic penal de conflict.

Modificarea acestui raport se poate realiza dacă intervine una din următoarele situații:

- adoptarea și intrarea în vigoare a unei legi penale mai favorabile după săvârșirea infracțiunii;
- apariția unei legi de grațiere care comută pedeapsa aplicată în una mai ușoară;
- apariția unei legi de grațiere care reduce pedeapsa stabilită de instanță în anumite limite.

Stingerea raportului juridic penal de conflict poate avea loc în una din următoarele modalități:

- executarea pedepsei;
- apariția unei legi de amnistie după săvârșirea infracțiunii;
- apariția unei legi de grațiere totală când aceasta prevede expres aplicarea sa și asupra pedepselor complementare;
- prescripția răspunderii penale;
- prescripția executării pedepsei;
- lipsa plângerii prealabile, retragerea acesteia și împăcarea părților;
- cauzele generale de nepedepsire;
- legea dezincriminatoare.

Faptele juridice penale

Noțiunea faptelor juridice penale

Nașterea raportului juridic penal nu se ivește oricum și oricând, ci numai în anumite situații. De asemenea, datorită unor asemenea situații, raportul juridic penal se poate modifica sau stinge.

De exemplu, pentru nașterea raportului juridic penal de conformare este nevoie de edictarea unei norme penale, iar pentru nașterea raportului juridic penal de conflict este nevoie de comiterea unui furt, unui viol, situații care nu sunt altceva decât fapte juridice.

După cum s-a susținut în literatura de specialitate, faptele juridice penale pot fi definite ca stări, situații, împrejurări, fapte prevăzute de legea penală, care dau naștere, modifică sau sting raportul juridic penal de conflict.

Clasificarea faptelor juridice penale

În doctrină s-a arătat că, în funcție de efectele pe care le produc asupra raportului juridic penal, faptele juridice se clasifică în:

- fapte juridice constitutive – când determină nașterea raportului juridic penal;
- fapte juridice modificatoare – când au ca efect modificarea regimului răspunderii penale pe durata derulării raportului juridic penal;
- fapte juridice extinctive – când au ca rezultat stingerea raportului juridic penal.

3.3. Rezumat

Raportul juridic penal este o relație de apărare socială reglementată prin legea penală.

În funcție de modul în care se realizează respectarea dispozițiilor normelor penale distingem între:

- *raporturi juridice penale de conformare sau cooperare* – când respectarea se face de bună voie de către majoritatea celor cărora li se adresează;
- *raporturi juridice penale de conflict sau de contradicție* – determinate de încălcarea normei penale urmată de aplicarea unor sancțiuni penale celor vinovați.

Momentul nașterii raportului juridic penal de conflict, are loc la data săvârșirii infracțiunii de către destinatarul normei penale. *Stingerea* raportului juridic penal de conflict poate avea loc în una din următoarele modalități:

- executarea pedepsei;
- apariția unei legi de amnistie după săvârșirea infracțiunii;
- apariția unei legi de grațiere totală când aceasta prevede expres aplicarea sa și asupra pedepselor complementare;
- prescripția răspunderii penale;
- prescripția executării pedepsei;

- lipsa plângerii prealabile, retragerea acesteia și împăcarea părților;
- cauzele generale de nepedepsire;
- legea dezincriminatoare.

Faptele juridice penale pot fi definite ca stări, situații, împrejurări, fapte prevăzute de legea penală, care dau naștere, modifică sau sting raportul juridic penal de conflict.

3.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Raportul juridic penal de conformare constă în:
 - a) faptul că ia naștere între stat și infractor din momentul săvârșirii infracțiunii;
 - b) dreptul statului de a pretinde respectarea valorilor sociale ocrotite de legea penală;
 - c) obligația infractorului de a suporta sancțiunea.
2. Raportul juridic penal de conflict constă în:
 - a. faptul că ia naștere din conformarea față de normele juridice penale;
 - b. dreptul statului de a aplica sancțiunea prevăzută de norma penală încălcată;
 - c. obligația membrilor societății, ca destinatari ai legii penale, de a respecta conduita descrisă în normele de incriminare.
3. Modificarea raportului juridic penal de conflict are loc când, potrivit legii penale, intervine una din următoarele situații:
 - a. adoptarea unei legi penale mai favorabile după săvârșirea infracțiunii;
 - b. ieșirea din vigoare a legii penale;
 - c. săvârșirea unei fapte interzise.
4. Stingerea raportului juridic penal de conflict se realizează prin anumite modalități, dintre care amintim:
 - d) săvârșirea faptei interzise;
 - e) lipsa plângerii prealabile, retragerea acesteia ori împăcarea părților în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede în mod expres condiția existenței plângerii prealabile pentru punerea în mișcare a acțiunii penale sau că împăcarea părților înlătură răspunderea penală;
 - f) apariția legii dezincriminatoare după săvârșirea infracțiunii.

3.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 4.

APLICAREA LEGII PENALE ÎN TIMP

4.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *considerații generale privind aplicarea legii penale și aplicarea legii penale în timp.*

Obiective:

- Însușirea noțiunii de aplicare a legii penale în general și a noțiunii de aplicare a legii penale în timp;
- Analizarea principiului activității legii penale, a duratei legii penale, precum și a concursului de legi penale;
- Analizarea dispozițiilor privind extraactivitatea legii penale și a celor privind aplicarea legii penale mai favorabile.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

4.2. Conținut

Considerații generale privind aplicarea legii penale

Noțiunea de aplicare a legii penale

Legea penală este cel mai important izvor de drept penal și conține un ansamblu de norme de drept, de reguli de conduită, care reglementează relațiile de apărare socială. Ea are eficiență din momentul intrării în vigoare și respectarea îi este asigurată prin sancțiuni penale.

În acest sens, legea penală se adresează, în primul rând, tuturor cetățenilor care au obligația să se conformeze cerințelor acestor norme, iar în al doilea rând, se adresează organelor judiciare care sunt chemate să aplice sancțiunile penale celor care nu au respectat cerințele legii penale.

Deci, prin *aplicarea legii penale* se înțelege *executarea sau îndeplinirea îndatoririlor pe care ea le prevede*. Aceasta se poate realiza în două moduri:

- *de bună voie*, prin respectarea prescripțiilor acesteia, când legea își realizează funcția de prevenție generală;
- *prin constrângere*, în cazul săvârșirii faptei incriminate, când legea își îndeplinește funcția de prevenție specială, prin recurgerea la sancțiune.

Realizarea prin constrângere a aplicării normelor de drept penal trebuie să constituie excepția, în timp ce modalitatea de conformare, de respectare de bună voie, normalitatea.

Elementele în raport cu care se analizează aplicarea legii penale

Aplicarea legii penale, ca și a oricărei legi, poate fi cercetată în raport cu o serie de elemente strâns legate de fenomenele juridice penale care determină limitarea aplicării acestei legi. Asemenea elemente sunt:

- *timpul*, în sensul că orice faptă se situează în timp, iar legea are o anumită durată;
- *teritoriul sau spațiul* – deoarece orice faptă se plasează într-un anumit loc;
- *persoanele* – deoarece nu se poate face abstracție de persoanele care sunt beneficiare sau destinate ale dispozițiilor legii penale;
- *faptele* – pentru că sunt legate de activitatea umană și legea penală se referă la anumite manifestări pe care le interzice sau le ordonă.

Aplicarea legii penale în timp

Noțiunea și cadrul de reglementare al aplicării legii penale în timp

Aplicarea legii penale în timp ocupă un loc important în teoria dreptului penal deoarece, pe de o parte, această lege are o durată în timp limitată, iar pe de altă parte, infracțiunile se săvârșesc la o anumită dată în raport cu legea penală. Astfel, potrivit unor autori, prin *aplicarea legii penale în timp* se înțelege *aplicarea prescripțiilor sancționatoare ale acesteia în raport cu momentul săvârșirii infracțiunii și cu cel al tragerii la răspundere penală a infractorului*.

Cadrul de reglementare a acestui subiect se află situat în *art. 3-7 C.pen.*. Principiile care guvernează acest domeniu sunt cele privitoare la activitatea legii penale, retroactivitatea legii penale de dezincriminare precum și cel al extraactivității legii penale mai favorabile.

Activitatea legii penale

Codul penal 2009 în art.3 stipulează: „*Legea penală se aplică infracțiunilor săvârșite în timpul cât ea se află în vigoare*” consacrand astfel *principiul activității legii penale*.

Deci, legea penală nu se aplică infracțiunilor săvârșite înainte de intrarea în vigoare a legii, și nici infracțiunilor săvârșite după ieșirea ei din vigoare.

O lege poate dobândi forță obligatorie numai dacă este în vigoare, adică este activă. O lege penală este activă de la data intrării în vigoare și până la data ieșirii ei din vigoare, așadar numai între aceste momente își produce efectele.

Drept urmare, *intervalul de timp situat între momentul intrării în vigoare a legii penale și cel al ieșirii din vigoare* a acesteia poartă denumirea de *durată de aplicare a legii penale*.

Intrarea în vigoare a legii penale nu coincide cu data adoptării acesteia și nici cu data publicării ei în Monitorul Oficial, momente de la care ea nu are eficiență juridică. Pentru a dobândi această eficiență trebuie să se urmeze o procedură anumită. Astfel, procedura de adoptare și de intrare în vigoare a legilor este reglementată în *art. 74-78 din Constituția României* care prevede că, după adoptarea de către Parlament, legea se trimite spre promulgare Președintelui României urmând ca apoi să fie publicată în Monitorul Oficial și să intre în vigoare la 3 zile după publicare sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei.

Ieșirea din vigoare are loc prin abrogare care poate fi:

- *expresă* – când legea nouă prevede că se abrogă legea anterioară;
- *tacită* – când legea nouă reglementează aceeași materie ca și legea anterioară și chiar dacă abrogarea vechilor prevederi nu se face în mod expres, ea este subînțeleasă;
- *totală* – când legea este scoasă din vigoare în întregul ei;
- *parțială* – când abrogarea se referă în mod expres doar la anumite reglementări cuprinse în lege.

În situația unei legi penale temporare ieșirea ei din vigoare se realizează la *împlinirea termenului* până la care ea urma să opereze sau dacă a fost elaborată pentru un anumit scop ea iese din vigoare în momentul realizării scopului.

În literatura de specialitate s-a subliniat faptul că este posibil ca legile penale nu numai să se succedă, ci să și coexiste în timp, să fie deopotrivă active. Coexistența a două sau mai multe legi penale care reglementează concomitent aceeași materie constituie concursul de legi penale, care concurs va fi soluționat în raport de următoarele reguli:

- *aceeași faptă penală este reglementată atât de o lege penală generală cât și de o lege penală specială, ambele în vigoare în același timp* – în acest caz se va aplica legea penală specială, deoarece legea specială derogă de la legea generală;
- *aceeași faptă penală este reglementată atât în norme cuprinse în partea specială a Codului penal, cât și în norme penale cuprinse în legi cu caracter extrapenal* – situație în care se va aplica legea extrapenală pentru că aceasta particularizează condițiile de incriminare și sancționare a faptei respective.

Neretroactivitatea legii penale

Se pot ivi situații când se săvârșesc unele fapte în timpul când o lege veche era în vigoare și pe care nu le incriminează însă, printr-o lege nouă, acele fapte au fost incriminate, situație în care nu se poate aplica legea nouă deoarece aceasta nu poate retroactiva.

În acest sens, *art. 1 alin. 2 și art. 2 alin. 2 C.pen.* prevăd că „Nici o persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșită” și, respectiv, „Nu se poate aplica o pedeapsă ori nu se poate lua o măsură educativă sau o măsură de siguranță dacă aceasta nu era prevăzută de legea penală la data când fapta a fost săvârșită”. Potrivit acestor dispoziții, legea penală este neretroactivă, ea nu se poate aplica decât faptelor săvârșite din momentul intrării în vigoare a legii. Remarcăm că neretroactivitatea legii penale, referitoare atât la faptă cât și la sancțiuni, este consacrată în cadrul principiului legalității renunțându-se la prevederea ei în mod expres.

Extraactivitatea legii penale

În doctrină s-a arătat că de multe ori, când o lege penală intră în vigoare există, încă neepuizate, o serie de raporturi juridice născute înainte de intrarea sa în vigoare și care urmează să primească o soluționare sub imperiul legii noi.

Sau, alteori, avem situații când deși o lege penală a ieșit din vigoare continuă totuși să subziste unele raporturi juridice născute pe când legea era încă activă și care nu și-au găsit rezolvare până la abrogarea ei.

Aceste cazuri de trecere de la o lege la alta au primit denumirea de *situații tranzitorii*, când nu se poate aplica decât una din cele două legi ajungându-se astfel la extraactivitatea legii aplicabile.

Extraactivitatea legii a cărei aplicare se face, se poate realiza în 2 modalități:

- prin aplicarea *legii vechi* – caz în care vom spune că aceasta este *ultraactivă*;

- prin aplicarea *legii noi* – caz în care vom spune că aceasta devine *retroactivă*, derogând astfel de la principiul neretroactivității legii penale.

Legea penală nouă devine retroactivă când se va aplica, prin extindere, și asupra conflictelor de drept penal născute înainte de intrarea în vigoare a acestei legi. Extinderea nu se poate realiza decât în caz de excepție când se poate abate de la principiul neretroactivității legii penale. O asemenea excepție are loc în următoarele situații:

- a legii penale dezincriminatoare (*art. 4 C.pen.*)
- a legii penale interpretative – care este adoptată ulterior legii interpretate, explică voința legiuitorului și se apreciază că își găsește aplicare din momentul intrării în vigoare a legii interpretate;
- a legii penale mai favorabile (*art. 15 alin. 2 din Constituția României și art. 5 și 6 C. pen.*).

Legea penală veche devine ultraactivă când se va aplica, și după ieșirea ei din vigoare, asupra conflictelor de drept penal născute în timpul când ea era în vigoare.

Vor avea asemenea caracter ultraactiv următoarele legi penale:

- legea penală temporară (*art. 7 C.pen.*);
- legea penală mai favorabilă (*art. 5-6 C.pen.*).

Aplicarea legii penale mai favorabile

Așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate oricare din legea penală veche sau legea penală nouă, dacă este mai favorabilă infractorului, devine aplicabilă, teorie care a devenit dominantă în toate legislațiile moderne.

Aplicarea legii penale mai favorabile este reglementată de *art. 15 alin. 2 din Constituția României: „Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile”,* dar și de *art. 5 și 6 C.pen.* unde sunt prevăzute două ipoteze:

A. Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul faptelor pentru care nu a intervenit o hotărâre definitivă.

Este ipoteza prevăzută în *art. 5 alin.1 C.pen.*: „În cazul în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea cea mai favorabilă”.

Codul penal 2009 completează aceste reglementări în alin. 2 precizând că devin aplicabile și în cazul actelor normative sau a prevederilor din acestea declarate neconstituționale, dar și a ordonanțelor de urgență aprobate de Parlament cu modificări sau completări ori respinse, dacă în timpul când s-au aflat în vigoare au cuprins dispoziții penale mai favorabile.

Rezultă că asemenea prevederi pot fi aplicate numai dacă infracțiunea a fost săvârșită când o lege penală era în vigoare iar judecata a avut loc potrivit altei legi penale și, totodată, aceste legi au conținut reglementări diferite.

În această situație, pentru determinarea legii penale mai favorabile, se vor avea în vedere:

- condițiile de incriminare a faptei;
- condițiile de urmărire și de judecată;
- natura și durata pedepsei;
- alte prevederi necesare pentru determinarea legii penale mai favorabile, cum ar fi: recidiva, concursul de infracțiuni, circumstanțele atenuante și agravante etc.
- termenul de prescripție.

B. Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul faptelor pentru care a intervenit o hotărâre definitivă.

Aplicarea legii penale mai favorabile în această ipoteză se va realiza, potrivit art. 6 Codul penal 2009, în următoarele condiții:

- să existe o hotărâre definitivă de condamnare la o pedeapsă (detențiune pe viață, închisoare, amendă, pedeapsă complementară ce însoțește o pedeapsă principală), la o măsură educativă, ori la o măsură de siguranță, indiferent dacă hotărârea de condamnare privește o pedeapsă cu executare sau cu suspendarea executării pedepsei;
- după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare să intre în vigoare o lege nouă care să prevadă sancțiuni de drept penal mai ușoare;
- sancțiunea aplicată în baza legii vechi să fie mai grea ca natură sau să depășească maximumul special al legii noi.

Legea distinge între diferitele moduri de determinare și aplicare a legii penale mai favorabile după cum urmează:

- a) când natura pedepsei principale aplicate diferă de cea prevăzută în noua lege se va aplica, conform art. 6 alin. 2 și 3 C.pen. , maximul special al pedepsei principale prevăzute în legea nouă; astfel:
- detențiunea pe viață va putea fi înlocuită cu maximul special al pedepsei închisorii (dacă legea nouă nu prevede și detențiunea pe viață),
 - iar pedeapsa închisorii aplicată conform legii vechi va putea fi înlocuită cu amenda (dacă legea nouă nu prevede ca pedeapsă alternativă închisoarea), cu precizarea că, în funcție de perioada de timp executată din pedeapsa închisorii, făcându-se raportarea la sistemul zilelor-amendă, instanța de judecată poate considera pedeapsa amenzii executată în tot sau în parte.
- b) când pedeapsa principală aplicată are aceeași natură cu cea dispusă de legea nouă, conform art. 6 alin. 1 C.pen. :
- dacă pedeapsa aplicată nu depășește maximul special prevăzut de legea nouă va rămâne neschimbată,
 - dacă însă depășește maximul special din legea nouă, va fi redusă la acel maxim.

În ce privește măsurile educative, conform art. 6 alin. 4 C.pen. :

- dacă sunt neexecutate și nu mai sunt prevăzute în legea nouă, nu se mai execută;
- dacă au corespondent mai favorabil în legea nouă, vor fi executate în conținutul și limitele prevăzute de aceasta.

Potrivit art. 6 alin. 5 C.pen., când legea penală este mai favorabilă în raport cu pedepsele principale sau cu măsurile educative, pedepsele complementare și măsurile de siguranță:

- dacă sunt neexecutate și nu mai sunt prevăzute în legea nouă, nu se mai execută;
- dacă au corespondent mai favorabil în legea nouă, vor fi executate în conținutul și limitele prevăzute de aceasta.

Alineatul ultim al art. 6 C.pen. reglementează posibilitatea aplicării legii penale noi mai favorabile și în situațiile în care pedepsele definitiv aplicate au fost executate până la data intrării în vigoare a legii noi. Astfel, noile valori ale pedepselor stabilite în conformitate cu legea penală mai favorabile vor fi avute în vedere în cazul calculării termenului de reabilitare, stabilirii stării de recidivă etc.

4.3. Rezumat

Prin *aplicarea legii penale* se înțelege *executarea sau îndeplinirea îndatoririlor pe care ea le prevede*. Aceasta se poate realiza în două moduri:

- *de bună voie*, prin respectarea prescripțiilor acesteia, când legea își realizează funcția de prevenție generală;
- *prin constrângere*, în cazul săvârșirii faptei incriminate, când legea își îndeplinește funcția de prevenție specială, prin recurgerea la sancțiune.

Realizarea prin constrângere a aplicării normelor de drept penal trebuie să constituie excepția, în timp ce modalitatea de conformare, de respectare de bună voie, normalitatea.

Aplicarea legii penale poate fi cercetată în raport cu o serie de elemente strâns legate de fenomenele juridice penale care determină limitarea aplicării acestei legi. Asemenea elemente sunt: *timpul, teritoriul sau spațiul, persoanele, faptele*.

Prin *aplicarea legii penale în timp* se înțelege *aplicarea prescripțiilor sancționatoare ale acesteia în raport cu momentul săvârșirii infracțiunii și cu cel al tragerii la răspundere penală a infractorului*.

4.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Durata de aplicare a legii penale este situată:

- g) între momentul începerii comiterii infracțiunii și momentul epuizării infracțiunii;
- h) între momentul intrării în vigoare a unei legi penale generale și momentul intrării în vigoare a unei legi penale speciale;
- i) între momentul intrării în vigoare a legii penale și momentul ieșirii din vigoare a legii penale.

2. Neretroactivitatea legii penale are loc când:

- a. se săvârșesc unele fapte în timpul când o lege veche este în vigoare și ea nu le incriminează, însă într-o lege nouă acestea sunt prevăzute ca infracțiuni;
- b. o lege nouă dezincriminează o faptă care, până atunci, a fost incriminată printr-o lege anterioară;
- c. fapta continuă să rămână infracțiune în legea nouă, sub altă denumire.

3. Retroactivitatea legii penale are loc când:

- a. o faptă prevăzută de legea penală a fost abrogată din legea penală specială însă rămâne ca infracțiune în legea penală generală;
- b. o lege penală nouă dezincriminează o faptă care până atunci a fost incriminată printr-o lege anterioară;
- c. o faptă prevăzută de legea penală a fost abrogată din legea penală specială însă rămâne ca modalitate de săvârșire a altei infracțiuni.

4. În situația în care legea penală va extraactiva se va aplica:

- j) legea penală din momentul în care s-a săvârșit infracțiunea;
- k) legea penală nouă;
- l) legea penală mai favorabilă.

4.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

4.6. Temă de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați aplicarea legii penale mai favorabile

Capitolul 5.

APLICAREA LEGII PENALE ÎN SPAȚIU

5.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *aplicarea legii penale în spațiu, extrădarea și alte forme de cooperare internațională pentru reprimarea criminalității.*

Obiective:

- *Însușirea noțiunii de aplicare a legii penale în spațiu;*
- *Analizarea principiului teritorialității legii penale și excepțiile de la acest principiu;*
- *Analizarea principiilor personalității legii penale, realității legii penale și a universalității legii penale, precum și prioritatea convențiilor internaționale;*
- *Însușirea reglementărilor privind extrădarea pasivă și extrădarea activă.*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

5.2. Conținut

Aplicarea legii penale în spațiu

Noțiunea și cadrul de reglementare al aplicării legii penale în spațiu

În timp ce legea penală română se aplică tuturor infracțiunilor săvârșite pe teritoriul României, infracțiunile pot fi săvârșite în spații diferite, atât pe teritoriul României cât și în afara acestui teritoriu, de către cetățeni români sau fără cetățenie care au domiciliul în țară sau de către cetățeni străini sau fără cetățenie care nu domiciliază pe teritoriul țării împotriva statului sau a cetățenilor români. De asemenea, există cazuri când cetățenii străini săvârșesc

infracțiuni pe teritoriul țării noastre și se refugiază pe teritoriul altor state, sau săvârșesc infracțiuni în străinătate și se refugiază pe teritoriul României.

În consecință, în doctrină s-a subliniat că aplicarea legii penale în spațiu îmbracă aspecte diferite, astfel:

- când aplicarea legii penale se face în raport cu faptele săvârșite *pe teritoriul României* – se va avea în vedere *principiul teritorialității legii penale*;
- când aplicarea legii penale se face în raport cu faptele săvârșite *în afara teritoriului României* – se va avea în vedere fie *principiul personalității legii penale*, fie acel al *realității legii penale*, fie al *universalității legii penale*;
- aplicarea legii penale române trebuie făcută și în raport cu formele care privesc cooperarea internațională pentru combaterea criminalității, în cazul *extrădării*.

În concluzie, prin normele privind aplicarea legii penale în spațiu se înțelege *ansamblul normelor juridice privitoare la întinderea și aplicarea legii penale în raport cu locul săvârșirii infracțiunii, cu spațiul sau teritoriul de săvârșire al acesteia*.

În acest sens, Codul penal a prevăzut norme juridice cu privire la aplicarea legii penale în spațiu, în art. 8-14.

Aplicarea legii penale faptelor săvârșite pe teritoriul țării

Principiul teritorialității

Art. 8 alin. 1 din Codul penal prevede *principiul teritorialității* în formularea: „*Legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite pe teritoriul României*”.

În baza acestui principiu, orice persoană care a săvârșit o infracțiune pe teritoriul țării noastre, indiferent de cetățenia sa și de locul unde își are domiciliul va fi trasă la răspundere penală potrivit prevederilor legii penale române.

Pentru o aplicare corectă și coerentă a acestui principiu trebuie explicată noțiunea de „*teritoriu*”, în accepțiunea dată de legea penală, respectiv așa cum este stipulată în art. 8 alin. 2 C.pen. 2009: „Prin termenul *teritoriu* din expresiile „*teritoriul României*” și „*teritoriul țării*” se înțelege *întinderea de pământ, marea teritorială și apele cu subsolul și spațiul aerian, cuprinse între frontierele de stat*”.

În același sens, dispozițiile art. 8 alin. 3 C.pen. arată că sintagma *infracțiunea săvârșită pe teritoriul țării* privește și pe acelea săvârșite *pe o navă sub pavilion românesc sau pe o aeronavă înmatriculată în România*, astfel conferindu-se un înțeles mai amplu noțiunii de

teritoriu prezentată anterior. Același articol precizează în mod suplimentar, în *alin. 4*, că *infracțiunea se consideră săvârșită pe teritoriul României și atunci când pe acest teritoriu ori pe o navă sub pavilion românesc sau pe o aeronavă înmatriculată în România s-a efectuat un act de executare, de instigare sau de complicitate ori s-a produs, chiar în parte, rezultatul infracțiunii*, această prevedere fiind cunoscută în doctrină și ca *principiul ubicuității*.

Excepții de la aplicarea legii penale potrivit principiului teritorialității

În Codul penal art.12 precizează că *dispozițiile art. 8-11 se aplică dacă nu se dispune altfel printr-un tratat internațional la care România este parte*. Excepțiile de la aplicarea legii penale potrivit principiului teritorialității privesc acele situații când aplicabilă poate fi legea penală străină:

- imunitatea de jurisdicție – admisă în cazul infracțiunilor săvârșite de reprezentanții diplomatici ai statelor străine sau de alte persoane (șefi de state, șefi de guverne, reprezentanți ONU ș.a.) care, în conformitate cu convențiile internaționale, nu sunt supuse jurisdicției statului român (art. 13 C.pen.);
- infracțiuni săvârșite în sediile misiunilor diplomatice;
- infracțiuni săvârșite de personalul armatelor străine aflate în trecere sau staționate pe teritoriul României;
- infracțiuni săvârșite la bordul unor nave sau al unor aeronave străine aflate pe teritoriul României (cu cele două modalități, după cum navele sau aeronavele sunt militare sau comerciale ori guvernamentale).

Aplicarea legii penale faptelor săvârșite în afara teritoriului țării

Așa cum am amintit anterior în ipoteza aplicării legii penale faptelor săvârșite în afara teritoriului țării operează trei principii: *principiul personalității legii penale, principiul realității legii penale și principiul universalității legii penale*.

Principiul personalității legii penale

Principiul personalității legii penale, prevăzut în art. 9 alin. 1 C.pen. , stipulează că legea penală va fi aplicată infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării dacă făptuitorul este cetățean român sau de o persoană juridică română, dacă pedeapsa prevăzută de legea penală română este detențiunea pe viață sau închisoarea mai mare de 10 ani.

Pentru a se putea aplica legea penală română unei infracțiuni săvârșite în străinătate, potrivit principiului personalității, așa cum s-a evidențiat în doctrină trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- infracțiunea să se săvârșească în întregime în străinătate;
- infracțiunea săvârșită să fie prevăzută de legea penală română;
- făptuitorul să fie cetățean român sau persoană juridică română, în momentul săvârșirii infracțiunii.

Art. 9 alin. 2 C.pen. introduce condiția dublei incriminări, dacă pedeapsa prevăzută de legea penală română pentru săvârșirea infracțiunii nu este detențiunea pe viață sau închisoarea de cel puțin 10 ani și fapta este prevăzută ca infracțiune și de legea țării unde a fost săvârșită ori dacă a fost comisă într-un loc care nu se află sub jurisdicția vreunui stat.

Alin. 3 al aceluiași articol prevede necesitatea autorizării prealabile, în toate cazurile, făcută de procurorul general al parchetului de pe lângă curtea de apel în a cărei rază teritorială se află parchetul mai întâi sesizat sau, dacă este cazul, de procurorul general al parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

În ce privește excepțiile de la aplicarea acestui principiu Codul penal art.12 precizează că *dispozițiile art. 8-11 se aplică dacă nu se dispune altfel printr-un tratat internațional la care România este parte.*

Principiul realității legii penale

Principiul realității legii penale, reglementat în art. 10 alin. 1 din Codul penal, prevede că legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite:

- în afara teritoriului țării,
- contra statului român, unui cetățean român sau unei persoane juridice române,
- dacă făptuitorul este cetățean străin sau apatrid.

Punerea în mișcare a acțiunii penale pentru infracțiunile prevăzute în art. 10 alin. 2 din Codul penal se face numai:

- cu autorizarea prealabilă a procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție
- numai dacă fapta nu face obiectul unei proceduri judiciare în statul pe teritoriul căruia s-a comis.

Odată îndeplinite cerințele sus-menționate aplicarea legii penale este exclusivă și necondiționată.

Excepțiile de la aplicarea acestui principiu sunt determinate de existența unor dispoziții diferite existente într-un tratat internațional la care România este parte (Codul penal art.12).

Principiul universalității legii penale

Principiul universalității legii penale, consacrat în art. 11 din Codul penal stabilește că legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite:

- în afara teritoriului României
- în condițiile în care făptuitorul, cetățean străin sau apatrid, care se află de bunăvoie în România, comite o faptă prevăzută ca infracțiune, alta decât cele enumerate în art. 10 alin. 1 lit. a) C.pen., dacă statul român și-a asumat obligația, în temeiul unui tratat internațional, să o reprime. Nu interesează în ce măsură fapta este incriminată de legea statului pe al cărui teritoriu a fost săvârșită.

Același principiu operează și în ipoteza în care s-a cerut extrădarea sau predarea infractorului și aceasta a fost refuzată (art.10 alin. 1 lit. b) C.pen.). Asemenea dispoziții nu se aplică când, potrivit legii statului în care infractorul a săvârșit infracțiunea, există vreo cauză care împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal ori executarea pedepsei, sau când pedeapsa a fost executată ori este considerată ca executată (art.10 alin. 2 C.pen.). Dacă însă pedeapsa nu a fost executată sau a fost executată în parte vor opera dispozițiile legale privitoare la recunoașterea hotărârilor străine (art.10 alin. 3 C.pen.).

Excepțiile de la aplicarea acestui principiu sunt determinate de existența unor dispoziții diferite existente într-un tratat internațional la care România este parte (Codul penal art.12).

Extrădarea și alte forme de cooperare internațională pentru reprimarea criminalității

Justificarea cooperării judiciare în materie penală și formele acesteia

Datorită amplificării și proliferării fenomenului infracțional ce capătă forme organizate pe teritoriul mai multor state, cooperarea în combaterea acestui fenomen devine o problemă comună. În acest scop au luat naștere diferite forme de cooperare judiciară internațională pentru prevenirea și combaterea criminalității.

În doctrină se arată că potrivit reglementărilor din legislația penală română în vigoare, distingem două categorii de forme de cooperare internațională în reprimarea criminalității, și anume: unele consacrate de Codul penal și de Codul de procedură penală, iar altele consacrate în Legea nr. 302/2004, modificată și completată.

Formele de cooperare consacrate de legislația penală română sunt:

- aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în străinătate, potrivit principiului universalității legii penale;
- incriminarea în legea penală română a unor fapte periculoase ca urmare a aderării sau ratificării de către România a unor tratate internaționale;
- recunoașterea potrivit legii penale a efectelor hotărârilor judecătorești pronunțate în străinătate;
- consacrarea recidivei internaționale în Codul penal;
- transmiterea în temeiul reciprocității de informații și date privitoare la antecedentele unor infractori, copii de pe hotărâri penale, cazier judiciar și alte date necesare în lupta contra criminalității;
- extrădarea.

Reglementările existente, în Legea nr. 302/2004 modificată și completată, prevăd ca forme de cooperare judiciară internațională în materie penală:

- extrădarea;
- predarea în baza unui mandat european de arestare;
- transferul de proceduri în materie penală;
- recunoașterea și executarea hotărârilor penale și a actelor judiciare;
- transferul persoanelor condamnate;
- asistența judiciară în materie penală.

Extrădarea, formă de cooperare judiciară internațională în materie penală

După cum s-a subliniat în literatura de specialitate *extrădarea* este un *act bilateral, politic și juridic, prin care statul pe teritoriul căruia se află un infractor străin îl predă, la cerere, statului unde s-a săvârșit infracțiunea, ori statului ale cărui interese au fost afectate prin săvârșirea faptei, sau al cărui cetățean este, în vederea tragerii la răspundere penală, a executării unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță în statul respectiv.*

Din această definiție rezultă caracteristicile extrădării, respectiv:

- act de cooperare judiciară internațională;

- act bilateral, realizat între două state (statul solicitat și statul solicitant);
- conținut politic (realizat pe baza voinței liber exprimate în cadrul tratatelor internaționale);
- pronunțat caracter juridic (reglementată prin norme de drept).

Extrădarea se acordă sau poate fi solicitată, conform art. 14 din Codul penal:

- în temeiul unui tratat internațional la care România este parte;
- pe bază de reciprocitate;
- în lipsa acestora, în temeiul legii.

În ceea ce privește predarea sau extrădarea unei persoane în relația cu statele membre ale Uniunii Europene se acordă sau se solicită în condițiile legii, iar predarea unei persoane către un tribunal penal internațional aceasta se acordă, de asemenea, în condițiile stipulate în lege.

Sintagma „în condițiile legii” trebuie interpretată în sensul dispozițiilor cuprinse în art. 4 și 5 din Legea nr. 302/2004.

Clasificarea extrădării se poate face, după poziția statului aflat în discuție, în:

- pasivă – când statul acordă extrădarea;
- activă – când statul cere extrădarea.

5.3. Rezumat

Prin normele privind aplicarea legii penale în spațiu se înțelege *ansamblul normelor juridice privitoare la întinderea și aplicarea legii penale în raport cu locul săvârșirii infracțiunii, cu spațiul sau teritoriul de săvârșire al acesteia.*

Aplicarea legii penale în spațiu îmbracă aspecte diferite, astfel:

- când aplicarea legii penale se face în raport cu faptele săvârșite *pe teritoriul României* – se va avea în vedere *principiul teritorialității legii penale*;
- când aplicarea legii penale se face în raport cu faptele săvârșite *în afara teritoriului României* – se va avea în vedere fie *principiul personalității legii penale*, fie acel al *realității legii penale*, fie al *universalității legii penale*;
- aplicarea legii penale române trebuie făcută și în raport cu formele care privesc cooperarea internațională pentru combaterea criminalității, în cazul *extrădării*.

Extradarea este un act bilateral, politic și juridic, prin care statul pe teritoriul căruia se află un infractor străin îl predă, la cerere, statului unde s-a săvârșit infracțiunea, ori statului ale cărui interese au fost afectate prin săvârșirea faptei, sau al cărui cetățean este, în vederea tragerii la răspundere penală, a executării unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță în statul respectiv

5.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Unele excepții de la aplicarea legii penale potrivit principiului teritorialității sunt:
 - a. infracțiunile săvârșite în sediile reprezentanțelor economice străine;
 - b. infracțiunile săvârșite de către reprezentanții diplomatici ai statelor străine în România;
 - c. infracțiunile săvârșite la bordul navelor ori aeronavelor comerciale străine aflate în porturile sau aeroporturile românești.
2. Pentru a se putea aplica legea penală română în cazul unei infracțiuni săvârșite în străinătate, potrivit principiului personalității, așa cum rezultă din Codul penal în vigoare, trebuie îndeplinite următoarele cerințe:
 - a. infracțiunea să se săvârșească în întregime în străinătate;
 - b. infracțiunea să fie prevăzută de legea penală străină;
 - c. făptuitorul să fie cetățean român sau persoană fără cetățenie cu domiciliul în România, în momentul săvârșirii infracțiunii.
3. Potrivit principiului realității, legea penală se aplică:
 - a. infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării contra bunurilor unui cetățean român;
 - b. infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării prin care s-a adus o vătămare gravă integrității corporale sau sănătății unui cetățean străin;
 - c. infracțiunilor prevăzute la literele „a” și „b” săvârșite de un cetățean străin sau de o persoană fără cetățenie care domiciliază pe teritoriul României.
4. Potrivit principiului universalității, legea penală se aplică:
 - a. altor infracțiuni decât cele pentru care se aplică principiul realității legii penale, săvârșite în afara teritoriului țării;
 - b. infracțiunilor prevăzute la litera „a” săvârșite de către un cetățean străin sau de o persoană fără cetățenie care nu domiciliază pe teritoriul țării;
 - c. faptelor descrise la literele „a” și „b” atunci când sunt prevăzute ca infracțiuni și de legea penală a țării unde au fost săvârșite, iar făptuitorul se află în țară.

5. Din conținutul reglementărilor privind extrădarea rezultă că, pentru a se putea realiza extrădarea pasivă, se cer îndeplinite și următoarele condiții privind urmărirea penală, judecarea și executarea pedepsei:

- a. infracțiunea să fie, atât potrivit legislației statului român cât și legislației statului solicitant, dintre acelea pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, iar această persoană să nu se opună extrădării ;
- b. să se fi împlinit termenul prescripției răspunderii penale sau termenul prescripției executării pedepsei, fie potrivit legislației statului român, fie potrivit legislației statului solicitant, sau să fi intervenit amnistia în România, dacă statul român avea competență să urmărească această infracțiune, potrivit propriei sale legislații;
- c. persoana expulzată să fie judecată în statul solicitant de către un tribunal care nu asigură garanțiile fundamentale de procedură și de protecție a drepturilor de apărare sau de un tribunal național instituit anume pentru cazul respectiv ori să aibă de executat o pedeapsă pronunțată de acest tribunal.

5.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 6.

NOȚIUNEA ȘI TRĂSĂTURILE ESENȚIALE ALE INFRAȚIUNII

6.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *conceptul de infracțiune și definiția generală a infracțiunii, vinovăția, trăsătură esențială a infracțiunii, fapta prevăzută de legea penală, trăsătură esențială a infracțiunii, nejustificarea și imputabilitatea, ca trăsături esențiale ale infracțiunii.*

Obiective:

- *Analizarea opiniilor privind accepțiunea conceptului de infracțiune precum și a noțiunii de infracțiune în general, sublinierea trăsăturilor caracteristice, esențiale și comune tuturor faptelor incriminate de legea penală;*
- *Analizarea aptitudinii psihice a făptuitorului în comiterea faptei pentru a se putea stabili dacă acesta a acționat cu vinovăția de care legea condiționează săvârșirea infracțiunii;*
- *Analizarea conceptului de faptă prevăzută de legea penală ca trăsătură esențială a infracțiunii și corelația cu principiul legalității incriminării;*
- *Analizarea măsurii în care caracterul nejustificat al faptei dar și imputabilitatea ei persoanei care a săvârșit-o condiționează existența infracțiunii.*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

6.2. Conținut

Conceptul de infracțiune și definiția generală a infracțiunii

Conceptul de infracțiune

În știința dreptului penal, conceptul de „infracțiune” este folosit în mai multe accepțiuni.

Într-o primă accepție acest concept desemnează norma de incriminare, adică fapta descrisă de legea penală împreună cu elementele sale constitutive care definesc în ansamblul lor o infracțiune.

Prin descrierea în normele penale de incriminare și prin interzicerea sub sancțiunea penală a diferitelor acțiuni sau inacțiuni periculoase sau vătămătoare pentru valorile sociale, legiuitorul definește conținutul diferitelor infracțiuni ca furtul, omorul, înșelăciunea, tâlhăria, ultrajul etc.

Într-o altă accepțiune, conceptul de „infracțiune” este folosit în sensul de faptă concretă, săvârșită de făptuitor, și ale cărei trăsături esențiale corespund cu descrierea faptei incriminate. Potrivit acestei păreri infracțiunea îmbracă forme concrete (furt, omor săvârșit de x sau de y etc.)

Potrivit altei accepțiuni, conceptul de „infracțiune” este examinat ca instituție fundamentală a dreptului penal, care alături de celelalte instituții fundamentale și anume, răspunderea penală și sancțiunile de drept penal, formează structura dreptului penal. De aceea, ori de câte ori din cauza unor situații stabilite de lege, o faptă nu are caracter penal și drept urmare nu este infracțiune, acesta este un motiv pentru care nu se poate angaja răspunderea penală și nici nu se poate aplica o pedeapsă.

Definiția generală a infracțiunii

Pentru activitatea practică și pentru cunoașterea științifică a diferitelor infracțiuni ca fapte descrise ori concret săvârșite, a fost necesară elaborarea noțiunii generale de infracțiune prin care sunt evidențiate trăsăturile esențiale și comune tuturor infracțiunilor.

Astfel, prin *art. 15 alin. 1 C.pen.*, a fost definită infracțiunea în general ca fiind *fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o.*

Dacă o faptă concretă nu întrunește trăsăturile esențiale și comune prevăzute de norma penală ea nu va constitui infracțiune, ci o faptă din alte ramuri ale dreptului.

Conceptul de infracțiune definit prin trăsăturile esențiale nu trebuie confundat cu conceptul de conținut al infracțiunii. Acesta din urmă are în vedere fapta descrisă în norma de incriminare care o definește ca o infracțiune determinată (furt, viol, tâlhărie etc.)

Fapta prevăzută de legea penală, trăsătură esențială a infracțiunii

Noțiunea de faptă prevăzută de legea penală

Simpla cuprindere într-un text de lege penală a caracteristicilor unei fapte nu o califică drept infracțiune. Este necesară îndeplinirea și a celorlalte cerințe, a pericolului social și a formei de vinovăție prevăzută de norma de reglementare cu care trebuie săvârșită fapta, lipsa oricăreia dintre aceste trăsături conduce la înlăturarea caracterului penal al faptei.

În concluzie, orice infracțiune trebuie prevăzută de legea penală, dar nu orice faptă prevăzută de legea penală este și infracțiune.

Astfel, conceptul de „faptă prevăzută de legea penală” nu se confundă cu acela de „infracțiune”.

Când ne referim la fapta prevăzută de legea penală avem în vedere modelul legal, adică norma de incriminare care descrie trăsăturile obiective ale faptei, pe când infracțiunea este o faptă concretă care prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și ale cărei trăsături se suprapun pe cele ale modelului legal, adică a faptei descrise în norma de incriminare. Deci, prevederea faptei în legea penală este numai una din cerințele esențiale ale infracțiunii, ea nu epuizează conceptul de „infracțiune”.

Corelația dintre fapta prevăzută de legea penală și principiul legalității incriminării

Principiul legalității incriminării este prevăzut în art. 1 C.pen. potrivit căruia *legea penală prevede care fapte constituie infracțiuni*. Acest principiu stă la baza trăsăturii esențiale referitoare la prevederea faptei de către legea penală, fapt care nu înseamnă și existența unei echivalențe între ele.

În doctrină s-a susținut că pentru realizarea trăsăturii referitoare la prevederea faptei de legea penală este suficientă dispoziția legală care descrie acea faptă, în schimb, pentru realizarea principiului legalității incriminării, alături de dispoziția care descrie fapta, mai trebuie să existe și dispoziția care să dea o reglementare legală trăsăturilor esențiale și tuturor situațiilor pe care le implică.

Vinovăția, trăsătură esențială a infracțiunii

Vinovăția și factorii săi

Pentru ca o faptă prevăzută de legea penală să poată fi calificată ca infracțiune ea trebuie să îndeplinească pe lângă cerințele legate existența unei norme de incriminare și pe cea legată de vinovăție.

Vinovăția reprezintă *atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta săvârșită și față de urmările faptei sale*, adică să acționeze cu acea poziție psihică de care legea condiționează săvârșirea infracțiunii.

Ea presupune interacțiunea a doi factori:

- *factorul intelectual* – privește reprezentarea la nivelul conștiinței a faptei și a rezultatului socialmente periculos;
- *factorul volitiv* – privește voința de a săvârși fapta.

În consecință, vinovăția este caracterizată de existența celor doi factori, conștiință și voință, și implică totodată reprezentarea la nivelul psihicului făptuitorului a rezultatului socialmente periculos.

Discernământul nu este echivalent cu vinovăția, ci reprezintă doar capacitatea psihică a persoanei de a-și da seama de consecințele faptei sale.

Formele și modalitățile vinovăției

Deși nu există o definiție legală a vinovăției, totuși, potrivit art. 16 C.pen. , sunt descrise formele și modalitățile acesteia. Potrivit acestui text: „Vinovăția există când fapta care este comisă cu intenție, din culpă sau cu intenție depășită”.

În funcție de atitudinea făptuitorului față de urmările faptei, la rândul lor, intenția și culpa pot avea modalități diferite.

Intenția și modalitățile acesteia

Intenția, ca formă a vinovăției, se poate prezenta, la rândul ei, în două modalități: intenție directă și intenție indirectă.

- a) *Intenția directă* există atunci când infractorul prevede rezultatul faptei sale și, mai mult, urmărește producerea lui prin săvârșirea acelei fapte (art. 16 alin. 3 lit. a C.pen.).

Intenție directă va exista în toate cazurile în care producerea rezultatului constituie scopul acțiunii sau inacțiunii făptuitorului.

În general, intenția directă rezultă din modul și împrejurările de comitere a faptei, din mijloacele folosite și din conduita infractorului.

- b) *Intenția indirectă* există atunci când infractorul prevede rezultatul faptei sale și, deși nu-l urmărește, acceptă posibilitatea producerii lui (art. 16 alin. 3 lit. b C.pen.).

Pentru reținerea intenției indirecte trebuie să se constate că subiectul, pe plan intelectual, a prevăzut cel puțin două rezultate: unul cert și altul eventual, iar față de acesta din urmă a adoptat o atitudine de indiferență, de acceptare, subiectul acționând cu dorința de a se produce neapărat primul rezultat.

În cazul acestei modalități a intenției subiectul nu ia nici o măsură astfel încât urmarea eventuală să nu se producă, ci acceptă producerea ei ca „preț” al producerii primului rezultat.

Alte modalități ale intenției ca formă a vinovăției pe care doctrina le enumeră sunt:

- *intenția simplă* – când infractorul prevede și urmărește producerea rezultatului;
- *intenția calificată* – când prin producerea rezultatului se urmărește atingerea unui scop prevăzut în norma de incriminare;
- *intenția inițială* – când se prevede rezultatul de la început;
- *intenția supravenită* – în timpul executării unei infracțiuni infractorul prevede posibilitatea producerii unui alt rezultat decât cel inițial;
- *intenția unică* – atunci când se urmărește săvârșirea unei singure fapte sau obținerea unui singur rezultat;
- *intenția complexă* – când se decide săvârșirea mai multor fapte sau/și obținerea mai multor rezultate;
- *intenția spontană* – executarea faptei are loc de îndată;
- *intenția premeditată* – executarea faptei are loc la un interval de timp etc.

Culpa și modalitățile acesteia

Culpa, ca formă a vinovăției, comportă la rândul ei mai multe modalități. Culpa poate fi cu prevedere sau ușurință și culpa simplă sau neglijență

- a) *Culpa cu prevedere sau ușurință* va exista când infractorul prevede rezultatul faptei sale, dar nu-l acceptă, socotind fără temei că el nu se va produce (art. 16 alin. 4 lit. a C.pen.).

Sub aspectul factorului intelectual, culpa cu prevedere se aseamănă cu intenția indirectă în sensul că infractorul prevede rezultatul faptei sale, însă în cazul intenției indirecte el acceptă rezultatul eventual, pe când în cazul culpei cu prevedere, socotind că-l va putea evita.

b) *Culpa simplă sau neglijența* va exista când infractorul nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă (art. 16 alin. 4 lit. b C.pen.).

Sub aspectul factorului intelectual, culpa simplă se deosebește de toate celelalte forme ale vinovăției deoarece lipsește elementul de prevedere al rezultatului pe care-l găsim la celelalte forme de vinovăție.

În afară de modalitățile normative ale culpei în literatura de specialitate se evidențiază și alte modalități ale acesteia, dintre care amintim:

- *imprudența* are în vedere o activitatea ce se desfășoară fără ca făptuitorul să-i acorde atenția necesară;
- *nepriceperea* se referă la lipsa cunoștințelor cerute de corecta îndeplinire a unei activități;
- *nedibăcia* presupune lipsa abilităților făptuitorului în cazul concret;
- *culpa directă* – vizează comportarea infractorului însuși;
- *culpa indirectă* – privește o acțiune săvârșită de o altă persoană.

Codul penal 2009, spre deosebire de cel din 1968, reglementează în mod explicit în art. 16 alin. 6 că o faptă comisă din culpă constituie infracțiune numai dacă legea o prevede în mod expres.

Intenția depășită sau praeterintenția

Potrivit unor opinii, intenția depășită sau praeterintenția este o formă mixtă de vinovăție ce cuprinde intenția și culpa reunite. Intenția depășită este forma de vinovăție ce se realizează prin săvârșirea unei fapte cu intenție și producerea unui rezultat mai grav decât cel urmărit sau acceptat de făptuitor prin săvârșirea faptei, rezultat ce se impută acestuia sub forma culpei, deoarece nu l-a prevăzut, deși trebuia și putea să-l prevadă.

Astfel, autorii unei asemenea opinii au definit intenția depășită ca fiind o formă mixtă de vinovăție care apare ca element subiectiv în conținutul unor infracțiuni, atunci când făptuitorul prevede și urmărește ori acceptă producerea unui rezultat socialmente periculos, dar în realitate, datorită împrejurărilor în care se execută activitatea infracțională rezultatul produs este unul mai grav decât cel prevăzut, urmărit ori acceptat dar pe care făptuitorul l-a prevăzut, nu l-a acceptat, sperând fără temei că nu se va produce ori nu l-a prevăzut deși putea și trebuia să-l prevadă.

Codul penal reglementează pentru prima dată în art. 16 alin. 5, în mod explicit, această formă de vinovăție prevăzând că *există intenție depășită când fapta constând într-o acțiune sau inacțiune intenționată produce un rezultat mai grav determinat de culpa făptuitorului*.

6.3. Rezumat

Prin art. 15 alin. 1 C.pen. , a fost definită infracțiunea în general ca fiind *fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o.*

Vinovăția reprezintă *atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta săvârșită și față de urmările faptei sale*, adică să acționeze cu acea poziție psihică de care legea condiționează săvârșirea infracțiunii.

Ea presupune interacțiunea a doi factori:

- *factorul intelectual* – privește reprezentarea la nivelul conștiinței a faptei și a rezultatului socialmente periculos;
- *factorul volitiv* – privește voința de a săvârși fapta.

Vinovăția există când fapta care este comisă cu intenție, din culpă sau cu intenție depășită.

6.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii sunt:

- a. fapta să nejustificată;
- b. fapta să fie săvârșită fără vinovăție;
- c. fapta să fie prevăzută de legea penală.

2. Fapta este săvârșită cu intenție când infractorul:

- a. prevede rezultatul faptei sale, urmărind producerea lui prin săvârșirea acelei fapte;
- b. prevede rezultatul faptei sale, dar nu-l acceptă, socotind fără temei că el nu se va produce;
- c. nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă.

3. Fapta este săvârșită din culpă când infractorul:

- a. prevede rezultatul faptei sale și, deși nu-l urmărește, acceptă posibilitatea producerii lui;
- b. prevede rezultatul faptei sale, dar nu-l acceptă, socotind fără temei că el nu se va produce;
- c. nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă.

4. Intenția depășită sau praeterintenția este o formă mixtă de vinovăție ce cuprinde intenția și culpa reunite, și poate exista când:

- a. s-a săvârșit o faptă cu intenție prin care se prevede, se urmărește ori se acceptă producerea unui rezultat socialmente periculos;
- b. s-a săvârșit o faptă din cele prevăzute la litera „a”, dar în realitate, datorită unor împrejurări, rezultatul produs este mult mai grav, pe care făptuitorul l-a prevăzut, nu l-a acceptat, sperând fără temei că nu se va produce;
- c. s-a săvârșit o faptă din cele prevăzute la litera „a”, dar în realitate, datorită unor împrejurări, rezultatul produs este mult mai grav, pe care făptuitorul nu l-a prevăzut, deși putea și trebuia să-l prevadă.

6.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 7.

CONȚINUTUL INFRAȚIUNII (I)

7.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *noțiunea și clasificarea conținutului infracțiunii, condițiile preexistente infracțiunii*

Obiective:

- *Analizarea și însușirea condițiilor obiective și subiective cerute de norma de incriminare pentru ca un anumit tip de faptă să constituie infracțiune;*
- *Analizarea modului în care se grupează și raporturile care se statornicesc între diferitele elemente și condiții care compun conținutul generic al infracțiunii;*
- *Însușirea reglementărilor normelor juridice penale privind condițiile preexistente infracțiunii, respectiv obiectul, subiectul, locul și timpul săvârșirii infracțiunii.*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

7.2. Conținut

Noțiunea și clasificarea conținutului infracțiunii

Noțiunea de conținut al infracțiunii

Deoarece infracțiunile nu pot fi deosebite între ele pe baza trăsăturilor esențiale care le diferențiază de alte forme de ilicit juridic, care nu întrunesc trăsăturile esențiale ale unei infracțiuni, în doctrină a fost necesar să se opereze cu conceptul de conținut al infracțiunii care ajută la deosebirea faptelor ilicite penale între ele.

Conținutul infracțiunii este descris în norma de incriminare, fapt ce definește un tip particular de faptă ilicită penală, adică un model abstract legal. Drept urmare, pentru ca o

faptă să constituie infracțiune, ea trebuie să prezinte, pe lângă trăsăturile esențiale și condițiile descrise în conținutul unei norme de incriminare.

Astfel, așa cum s-a menționat în doctrină, *conținutul infracțiunii* poate fi definit ca fiind *totalitatea condițiilor obiective și subiective, cerute de norma de incriminare pentru ca un anumit tip de faptă să constituie infracțiune.*

Conținutul generic de infracțiune

Concept

În vederea studierii conținuturilor diferitelor infracțiuni, în doctrină s-a dat naștere noțiunii de conținut generic al infracțiunii, care evidențiază ceea ce este comun tuturor conținuturilor particulare de infracțiune (adică condițiile cerute de lege).

Deoarece aceste condiții comune se situează în anumite raporturi, putem defini conținutul generic al faptei incriminate ca fiind modul în care se grupează și raporturile care se statornicesc între diferitele condiții care compun acest conținut.

Clasificarea condițiilor din norma de incriminare

În literatura de specialitate, condițiile care alcătuiesc conținutul particular al incriminării au fost clasificate, potrivit anumitor criterii, dintre care amintim:

a) *După elementele la care se referă*, acestea se clasifică în:

- condiții privitoare la actul de conduită cu cele două laturi ale sale (latura obiectivă și latura subiectivă);
- condiții care se referă la obiectul și subiecții infracțiunii;
- condiții referitoare la timpul, locul și modul de desfășurare a infracțiunii.

b) *După rolul și importanța lor în existența incriminării*, acestea se clasifică în:

- condiții esențiale, sunt acelea fără de care incriminarea în configurația sa de bază sau tipică nu se poate realiza;
- condiții accidentale, sunt acelea care se adaugă la cele esențiale și servesc la conținutul incriminării în una din variantele agravate sau atenuate.

c) *În raport cu momentul în care intervin în săvârșirea faptei*, acestea se clasifică în:

- condiții preexistente, sunt acelea care se referă la obiectul material al infracțiunii, la subiectul activ și pasiv al infracțiunii;
- condiții concomitente, sunt acelea care se cer a fi întrunite în momentul comiterii faptei, ele se referă la locul sau la timpul săvârșirii acesteia;

- condiții subsecvente, sunt acelea care intervin după săvârșirea faptei și vizează producerea unui anumit rezultat.

d) *După cum privesc fapta sau persoana infractorului*, acestea se clasifică în:

- condiții reale sunt acelea care se referă la fapte;
- condiții personale sunt acelea care se referă la infractor și la victimă.

Clasificarea conținuturilor particulare din norma de incriminare

În doctrină se fac diferite clasificări ale conținuturilor particulare din norma de incriminare, în raport cu diferite criterii, a căror cunoaștere are ca scop o cât mai corectă interpretare și aplicare a normelor juridice de incriminare cuprinse în partea specială a Codului penal sau în legi penale speciale, dintre care menționăm:

a) După structura lor aceste conținuturi se clasifică în:

- *conținutul juridic* care cuprinde ansamblul de condiții cerute de norma de incriminare pentru existența unui anumit tip de incriminare;
- *conținutul constitutiv* este o parte a conținutului juridic și se referă numai la condițiile privind activitatea materială și psihică cerută de norma de incriminare;
- *conținutul simplu* – cuprinde condițiile unei singure acțiuni sau inacțiuni, un singur rezultat socialmente periculos și are la bază o singură formă de vinovăție;
- *conținutul complex* cuprinde trăsături care caracterizează două acțiuni cu urmările lor sau două forme de vinovăție care trebuie realizate cumulativ.

b) În raport cu variantele de incriminare aceste conținuturi se clasifică în:

- *conținutul de bază sau tipic* care cuprinde toate condițiile necesare pentru existența unei anumite incriminări;
- *conținutul agravat* cuprinde condițiile conținutului de bază la care se adaugă anumite elemente circumstanțiale;
- *conținutul atenuat* cuprinde conținutul de bază căruia i se alătură alte condiții conducând la o micșorare a gravității faptei incriminate.

c) În raport cu criteriul formelor de săvârșire ale faptelor incriminate asemenea conținuturi se clasifică în:

- *conținutul integral* se realizează când au fost îndeplinite toate condițiile cerute de norma de incriminare și corespunde faptei în forma sa consumată;
- *conținutul trunchiat* sau *atipic* are loc în situația în care fapta săvârșită nu a realizat toate condițiile cerute de norma de incriminare.

Structura conținutului generic al infracțiunii

După majoritatea părerilor, structura conținutului generic al faptei incriminate se compune din următoarele condiții: preexistența infracțiunii, a situației premisă și conținutul constitutiv al infracțiunii.

a) *Condițiile preexistente* sunt referitoare la:

- obiectul infracțiunii;
- subiecții infracțiunii;
- locul și timpul săvârșirii infracțiunii.

b) *Situația premisă și conținutul constitutiv al infracțiunii* se referă la:

- situația premisă – este o condiție prealabilă pentru existența infracțiunii și constă în preexistența unei realități pe care trebuie să se grefeze săvârșirea faptei prevăzută de legea penală;
- conținutul constitutiv care se referă la actul de conduită cu cele două laturi (obiectivă și subiectivă).

Condițiile preexistente infracțiunii

Obiectul infracțiunii

Noțiunea de obiect al infracțiunii

Între membrii societății apar anumite relații sociale în cadrul cărora are loc un proces de evaluare a ceea ce este convenabil sau neconvenabil pentru viața socială ca și pentru fiecare membru al societății în parte.

În acest proces de evaluare apare și noțiunea de valoare socială, adică atributul acordat unor bunuri, stări, situații de natură să satisfacă buna conviețuire a oamenilor.

Unele din aceste valori sociale care prezintă o relevanță importantă pentru dezvoltarea societății, sunt ocrotite de legea penală, în sensul că aceasta din urmă orientează conduita

oamenilor în raport cu aceste valori. Prin ocrotirea acestor valori sociale, legea penală apără, implicit relațiile sociale în cadrul cărora se regăsesc asemenea valori.

Din cele expuse, în doctrină, s-a tras concluzia că *obiectul infracțiunii* este constituit din *valoarea socială și relațiile sociale formate în jurul și datorită acestei valori care sunt puse în pericol sau prejudiciate efectiv prin săvârșirea infracțiunii*.

Clasificări ale obiectului infracțiunii

În literatura de specialitate sunt evidențiate două mari categorii de obiecte ale infracțiunii: obiect juridic și obiect material.

- a) *Obiectul juridic al infracțiunii* îl constituie valorile și relațiile sociale amenințate sau vătămate și ocrotite de normele dreptului penal. Dar cum o infracțiune poate fi îndreptată împotriva unei singure relații sociale sau împotriva unui grup de relații sociale obiectul juridic apare sub două forme:
- *obiect juridic generic sau de grup* este constituit dintr-un grup de relații sociale formate în jurul unei valori sociale fundamentale comune unui grup de infracțiuni;
 - *obiect juridic special* este specific fiecărei infracțiuni care poate îmbrăca două forme și anume: *obiect juridic special simplu* (format din relații sociale privitoare la o unică valoare socială) și *obiect juridic special complex* (format din relații sociale privind două sau mai multe valori sociale dintre care una este în principal ocrotită iar celelalte în secundar).
- b) *Obiectul material al infracțiunii* care, la unele infracțiuni pe lângă obiectul juridic special au și o valoare socială exprimată într-o entitate materială. Deci, prin obiect material al infracțiunii se înțelege bunul, lucrul sau corpul persoanei asupra căreia este îndreptată activitatea materială descrisă în norma penală amenințându-l cu un pericol sau vătămându-l efectiv. Obiectul material al infracțiunii nu trebuie confundat cu mijloacele materiale care au putut servi la săvârșirea infracțiunii. De asemenea, nu trebuie confundat obiectul material al infracțiunii cu urmele lăsate la fața locului.

Subiecții infracțiunii

Noțiunea de subiecți ai infracțiunii

Subiecții infracțiunii pot fi, pe de o parte, destinatarii legii penale care nu au respectat normele incriminatoire, iar pe de altă parte, titularii valorii sociale ocrotite de legea penală, față de care s-a comis infracțiunea.

Cu alte cuvinte, subiecții faptei incriminate sunt persoanele fizice sau juridice implicate într-un raport juridic penal de conflict, fie ca urmare a săvârșirii infracțiunii, fie a suportării consecințelor determinate de comiterea acesteia.

Rezultă că subiecții faptei incriminate sunt de două categorii, și anume: subiecți activi și subiecți pasivi.

Subiecții activi ai infracțiunii

Subiecți activi ai infracțiunii sunt persoanele fizice sau juridice care săvârșesc sau contribuie la comiterea unei infracțiuni și, potrivit legii, pot fi trași la răspundere penală.

În doctrină s-au stabilit condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o persoană fizică sau juridică pentru a putea avea calitatea de subiect activ al infracțiunii.

Astfel, pentru ca o persoană fizică să poată avea calitatea de subiect activ al infracțiunii trebuie ca, în momentul comiterii acesteia, să îndeplinească anumite condiții cerute de legea penală, cu privire la:

- vârstă;
- responsabilitate;
- libertate de voință și de acțiune.

În legislația penală română în vigoare, prin art. 135 alin. 1 și 2 C.pen. consacră răspunderea penală a persoanei juridice. Potrivit acestui text de lege, pentru ca o persoană juridică să răspundă penal trebuie să îndeplinească anumite condiții, și anume:

- persoana juridică să fi săvârșit o infracțiune;
- infracțiunea să se săvârșască în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice;
- persoana juridică să nu fie dintre cele exceptate de la răspunderea penală.

Art. 135 alin. 3 C.pen. reglementează concursul între răspunderea penală a persoanei juridice și cea a persoanei fizice în sensul că răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit, în orice mod, la săvârșirea acelei infracțiuni.

Subiecții pasivi ai infracțiunii

Subiecții pasivi ai infracțiunii sunt persoanele fizice sau juridice, titulare ale valorilor sociale ocrotite de legea penală, care au suferit o vătămare în urma comiterii infracțiunii.

Totuși nu trebuie confundat subiectul pasiv al infracțiunii cu subiectul pasiv de drept civil al infracțiunii.

În literatura juridică se face clasificarea între subiectul pasiv general sau mediat, care este întotdeauna statul, și subiect pasiv special sau imediat, care este persoana titulară a valorii sociale vătămate sau periclitată prin infracțiune.

Locul și timpul săvârșirii infracțiunii

Săvârșirea unei infracțiuni nu poate fi concepută fără existența comiterii într-un loc și într-un anumit moment. În general, o infracțiune se poate săvârși în orice loc și în orice timp.

Totuși, în doctrină de la această regulă s-au evidențiat două excepții:

- când locul și timpul săvârșirii faptei sunt elemente constitutive ale infracțiunii (de exemplu: în public, în timp de război, pe drumurile publice ș.a.);
- când locul și timpul constituie elemente circumstanțiale în conținutul calificat sau agravat al unor infracțiuni (de exemplu: omor comis în public devine omor calificat)

7.3. Rezumat

Conținutul infracțiunii poate fi definit ca fiind *totalitatea condițiilor obiective și subiective, cerute de norma de incriminare pentru ca un anumit tip de faptă să constituie infracțiune.*

În doctrină se fac diferite clasificări ale conținuturilor particulare din norma de incriminare, în raport cu diferite criterii:

După structura lor aceste conținuturi se clasifică în:

- *conținutul juridic* care cuprinde ansamblul de condiții cerute de norma de incriminare pentru existența unui anumit tip de incriminare;
- *conținutul constitutiv* este o parte a conținutului juridic și se referă numai la condițiile privind activitatea materială și psihică cerută de norma de incriminare;
- *conținutul simplu* – cuprinde condițiile unei singure acțiuni sau inacțiuni, un singur rezultat socialmente periculos și are la bază o singură formă de vinovăție;
- *conținutul complex* cuprinde trăsături care caracterizează două acțiuni cu urmările lor sau două forme de vinovăție care trebuie realizate cumulativ.

În raport cu variantele de incriminare aceste conținuturi se clasifică în:

- *conținutul de bază sau tipic* care cuprinde toate condițiile necesare pentru existența unei anumite incriminări;
- *conținutul agravat* cuprinde condițiile conținutului de bază la care se adaugă anumite elemente circumstanțiale;
- *conținutul atenuat* cuprinde conținutul de bază căruia i se alătură alte condiții conducând la o micșorare a gravității faptei incriminate.

În raport cu criteriul formelor de săvârșire ale faptelor incriminate asemenea conținuturi se clasifică în:

- *conținutul integral* se realizează când au fost îndeplinite toate condițiile cerute de norma de incriminare și corespunde faptei în forma sa consumată;
- *conținutul trunchiat sau atipic* are loc în situația în care fapta săvârșită nu a realizat toate condițiile cerute de norma de incriminare.

Structura conținutului generic al infracțiunii se compune din următoarele condiții: preexistența infracțiunii, a situației premisă și conținutul constitutiv al infracțiunii.

Condițiile preexistente sunt referitoare la:

- obiectul infracțiunii;
- subiecții infracțiunii;
- locul și timpul săvârșirii infracțiunii.

7.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Condițiile preexistente infracțiunii sunt:
 - a. locul și timpul săvârșirii infracțiunii;
 - b. actul de conduită cu cele două laturi (obiectivă și subiectivă);
 - c. obiectul și subiecții infracțiunii.
2. Formele obiectului juridic al infracțiunii sunt:
 - a. obiect ca mijloc material de probă;
 - b. obiect juridic generic;
 - c. obiect juridic special.
3. Subiect activ al săvârșirii unei infracțiuni este o persoană care, potrivit legii penale, poate fi trasă la răspundere penală, și anume:
 - a. o persoană fizică sau o persoană juridică;

- b. o persoană care are antecedente penale;
 - c. o persoană care nu a depășit vârsta de 60 de ani.
4. Subiect pasiv special al săvârșirii infracțiunii poate fi:
- a. numai o persoană juridică care suferă urmările unei anumite infracțiuni;
 - b. o persoană fizică care suferă urmările unei anumite infracțiuni;
 - c. o persoană fizică fără discernământ care suferă urmările unei anumite infracțiuni.

7.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 8.

CONȚINUTUL INFRAȚIUNII (II)

8.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *situația premisă, conținutul constitutiv al infracțiunii*.

Obiective:

- Analizarea condiției prealabile pentru existența infracțiunii, respectiv situația premisă;
- Analizarea și însușirea normelor juridice penale care reglementează activitatea materială, însoțită de aspectul psihic al subiectului faptei penale.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

8.2. Conținut

Situația premisă

Existența unor infracțiuni este determinată de anumite condiții prealabile și constă în preexistența unor realități (situații, stări, calități, rapoarte) pe care trebuie să se grefeze săvârșirea faptelor prevăzute de legea penală.

În situația unor asemenea fapte dacă lipsește situația premisă cerută de norma penală săvârșirea acestora nu este posibilă și, drept urmare, nu pot exista ca infracțiuni.

În acest sens pot fi date ca exemplu dispozițiile art. 378 C.pen. din cadrul cărora rezultă că săvârșirea infracțiunii de abandon de familie presupune preexistența unei obligații legale de întreținere sau a obligației de plată a unei pensii de întreținere stabilite pe cale judecătorească.

Conținutul constitutiv al infracțiunii

Deoarece, acțiunea făptuitorului, interzisă prin norma penală, este o componentă esențială a conținutului constitutiv al faptei incriminate, se impune analizarea sa sub două aspecte, și anume: unul obiectiv, sau *latura obiectivă* și altul subiectiv, sau *latura subiectivă*.

Latura obiectivă

În literatura de specialitate s-a arătat în ce constă latura obiectivă a infracțiunii cât și componentele sale.

Astfel, activitatea fizică materială desfășurată de subiectul activ, susceptibilă să producă o schimbare în lumea înconjurătoare prin punerea în pericol sau lezarea efectivă a unei valori sociale și a relațiilor sociale corespunzătoare acestora constituie latura obiectivă a infracțiunii.

Structura laturii obiective a infracțiunii cuprinde trei componente: elementul material, urmarea imediată și legătura de cauzalitate.

Elementul material

Elementul material reprezintă *actul de conduită interzis sau impus* prin norma de reglementare și se poate realiza, de regulă, printr-o acțiune sau o inacțiune.

Elementul material poate fi descris în norma de incriminare printr-un cuvânt (luarea, uciderea etc.) sau printr-o expresie (actul sexual, omisiunea sesizării). În afară de cuvinte sau expresii, la unele infracțiuni, în norma de incriminare sunt cuprinse și unele cerințe esențiale cum ar fi cele referitoare la modul de executare (prin violență), mijloacele folosite (incendii, explozii), locul săvârșirii (în public), timpul săvârșirii (în timp de război) etc.

În raport de modalitatea elementului material infracțiunile pot fi comisive sau omisive.

Codul penal 2009 reglementează pentru prima dată în mod expres, în art. 17, săvârșirea unei infracțiuni comisive prin omisiune. Astfel, dacă există o obligație legală sau contractuală de a acționa sau dacă autorul omisiunii, fie printr-o acțiune, fie printr-o inacțiune anterioară a creat pentru valoarea socială protejată de lege o stare de pericol care a înlesnit producerea rezultatului infracțiunea comisivă care presupune producerea unui rezultat se consideră săvârșită și prin omisiune.

Urmarea imediată

Urmarea imediată constă în schimbarea în lumea obiectivă pe care o produce săvârșirea acțiunii sau inacțiunii interzise de legea penală, ori prin atingerea în orice mod adusă uneia din valorile sociale care formează obiect al ocrotirii penale.

Această urmare poate consta:

- fie într-o *stare de pericol* – când se creează o amenințare pentru obiectul infracțiunii
- fie într-o *vătămare efectivă* – prin modificarea obiectului sau a poziției acestuia.

Dacă legiuitorul a prevăzut în norma de incriminare producerea unui anumit rezultat, fapta comisă se va numi *infracțiune de rezultat*. Dacă legiuitorul nu a prevăzut în norma de incriminare necesitatea producerii unui rezultat, considerând că urmarea acesteia rezultă implicit fapta comisă care va avea totuși o urmare, se va numi *infracțiune de pericol*.

Legătura de cauzalitate

Legătura de cauzalitate reprezintă legătura de la cauză la efect, respectiv între elementul material și urmarea socialmente periculoasă, legătură pretinsă de legea penală pentru existența infracțiunii.

Deși în norma de incriminare nu se menționează în mod expres cerința legăturii de cauzalitate, aceasta caracterizează orice infracțiune. Lipsa unei astfel de legături conduce la nerealizarea elementelor laturii obiective a infracțiunii și implicit la inexistența acesteia.

Stabilirea legăturii de cauzalitate este necesară în cazul infracțiunilor de rezultat, când are loc o vătămare efectivă a obiectului ocrotirii penale, în schimb, în cazul infracțiunilor de pericol, *rezultă din săvârșirea faptei*.

În doctrină sunt cunoscute mai multe teorii cu privire la legătura de cauzalitate, teorii ce pot fi grupate în două curente. Un curent susține *teza monistă*, iar altul *teza pluralistă*.

Teza monistă cuprinde teorii care susțin că urmarea imediată are o singură acțiune care trebuie considerată cauză a efectului produs, celelalte acțiuni sunt considerate simple condiții fără semnificație juridico-penală.

Teza pluralistă cuprinde teorii care susțin că urmarea imediată este rezultatul unui concurs de cauze.

Latura subiectivă

După cum s-a susținut în doctrină, *latura subiectivă cuprinde totalitatea condițiilor cerute de lege, pentru calificarea ca infracțiune a faptei prevăzute de legea penală, cu privire la*

atitudinea conștiinței și voinței infractorului față latura subiectivă cuprinde totalitatea condițiilor cerute de lege, pentru calificarea ca infracțiune de faptă și urmările socialmente periculoase ale acesteia.

Conținutul laturii subiective a infracțiunii cuprinde trei componente: *elementul subiectiv, mobilul și scopul.*

Elementul subiectiv

Elementul subiectiv (sau vinovăția) este constituit din formele și modalitățile vinovăției și reflectă atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta sa și față de urmările acesteia, exprimată în forma cerută de lege pentru existența infracțiunii.

În literatura de specialitate s-a subliniat faptul că vinovăția, ca trăsătură esențială a infracțiunii, nu trebuie confundată cu elementul subiectiv din conținutul infracțiunii. Se poate ca în concret să existe una din formele și modalitățile de vinovăție arătate în art. 16 C.pen. și totuși să lipsească elementul subiectiv al unei anumite infracțiuni (de exemplu, pentru săvârșirea infracțiunii de fals intelectual, art. 321 C.pen. , se cere săvârșirea faptei cu intenție; dacă aceasta a fost comisă din culpă există vinovăție ca trăsătură esențială, dar nu ca element subiectiv al acestei fapte). Sunt situații ca în concret să existe elementul subiectiv și totuși să nu existe vinovăție ca trăsătură esențială a infracțiunii (de exemplu, fapta săvârșită în stare de legitimă apărare ori în stare de necesitate).

Deoarece elementul subiectiv nu este descris decât rareori în conținutul normei de incriminare a unei fapte determinate, legiuitorul a reglementat în art. 16 alin. 1 C.pen. vinovăția ca trăsătură esențială a infracțiunii, formele și modalitățile acesteia, iar în alin. 2 și 3 ale aceluiași articol a instituit două reguli generale potrivit cărora se procedează la identificarea vinovăției ca element subiectiv al infracțiunii după modalitatea sub care se înfățișează elementul material al fiecărei infracțiuni, care poate consta într-o acțiune sau inacțiune.

Vinovăția, ca element subiectiv al infracțiunii, se poate prezenta sub forma intenției, culpei sau a praeterintenției.

Mobilul infracțiunii

Acțiunile sau inacțiunile umane sunt determinate de anumite necesități, dorințe, interese, emoții, sentimente, pasiuni care, în anumite situații devin motive sau mobiluri ale infracțiunii și care stau în spatele efortului de voință ce determină săvârșirea faptei.

Mobilul reprezintă impulsul intern al făptuitorului din care ia naștere rezoluția infracțională, deci este legat de momentul inițial al adoptării hotărârii. El reprezintă, altfel spus, rațiunea pentru care infractorul a luat acea decizie.

Lipsa mobilului reprezintă un indiciu de anormalitate psihică și determină cercetarea responsabilității făptuitorului.

Cunoașterea mobilului servește la stabilirea pericolului social concret și individualizarea pedepsei. Există totuși situații când mobilul este prevăzut în mod expres în norma de incriminare ca element al laturii subiective sau apare ca element circumstanțial în conținutul agravat al unor infracțiuni.

Scopul infracțiunii

În cele mai multe situații săvârșirea infracțiunii presupune reprezentarea clară a rezultatului faptei de către făptuitor, urmărindu-se un scop, adică o situație la care aspiră cel ce săvârșește fapta (de exemplu, înlăturarea unui rival).

Scopul reprezintă țelul urmărit prin săvârșirea faptei, finalitatea pentru care s-a comis infracțiunea și presupune reprezentarea clară a faptei de către făptuitor, deci este legat de momentul finalizării actului.

Cunoașterea scopului are relevanță, în general, doar în stabilirea pericolului social concret și individualizarea pedepsei. Uneori poate însă apare și ca element circumstanțial al variantei agravate a infracțiunii.

Scopul nu se confundă cu mobilul deoarece el aparține momentului finalizării actului, pe când mobilul este legat de momentul inițial al adoptării hotărârii (de exemplu, un omor se poate comite având ca mobil gelozia, răzbunarea, pe când scopul este suprimarea vieții unei persoane).

8.3. Rezumat

Situația premisă și conținutul constitutiv al infracțiunii se referă la:

- situația premisă – este o condiție prealabilă pentru existența infracțiunii și constă în preexistența unei realități pe care trebuie să se grefeze săvârșirea faptei prevăzută de legea penală;
- conținutul constitutiv care se referă la actul de conduită cu cele două laturi (obiectivă și subiectivă).

Activitatea fizică materială desfășurată de subiectul activ, susceptibilă să producă o schimbare în lumea înconjurătoare prin punerea în pericol sau lezarea efectivă a unei valori sociale și a relațiilor sociale corespunzătoare acesteia constituie latura obiectivă a infracțiunii. Structura laturii obiective a infracțiunii cuprinde trei componente: elementul material, urmarea imediată și legătura de cauzalitate.

Latura subiectivă cuprinde totalitatea condițiilor cerute de lege, pentru calificarea ca infracțiune a faptei prevăzute de legea penală, cu privire la atitudinea conștiinței și voinței infractorului față latura subiectivă cuprinde totalitatea condițiilor cerute de lege, pentru calificarea ca infracțiune de faptă și urmările socialmente periculoase ale acesteia.

Conținutul laturii subiective a infracțiunii cuprinde trei componente: *elementul subiectiv (vinovăția), mobilul și scopul.*

8.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Elementul material al laturii obiective constă în:
 - a. actul de conduită interzis de norma de incriminare;
 - b. actul de conduită impus de norma de incriminare;
 - c. legătura de cauzalitate între actul de conduită și mijloacele de probă.

2. Rezultatul sau urmarea imediată a infracțiunii poate apare:
 - a. ca o consecință materială (vătămare efectivă a obiectului, o alterare a substanței sale);
 - b. ca o consecință nematerială (ca o stare de pericol, când se creează o amenințare la adresa pentru obiectele ocrotirii penale);
 - c. ca mijloace de probă.

3. Conținutul laturii subiective a infracțiunii cuprinde ca elemente componente:
 - a. urmarea imediată;
 - b. locul și timpul săvârșirii infracțiunii;
 - c. mijloacele de probă.

4. Scopul infracțiunii constă în:
 - a. obiectivul urmărit de către făptuitor prin săvârșirea acțiunii sau inacțiunii;
 - b. locul și timpul săvârșirii infracțiunii;
 - c. atitudinea făptuitorului față de mijloacele materiale de probă.

8.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

8.6. Temă de control

Analizați latura obiectivă sau latura subiectivă din conținutul constitutiv al infracțiunii.

Capitolul 9.

CAUZELE JUSTIFICATIVE

9.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *considerații preliminare privind cauzele justificative, legitima apărare, starea de necesitate, exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații, consimțământul persoanei vătămate.*

Obiective:

- *Analizarea activităților ce urmează a fi desfășurate în vederea constatării și reținerii de către organul judiciar competent a cauzelor justificative;*
- *Aprofundarea și însușirea reglementărilor legii penale privind legitima apărare și starea de necesitate, cauze care înlătură caracterul penal al faptei.*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

9.2. Conținut

Considerații preliminare privind cauzele justificative

Existența infracțiunii este condiționată nu doar de prezența trăsăturilor esențiale definitorii ale acesteia, prevederea în legea penală și săvârșirea faptei cu vinovăție, dar și de absența oricărei situații care ar putea înlătura caracterul ilicit al faptei, cauze justificative și de neimputabilitate.

Cauzele justificative, absente sub această denumire din Codul penal anterior, revin în legislația penală românească în reglementarea art. 18-22 ale noului Cod penal. Astfel, Titlul II

Capitolul II din Partea generală a Codului penal 2009 reintroduce sintagma „cauze justificative”, reunind în acest grup

- *legitima apărare*,
- *starea de necesitate*,
- *exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații*,
- *consimțământul persoanei vătămate*.

Existența uneia dintre „cauzele justificative” este dovada că fapta incriminată, nu este totodată și contrară dreptului.

Art.18 C.pen. prevede că *nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală dacă există vreuna din cauzele justificative prevăzute de lege*.

Cauzele justificative reprezintă acele situații reglementate de lege în prezența cărora o faptă conformă unei norme de incriminare încetează să mai fie în contradicție cu întreaga ordine de drept, devenind permisivă. Ele înlătură una dintre trăsăturile esențiale ale infracțiunii – caracterul nejustificat, și operează *in rem*, efectele fiind extinse și asupra participanților.

Legitima apărare

Noțiunea și fundamentul legitimei apărări

Potrivit art. 19 din Codul penal în vigoare este justificată fapta prevăzută de legea penală săvârșită în legitimă apărare. Conform aceluiași text de lege se consideră că este în legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat și injust, care pune în pericol persoana sa, a altuia, drepturile acestora sau un interes general, dacă apărarea este proporțională cu gravitatea atacului.

Comiterea faptei pentru a respinge pătrunderea unei persoane fără drept, prin violență, viclenie, efracție sau prin alte asemenea mijloace, ori în timpul nopții, într-o locuință, încăpere, dependență sau loc împrejmuit ținând de aceasta, apărare care se realizează prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală constituie prezumția de legitimă apărare.

În ceea ce privește fundamentul legitimei apărări acesta se bazează pe necesitatea de a acorda victimei posibilitatea de a se apăra atunci când autoritățile competente nu pot interveni la momentul și locul agresiunii, acest comportament fiind justificat în contextul circumstanțelor speciale în care se desfășoară și neafectând ordinea de drept.

Condițiile legitimei apărări

În urma analizării dispozițiilor care reglementează legitima apărare doctrina a stabilit că această cauză care înlătură caracterul penal al faptei apare, în primul rând, ca o modalitate generală, când atacul este îndreptat împotriva persoanei sau interesului general și, în al doilea rând, ca o modalitate specială, când atacul constă în pătrunderea fără drept, prin violență, viclenie, efracție sau prin alte asemenea mijloace ori în timpul nopții, a unei persoane, într-o locuință, încăpere, dependință sau loc împrejmuit ținând de aceasta.

Pentru a îndreptăți o apărare legitimă trebuie să existe un atac, cu precizarea că atât atacul cât și apărarea trebuie să îndeplinească anumite condiții.

În *cazul modalității generale* a legitimei apărări:

- a) *condițiile privind atacul* se referă la faptul că acesta trebuie să fie material, direct, imediat, injust și care să pună în pericol persoana sau drepturile celui atacat, a altuia, sau interesul general;
- b) *condițiile privind apărarea* se referă la faptul că riposta trebuie să fie materializată într-o faptă prevăzută de legea penală, precedată de atac și necesară pentru respingerea acestuia, îndreptată împotriva agresorului și desfășurată în limitele proporționalității atacului.

În *cazul modalității speciale*, a prezumției de legitimă apărare:

- a) *condițiile privind atacul* se referă la faptul că trebuie să existe o acțiune de pătrundere în locurile precizate în textul de lege prin violență, viclenie, efracție sau alte asemenea mijloace, ori în timpul nopții, acțiune realizată de către o persoană fizică responsabilă și care să fie un act de voință al acesteia, de asemenea acțiunea să fi început, să fie în curs de executare sau executată în întregime și să fie realizată fără niciun temei legal iar obiectul protejat de lege să fie orice interes sau bunuri juridice personale fără a exista vreo limită;
- b) *condițiile privind apărarea* se referă la faptul că riposta trebuie să constituie o faptă prevăzută de legea penală, necesară apărării, executată de orice persoană particulară sau de un reprezentant al autorității, ea trebuie să respingă pătrunderea fără drept în locurile enumerate, executată prin mijloacele prevăzute de lege și să apere doar bunurile sau valorile aparținând agresorului, nu și pe acelea ale terților sau ale comunității; remarcăm de asemeni că mijloacele necesare ripostei pot fi pregătite din timp sau pot fi improvizate.

Efectele legitimei apărări

În măsura în care se constată existența legitimei apărări indiferent dacă este vorba de legitima apărare, modalitate generală sau modalitate specială, aceasta are efecte atât asupra laturii penale a cauzei cât și asupra laturii civile a cauzei.

- a) *asupra laturii penale a cauzei* legitima apărare are ca efect înlăturarea caracterului penal al faptei deoarece lipsește vinovăția făptuitorului. La modalitatea generală a legitimei apărări făptuitorul trebuie să facă dovada că a săvârșit fapta în legitimă apărare. La modalitatea specială a legitimei apărări făptuitorul nu trebuie să mai facă această dovadă, deoarece această stare se prezumă, cu mențiunea că nu este o prezumție absolută ci relativă, putându-se face dovada că cel care s-a apărat a cunoscut că pretinsul agresor a pătruns în curte prin escaladarea zidului, fără intenția de a amenința viața sau bunurile locatarilor.
- b) *asupra laturii civile a cauzei* – în majoritatea cazurilor instanța poate constata că are loc înlăturarea caracterului de faptă ilicită civilă, ca temei al răspunderii civile, însă trebuie stabilit dacă făptuitorului nu i se poate imputa vreo atitudine culpabilă înainte de producerea atacului sau după efectuarea ripostei (de exemplu, atitudine sfidătoare sau provocatoare de natură a contribui la producerea atacului).

Starea de necesitate

Noțiunea și fundamentul stării de necesitate

Codul penal a prevăzut starea de necesitate în art. 20, dându-i următoarea redactare:
Este justificată fapta prevăzută de legea penală săvârșită în stare de necesitate.

Este în stare de necesitate acela care săvârșește fapta pentru a salva de la un pericol imediat și care nu putea fi înlăturat altfel viața, integritatea corporală sau sănătatea sa ori a altei persoane sau un bun important al său ori al altei persoane ori un interes general, dacă urmările faptei nu sunt vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce în cazul în care pericolul nu era înlăturat.

Deci, constituie stare de necesitate săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală pentru salvarea unor valori sociale ocrotite de lege de la un pericol imediat și care nu putea fi înlăturat altfel.

Înlăturarea caracterului penal al faptei în cazul stării de necesitate este determinată de vicierea factorului volitiv, respectiv de existența constrângerii voinței celui care acționează în sensul salvării valorilor puse în pericol.

Condițiile stării de necesitate

În mod corespunzător, condițiile prevăzute de lege pentru existența stării de necesitate se referă unele la pericol și altele la acțiunea de salvare.

- a) condițiile privitoare la pericol* se referă la faptul că trebuie să existe un pericol imediat și inevitabil de natură să amenințe viața, integritatea corporală sau sănătatea unei persoane, un bun important al acesteia ori un interes general care pot fi salvate în condițiile stării de necesitate;
- b) condițiile privitoare la acțiunea de salvare* se referă la faptul că această acțiune trebuie să se concretizeze într-o faptă prevăzută de legea penală, să fie necesară, să nu producă urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat și, de asemenea, să nu fie îndeplinită de către o persoană sau pentru o persoană care avea obligația de a înfrunța pericolul.

Efectele stării de necesitate

În măsura în care se constată existența stării de necesitate aceasta are efecte atât asupra laturii penale a cauzei cât și asupra laturii civile a cauzei.

- a) asupra laturii penale a cauzei*, starea de necesitate are ca efect înlăturarea caracterului penal al faptei ca urmare a lipsei de vinovăție a făptuitorului care a acționat sub constrângere și pe cale de consecință nu atrage răspunderea penală.
- b) asupra laturii civile a cauzei* apare efectul că, de regulă, există răspundere civilă în cazul în care fapta săvârșită în stare de necesitate a fost efectuată pentru salvarea celui prejudiciat sau vătămat; în celelalte situații instanța va decide de la caz la caz, în funcție de împrejurările în care a fost comisă fapta; remarcăm faptul că depășirea limitelor stării de necesitate și producerea unor urmări vădit mai grave de către făptuitor duce la tragerea la răspundere civilă a acestuia.

Exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații

Noțiunea și fundamentul exercitării unui drept sau a îndeplinirii unei obligații

Atât Codul penal 1864 în art. 255, cât și Codul penal 1936 în art. 137 au reglementat exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații sub denumirea „ordinul legii și comanda autorității legitime”.

Codul penal 1968 nu a considerat necesară păstrarea unei asemenea prevederi considerând că dacă o faptă este ordonată de lege direct sau prin intermediul unei autorități competente într-o situație dată atunci, în acea situație și pentru acea situație, fapta nu este prevăzută de legea penală și, în consecință, nu există nici infracțiune și nici răspundere penală. În caz contrar, dacă ordinul dat este ilegal, vor opera dispozițiile referitoare la abuzul în serviciu pentru executant, respectiv cele privitoare la instigare pentru persoana care a dat ordinul.

Reintroducerea în noul Cod penal a unei asemenea reglementări reprezintă nu doar un recurs la tradiție dar și o armonizare cu alte sisteme legislative europene.

Condițiile exercitării unui drept sau a îndeplinirii unei obligații

Condițiile care trebuie îndeplinite pentru existența acestei cauze justificative, în varianta reglementată în alin. (1), sunt: să fie comisă o faptă prevăzută de legea penală, care să se realizeze însă în exercitarea unui drept recunoscut de lege, sau în îndeplinirea unei obligații impuse de lege, în condițiile și limitele determinate de aceasta.

În varianta alin. (2) însă se cere existența unui raport de subordonare între cel care execută și cel care emite ordinul și, de asemenea, ca fapta să nu aibă în mod vădit un caracter ilegal. Atât făptuitorul, în primul caz, cât și executantul ordinului autorității legitime, în cel de-al doilea, care a acționat cu respectarea condițiilor amintite anterior, nu vor răspunde penal.

Efectele exercitării unui drept sau a îndeplinirii unei obligații

Verificarea legalității formale a ordinului, chiar în condiții de subordonare, este obligatorie pentru toți subordonații. Dacă însă ordinul autorității este în mod vădit ilegal și el este totuși executat aceasta va atrage răspunderea atât pentru cel care execută cât și pentru cel ce ordonă.

În schimb, dacă doar cel care a ordonat săvârșirea faptei cunoștea faptul că ordinul depășește limitele legii acesta va avea calitate de infractor și va răspunde conform prevederilor legale, în timp ce executantul va fi apărut de răspundere.

În ilustrarea situațiilor în care ar putea fi invocată astfel de reglementare amintim cazul exercițiului unor profesii unde, deși legea le disciplinează și deci autorizează (medicina, arta etc.), pot interveni activități care în alte condiții ar fi considerate infracțiuni (amputarea unui braț de către medic, expunerea în locuri publice a unor nuduri ș.a.), precum și cazul lovirilor sau altor violențe permise de regulamentul unor jocuri sau utilizarea forței fizice ori chiar a armamentului din dotare de către membrii forțelor de ordine în îndeplinirea unei obligații impuse de lege.

Consimțământul persoanei vătămate

Noțiunea și fundamentul consimțământului persoanei vătămate

După modelul altor legislații europene Codul penal 2004 introduce pentru prima dată în art. 25 „consimțământul victimei” drept cauză justificativă. Noul Cod penal preia în art. 22 reglementarea sub o nouă denumire înlocuind termenul „victimă” cu sintagma „persoană vătămată”.

Condițiile consimțământului persoanei vătămate

Condițiile prevăzute de lege pentru existența consimțământului persoanei vătămate cauză justificativă privesc săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală față de o persoană care este titulara valorii sociale care ar urma să fie vătămată și pentru care există consimțământul persoanei vătămate. Se cere, în plus, ca de valoarea socială lezată sau pusă în pericol titularul ei să poată dispune în mod legal.

Consimțământul persoanei vătămate trebuie să fie valabil exprimat și să emane de la o persoană capabilă, minorul sau alienatul mintal aflându-se în imposibilitatea de a consimți ca o altă persoană să aducă atingere bunurilor sau intereselor sale, întrucât legea nu le dă drept de dispoziție în acest sens.

Efectele consimțământului persoanei vătămate

Astfel, profesioniștii care activează ca medici stomatologi, medici chirurghi, maseuri etc. vor invoca acordul persoanei pentru actele pe care le vor întreprinde asupra acestora, în acest mod invocând cauza justificativă a „consimțământului persoanei vătămate”.

Textul de lege consacră libertatea persoanei capabile de a consimți la aducerea unor atingeri unei serii de valori strâns legate de persoana sa, și asupra cărora are drept de a dispune sau punere a acestora în pericol. Totuși, legea aduce o serie de limitări cu privire la posibilitatea acordării consimțământului în cazul infracțiunilor contra vieții, când legea îi exclude valoarea justificativă (ex. traficul de persoane), precum și în alte situații în care, prin acordarea consimțământului persoanei vătămate, ar exista riscul pierderii totale și ireversibile a respectivei valori sociale (spre exemplu, consimțământul dat de victimă ca autorul să îi amputeze un picior, fără a exista o necesitate medicală în acest sens) sau când valoarea socială nu îi aparține (spre exemplu, consimțământul unui soț dat pentru ca celălalt să încheie o nouă căsătorie nu este valabil, pentru că valoarea lezată nu îi aparține).

9.3. Rezumat

Cauzele justificative reprezintă acele situații reglementate de lege în prezența cărora o faptă conformă unei norme de incriminare încetează să mai fie în contradicție cu întreaga ordine de drept, devenind permisivă. Ele înlătură una dintre trăsăturile esențiale ale infracțiunii – caracterul nejustificat, și operează *in rem*, efectele fiind extinse și asupra participanților. Acestea sunt:

- *legitima apărare*,
- *starea de necesitate*,
- *exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații*,
- *consimțământul persoanei vătămate*.

9.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Atacul în cazul legitimei apărări trebuie:
 - a. Să aibă temei legal;

- b. Să producă un prejudiciu ireparabil;
 - c. Să fie iminent.
2. Se poate afla în legitimă apărare acela care săvârșește o faptă prevăzută de legea penală:
- a. Pentru a salva de la un pericol imediat și care nu putea fi înlăturat altfel viața sau integritatea corporală a unei persoane;
 - b. Pentru a înlătura un atac legitim ce poate pune în pericol bunurile celui atacat;
 - c. Pentru a înlătura un atac imediat, material, direct și injust ce poate pune în pericol persoana celui atacat.

9.5. Bibliografie recomandată

- MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023
- ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015
- PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016
- UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019
- HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022
- LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 10.

CAUZELE DE NEIMPUTABILITATE

10.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *constrângerea fizică, constrângerea morală, excesul neimputabil, minoritatea făptuitorului, iresponsabilitatea, intoxicația, eroarea, cazul fortuit.*

Obiective:

- *Analizarea și însușirea dispozițiilor generale dar și a conținutului fiecărei cauze de neimputabilitate reglementate de art. 23 – art. 31 din Codul penal în vigoare, precum și efectele acestor cauze, în vederea siguranței membrilor societății că nu vor fi trași la răspundere penală pentru vinovății inexistente;*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

10.2. Conținut

Considerații preliminare privind cauzele de neimputabilitate

Cauzele de neimputabilitate reprezintă acele situații sau împrejurări reglementate de lege în prezența cărora o faptă conformă unei norme de incriminare încetează să mai fie imputabilă persoanei care a săvârșit-o. Ele operează *in personam*, efectele acestora neputând a fi extinse asupra tuturor celorlalți participanți și având deci caracter personal, cu excepția cazului fortuit care produce efecte *in rem*.

Constrângerea fizică și constrângerea morală

Noțiuni și justificare teoretică

Constrângerea fizică (art. 24 C.pen. și constrângerea morală (art. 25 C.pen.) sunt forme tipice de paralizare sau siluire a facultății psihice de liberă determinare și dirijare a voinței, facultate de care, până la proba contrarie, este presupus că dispune orice om, orice persoană fizică.

Constrângerea fizică sau forța majoră există atunci când făptuitorul este supus unei presiuni fizice căreia nu-i poate rezista, săvârșind sub influența acesteia o faptă prevăzută de legea penală.

Constrângerea morală sau amenințarea există atunci când făptuitorul este supus unei presiuni psihice, irezistibile, determinându-l să comită o faptă prevăzută de legea penală.

Justificarea acestor două modalități de constrângere își află fundamentarea în imposibilitatea făptuitorului de a acționa liber, neconstrâns, în cazul forței majore corpul său fiind folosit ca un instrument de acțiune de către forțele constrângătoare, iar în cazul amenințării făptuitorul fiind obligat să efectueze anumite acte sau fapte sub imperiul unei amenințări cu un rău important.

Condițiile constrângerii fizice și ale constrângerii morale

În doctrină s-a arătat că pentru a fi cauze de neimputabilitate a faptei săvârșite sub imperiul constrângerii fizice sau constrângerii morale trebuie să fie îndeplinite anumite condiții esențiale.

- a) *Condițiile constrângerii fizice* se referă la existența unei constrângeri asupra fizicului unei persoane în situația în care aceasta nu poate opune rezistență eficientă și fapta săvârșită sub presiunea forței majore să fie prevăzută de legea penală.
- b) *Condițiile constrângerii morale* se referă la existența unei amenințări irezistibile asupra psihicului unei persoane cu o stare de pericol grav pentru aceasta sau pentru o altă persoană precum și imposibilitatea înlăturării pericolului altfel decât prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală.

Efectele constrângerii fizice și ale constrângerii morale

Legea penală română prevede că atât constrângerea fizică, cât și constrângerea morală au efecte atât asupra laturii penale a cauzei, cât și asupra laturii civile a cauzei.

- a) *Asupra laturii penale a cauzei* efectul constă în înlăturarea caracterului penal al faptei ca urmare a lipsei de vinovăție cu care a acționat făptuitorul, indiferent de tipul de constrângere la care a fost supus și drept urmare, exclude răspunderea penală.

Dacă acțiunea de constrângere a fost efectuată față de două sau mai multe persoane, în astfel de situație fiecare persoană va beneficia în parte de cauza de excludere a vinovăției.

- b) *Asupra laturii civile a cauzei* efectul constă, în principiu, în faptul că persoana care a acționat sub una din cele două forme de constrângere nu răspunde pentru urmările civile ale faptelor sale dar, în cazul în care instanța constată că a existat o culpă a făptuitorului se va aplica principiul general al răspunderii pentru culpă.

Excesul neimputabil

Noțiunea și caracterizarea excesului neimputabil Potrivit art. 26 din Codul penal în vigoare, nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana aflată în stare de legitimă apărare care a depășit, din cauza tulburării sau temerii, limitele unei apărări proporționale cu gravitatea atacului, dar nici aceea săvârșită de persoana aflată în stare de necesitate, care nu și-a dat seama, în momentul comiterii faptei, că pricinuieste urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat.

Astfel, legiuitorul român reglementează *excesul justificat de legitimă apărare sau de starea de necesitate* cele două cauze înlăturând imputabilitatea faptei.

Condițiile excesului neimputabil

Pentru existența excesului neimputabil de apărare în doctrină s-a menționat faptul că este necesar a fi întrunite cumulativ anumite condiții, astfel:

- a) Pentru a se reține excesul neimputabil de legitimă apărare se cer îndeplinite, în mod cumulativ, condițiile prevăzute la art. 19 C.pen. cu privire la atac și la apărare, diferența față de legitima apărare, cauză justificativă, fiind dată de absența cerinței de proporționalitate în cazul în care făptuitorul a reacționat sub imperiul tulburării sau temerii;

- b) Pentru a se reține excesul neimputabil de stare de necesitate se cer îndeplinite, în mod cumulativ, condițiile prevăzute la art. 20 C.pen. cu privire la pericol și la acțiunea de salvare, diferența față de starea de necesitate, cauză justificativă, fiind dată de absența cerinței de proporționalitate în cazul în care făptuitorul a reacționat fără a avea reprezentarea că va pricinui urmări în mod vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat.

Efectele excesului neimputabil

Constatarea pe cale judiciară a existenței excesului neimputabil are ca efect înlăturarea caracterului penal al faptei și, în consecință, înlătură răspunderea penală a făptuitorului. Acest efect operează *in personam*.

Minoritatea făptuitorului

Noțiunea de minoritate a făptuitorului

Minoritatea făptuitorului este definită în doctrină ca fiind starea de incapacitate psihică a făptuitorului determinată de vârsta sa și respectiv de insuficienta dezvoltare psihofizică a acestuia, stare care îl pune în imposibilitatea de a înțelege semnificația socială a faptelor sale și de a-și manifesta în mod conștient voința.

Având în vedere situațiile sus-menționate, art. 27 din Codul penal în vigoare, reglementează faptul că: „Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor, care la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal.”

Aceste dispoziții privitoare la minoritate, ca o cauză de neimputabilitate, nu precizează condițiile de vârstă ale răspunderii penale a minorului, ci se referă numai la minorul care nu îndeplinește condițiile legale pentru a răspunde penal. Limitele legale ale vârstei de când începe răspunderea penală a minorului sunt prevăzute în art. 113 din Codul penal în vigoare. În ce privește condițiile psihice ale răspunderii penale ale minorului sunt prevăzute în art. 28 din Codul penal în vigoare fiind identice cu cele ale adulților.

Condițiile în care minoritatea făptuitorului înlătură caracterul penal al faptei

Pentru ca minoritatea să înlătore caracterul penal al faptei trebuie întrunite cumulativ anumite condiții:

- a) făptuitorul să fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală;

- b) fapta să fi fost comisă de un minor care nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal;
- c) minorul să nu fi îndeplinit condițiile legale pentru a răspunde penal în momentul săvârșirii faptei.

Efectele stării de minoritate

Efectele stării de minoritate în care făptuitorul minor nu îndeplinește condițiile legale pentru a răspunde penal sunt atât asupra laturii penale cât și asupra laturii civile a cauzei.

- a) *Asupra laturii penale a cauzei*, minoritatea va fi o cauză personală de înlăturare a caracterului penal al faptei numai pentru minorul făptuitor care în momentul săvârșirii faptei nu avea împlinită vârsta de 14 ani sau deși avea împlinită vârsta de 14 ani, nu împlinise vârsta de 16 ani și a comis fapta fără discernământ.
- b) *Asupra laturii civile a cauzei* efectul este diferit. Astfel, dacă minorul nu a împlinit vârsta de 14 ani pretențiile civile nu pot face obiectul unei acțiuni civile alăturate unei acțiuni penale deoarece aceasta din urmă nu poate fi pusă în mișcare. În această situație nu este exclusă răspunderea civilă a persoanelor care, la data săvârșirii faptei aveau în îngrijire pe minor.

În cazul minorilor între 14 și 16 ani, procesul penal trebuie să fie declanșat pentru a se stabili existența sau inexistența discernământului și în raport de aceasta și posibilitatea formării pretențiilor civile.

Iresponsabilitatea

Noțiunea și justificarea teoretică a iresponsabilității

Iresponsabilitatea, reglementată de art. 28 din Codul penal în vigoare, reprezintă starea de incapacitate psihică a unei persoane, care o determină pe aceasta ca, în momentul săvârșirii faptei, fie din cauza unei boli psihice, fie din alte cauze, să nu poată să-și dea seama de acțiunile sau inacțiunile sale, de urmările acestora, sau să-și dirijeze voința în mod conștient în raport cu aceste cauze.

Prin urmare, iresponsabilitatea constă în acea stare de incapacitate psihică a unei persoane care ține de factorul intelectual ori de factorul volitiv sau chiar de ambii factori ai vinovăției.

În legătură cu justificarea teoretică a înlăturării caracterului penal al faptei comise de un iresponsabil, au existat mai multe concepții.

Astfel, unii autori au subliniat faptul că persoana iresponsabilă nu posedă însușirile necesare pentru a înțelege de ce anumite acțiuni sau inacțiuni prezintă un pericol social și nu-și dă seama de ce acestea au caracter ilicit, ea nu este nici receptivă la amenințarea sancțiunilor din legea penală și drept urmare, iresponsabilul nu ar putea fi îndreptat prin aplicarea și executarea pedepsei.

Cauzele și condițiile iresponsabilității

- a) *Cauzele iresponsabilității* pot fi, în principal, boli psihice, dar și alte cauze (hipnoză, somnambulism, ș.a.). Boala psihică presupune o alterare, o scoatere din normal, permanentă sau trecătoare, dar morbidă. Alte cauze, în afară de bolile psihice, pot provoca iresponsabilitatea care, în anumite condiții afectează capacitatea de înțelegere și de voință a făptuitorului, determinând numai o stare de deviere psihică trecătoare.
- b) *Condițiile iresponsabilității*. Pentru ca iresponsabilitatea să constituie o cauză de neimputabilitate trebuie să fie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:
 - să existe o stare de incapacitate psihică;
 - starea de incapacitate psihică să existe în momentul săvârșirii faptei;
 - starea de incapacitate psihică să fie determinată de alienație mintală sau alte cauze;
 - fapta săvârșită în stare de iresponsabilitate să fie prevăzută de legea penală.

Efectele iresponsabilității

Ca și cauzele care înlătură caracterul penal al faptei, prezentate anterior, iresponsabilitatea are efecte asupra laturii penale și asupra laturii civile a cauzei.

- a) *Asupra laturii penale a cauzei* – fiind considerată o cauză personală subiectivă, iresponsabilitatea înlătură caracterul penal al faptei prin excluderea vinovăției făptuitorului și implicit existența infracțiunii.
- b) *Asupra laturii civile a cauzei* iresponsabilitatea are ca efect, în principiu, înlăturarea răspunderii civile atât a făptuitorului, cât și a celor ce aveau

obligăția supravegherii acestuia; excepția dacă se poate reține o culpă în sarcina acestora.

Intoxicația

Noțiunea și felurile intoxicației

Unii autori au arătat că intoxicația reprezintă starea psihofizică anormală în care se găsește o persoană ca urmare a efectelor produse asupra organismului său și asupra facultăților sale psihice de anumite substanțe psihoactive, excitante sau narcotice consumate de acea persoană sau introduse în corpul său. Această cauză de neimputabilitate este reglementată de art. 29 din Codul penal în vigoare.

Având în vedere determinarea influenței pe care starea de intoxicație o poate avea asupra capacității de a voi, în literatura de specialitate se face distincția între unele feluri de intoxicație potrivit anumitor criterii.

- a) *după proveniența sa*, intoxicația poate avea două forme de bază și anume:
 - intoxicație determinată de alcool
 - intoxicație determinată de consumarea stupefiantelor;
- b) *după modul în care s-a ajuns în starea de intoxicație* aceasta poate fi:
 - involuntară
 - voluntară care, la rândul ei, poate fi ocazională sau cronică;
- c) *după gradul de intoxicare* poate fi
 - completă;
 - incompletă.

Condițiile intoxicației

Potrivit art. 49 din Codul penal în vigoare, rezultă că „Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu putea să-și dea seama de acțiunile sau inacțiunile sale ori nu putea să le controleze, din cauza intoxicării involuntare cu alcool sau alte substanțe psihoactive”.

Drept urmare, pentru ca beția să înlăture caracterul penal al faptei este necesară îndeplinirea cumulativă a unor condiții.

- a) făptuitorul să se fi aflat în momentul săvârșirii faptei în stare de intoxicare determinată de alcool sau alte substanțe cu caracter ebriant;

- b) starea de intoxicare să fi fost accidentală și completă;
- c) fapta săvârșită să fie prevăzută de legea penală.

Efectele intoxicației

- a) *În caz de intoxicare accidentală – completă*, constatată de către organul judiciar competent, indiferent de substanța cu caracter ebriant care a determinat-o constituie circumstanță personală care înlătură caracterul penal al faptei și poate înlătura și răspunderea civilă a făptuitorului, numai dacă nu se va putea reține o culpă acestuia, situație în care va fi obligat la repararea prejudiciului.
- b) *În caz de intoxicare voluntară* – indiferent de forma completă sau incompletă – se va reține o circumstanță agravantă pentru situația în care a fost preordinată.

Eroarea

Noțiunea și felurile erorii

Eroarea constă în necunoașterea sau cunoașterea greșită de către cel care săvârșește o faptă prevăzută de legea penală, în momentul săvârșirii acesteia, a unei stări, situații sau împrejurări, esențială pentru caracterizarea corectă a faptei.

În doctrină se face distincție între mai multe feluri de eroare, folosindu-se mai multe criterii.

- a) după obiectul asupra căreia poartă aceasta poate fi eroare de fapt sau eroare de drept;
- b) după întinderea efectelor sale juridice aceasta poate fi eroare principală sau eroare secundară;
- c) după factorii determinanți aceasta poate fi eroare prin necunoaștere sau eroare prin amăgire;
- d) după posibilitățile de evitare a acesteia se face deosebire între eroare de neînlăturat și eroare vincibilă.

Eroarea de fapt în dreptul penal

Eroarea de fapt, potrivit reglementărilor Codului penal în vigoare, poate fi de două feluri și anume eroare de fapt principală și eroare de fapt secundară.

Eroarea de fapt principală*a) Noțiunea erorii de fapt principale*

Eroarea de fapt principală reprezintă necunoașterea sau cunoașterea greșită în momentul comiterii faptei de către făptuitor a unei stări, situații sau împrejurări esențiale de care depinde caracterul penal al faptei.

Pentru ca eroarea de fapt principală să opereze este necesară îndeplinirea cumulativă a unor condiții.

b) Condițiile erorii de fapt principale

- fapta săvârșită să fie prevăzută de legea penală;
- făptuitorul să nu fi cunoscut în momentul săvârșirii faptei existența unei stări, situații sau împrejurări de care depinde caracterul penal al acesteia;
- eroarea să existe în tot timpul efectuării actelor de executare a faptei.

c) Efectele erorii de fapt principale

Efectele erorii de fapt principale se produc atât în cazul faptelor pe care legea le incriminează când sunt săvârșite cu intenție, cât și în cazul acelor pe care legea le incriminează și atunci când sunt săvârșite din culpă, dacă sunt întrunite condițiile specifice fiecăreia dintre aceste ipoteze.

Astfel, în cazul faptelor incriminate numai atunci când sunt săvârșite cu intenție, eroarea de fapt, legal constatată, are drept consecință înlăturarea caracterului penal al faptei și deci înlăturarea răspunderii penale a făptuitorului.

În cazul faptelor incriminate și atunci când sunt săvârșite din culpă, eroarea de fapt nu înlătură caracterul penal al faptei decât dacă se constată că ea nu provine din culpa făptuitorului.

Această eroare nu înlătură răspunderea civilă, deoarece provine de cele mai multe ori dintr-o cauză imputabilă celui care s-a aflat în eroare.

Dacă eroarea a fost provocată de o altă persoană aceasta va răspunde din punct de vedere penal cât și din punct de vedere civil.

Când eroarea provine de la subiectul pasiv al infracțiunii, făptuitorul nu va răspunde civil, inducerea în eroare având pentru subiectul pasiv caracterul unei autolezări.

Eroarea de fapt secundară*a) Noțiunea erorii de fapt secundare*

Eroarea de fapt secundară reprezintă necunoașterea de către făptuitor, în momentul săvârșirii infracțiunii, a împrejurării care constituie o circumstanță agravantă a acelei infracțiuni.

Eroarea de fapt secundară se poate reține numai în cazul în care fapta este incriminată și într-o variantă normativă agravantă, determinată de împrejurarea pe care făptuitorul nu a cunoscut-o ori a cunoscut-o greșit.

b) Condițiile erorii de fapt secundare

Pentru a se reține eroarea de fapt secundară trebuie să fie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- făptuitorul să fi săvârșit o infracțiune;
- făptuitorul să se fi aflat în eroare în timpul și pe durata comiterii faptei;
- eroarea să se refere la un element circumstanțial de agravare a infracțiunii.

c) Efectele erorii de fapt secundare

Efectele acestei erori se materializează prin înlăturarea aplicării agravantei, făptuitorul urmând să răspundă pentru săvârșirea infracțiunii în varianta tip.

Eroarea de drept

Eroarea de drept extrapenal

Eroarea de drept extrapenal constă în necunoașterea sau cunoașterea greșită a unei norme de drept extrapenal de a cărei cunoaștere depinde existența unei infracțiuni. Necunoașterea reglementărilor dintr-o lege extrapenală echivalează cu o eroare de fapt, adică înlătură caracterul penal al faptei prevăzute de legea penală, în condițiile examinate.

Deci, *eroarea de drept extrapenal* – reprezintă forma de drept al cărui obiect este format dintr-o normă aparținând altei ramuri de drept și se prezintă ca o formă a erorii de fapt.

Eroarea de drept penal

Legiuitorul român, în privința erorii de drept penal, consacră în art. 30 alin. 4 din Codul penal în vigoare, principiul potrivit căruia: „Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită ca urmare a necunoașterii sau cunoașterii greșite a caracterului ilicit al acesteia din cauza unei împrejurări care nu putea fi prevăzută.”

Deci, *eroarea de drept penal* – reprezintă forma erorii de drept în care făptuitorul nu cunoaște sau cunoaște greșit o normă cu caracter penal în momentul comiterii faptei.

Prin instituirea principiului sus-menționat, s-a urmărit, ca prin normele cu caracter penal să se stabilească norme de conduită în vederea respectării și protejării valorilor sociale importante, iar în caz de încălcare a acestora, să se aplice sancțiunile stabilite de lege proporțional cu gravitatea faptei.

Astfel, Codul penal român în vigoare instituie o prezumție relativă a cunoașterii legii penale de către toți destinatarii ei.

Cazul fortuit

Noțiunea cazului fortuit și cauzele împrejurărilor fortuite

Potrivit art. 47 din Codul penal în vigoare, nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, al cărei rezultat este consecința unei împrejurări care nu putea fi prevăzută.

Pornind de la aceste reglementări, în literatura de specialitate s-a stabilit că există *cazul fortuit* ori de câte ori acțiunea sau inacțiunea unei persoane a produs un rezultat pe care acea persoană nu l-a conceput și nu l-a urmărit, producerea fiind datorată unei împrejurări neașteptate, adică acțiunii unei forțe a cărei intervenție nu a putut fi prevăzută.

În ceea ce privește cauzele împrejurărilor fortuite acestea pot fi fenomene naturale, imprudența victimei, anumite stări de boală ale făptuitorului, defecțiuni tehnice imprevizibile, ș.a.

Deși aceste împrejurări fortuite sunt cunoscute de majoritatea persoanelor, niciuna din acestea nu pot să prevadă momentul precis când apar și devin active.

Condițiile cazului fortuit

Pentru existența cazului fortuit și pentru ca acesta să constituie cauză de neimputabilitate în doctrină s-a menționat faptul că este necesar a fi întrunite cumulativ anumite condiții:

- c) acțiunea sau inacțiunea unei persoane să fi produs un rezultat vătămător datorită intrării în concurs cu o energie străină de conștiința și voința acelei persoane;

- d) intervenția împrejurării care a determinat producerea rezultatului să fi fost imprevizibilă;
- e) acțiunea sau inacțiunea peste care s-a suprapus împrejurarea fortuită să constituie o faptă prevăzută de legea penală.

Efectele cazului fortuit

Constatarea pe cale judiciară a cazului fortuit are efect asupra laturii penale și asupra laturii civile a cauzei.

- a) *Asupra laturii penale a cauzei*, cazul fortuit are ca efect înlăturarea caracterului penal al faptei determinată de lipsa vinovăției făptuitorului. Acest efect operează in rem.

Dacă rezultatul efectiv produs nu este consecința exclusivă a împrejurării neprevăzute, nu vor fi îndeplinite condițiile necesare cazului fortuit și nu va fi înlăturat caracterul penal al faptei.

- b) *Asupra laturii civile a cauzei*, când cazul fortuit nu se află în concurs cu alte cauze care înlătură caracterul penal al faptei, efectul este de înlăturare a răspunderii civile.

În cauzele complexe (de conexitate între cazul fortuit și alte cauze care înlătură caracterul penal al faptei), dacă, și în măsura în care se va constata existența unei culpe imputabile făptuitorului, de natură să angajeze răspunderea civilă a acestuia, va putea fi pusă în discuție problema pretențiilor civile.

De asemenea, poate fi trasă la răspundere civilă pentru prejudiciile cauzate persoana – alta decât făptuitorul – din culpa căreia s-a creat împrejurarea care a condus la producerea rezultatului păgubitor (răspunderea civilă a terțului).

10.3. Rezumat

Cauzele de neimputabilitate reprezintă acele situații sau împrejurări reglementate de lege în prezența cărora o faptă conformă unei norme de incriminare încetează să mai fie imputabilă persoanei care a săvârșit-o. Ele operează *in personam*, efectele acestora neputând a fi extinse asupra tuturor celorlalți participanți și având deci caracter personal, cu excepția cazului fortuit care produce efecte *in rem*.

Sunt cauze de neimputabilitate:

- *constrângerea fizică,*
- *constrângerea morală,*
- *excesul neimputabil,*
- *minoritatea făptuitorului,*
- *iresponsabilitatea,*
- *intoxicația,*
- *eroarea,*
- *cazul fortuit.*

10.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

10.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

10.6. Temă de control

Dezvoltați una dintre cauzele justificative sau de neimputabilitate.

Capitolul 11.

FORMELE INFRAȚIUNII INTENȚIONATE (I)

11.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate fazele de desfășurare a infracțiunii intenționate, formele infracțiunii intenționate după fazele de desfășurare a activității ilicite cele privind actele pregătitoare și tentativa (noțiune, condiții de existență și conținut).

Obiective:

- Evidențierea activității infracționale în derularea ei care parcurge cele două perioade: una internă sau psihică, de concepție, și alta externă, de executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea;
- Însușirea reglementărilor penale privind formele faptei incriminate, atât cea tipică cât și cele atipice.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

11.2. Conținut

Fazele de desfășurare a infracțiunii intenționate

Perioadele infracțiunii intenționate

Activitatea infracțională începe printr-o hotărâre de a săvârși infracțiunea, continuă printr-o acțiune de pregătire, după care se trece la executarea acțiunii infracționale, sfârșindu-se cu producerea rezultatului socialmente periculos.

Activitatea infracțională prezintă, în derularea ei, două perioade: una internă și alta externă.

Perioada internă

Înainte de a începe executarea activității materiale în psihicul făptuitorului are loc luarea hotărârii infracționale.

De subliniat este faptul că în cazul tuturor infracțiunilor intenționate rezoluția infracțională precede în timp executarea.

Perioada internă reprezintă un proces derulat la nivel psihic de inițiere și decizie cu privire la hotărârea infracțională și în acest sens distingem trei momente sau faze:

- nașterea ideii de a comite infracțiunea (determinată în majoritatea cazurilor de un mobil);
- deliberarea (făptuitorul cugetă asupra ideii de a săvârși fapta);
- luarea hotărârii de a săvârși infracțiunea (poate renunța la comiterea faptei sau să treacă la săvârșirea ei).

Dacă hotărârea de a săvârși infracțiunea nu este exteriorizată, rămâne necunoscută, neavând relevanță penală și, drept urmare, nu este incriminabilă. Numai dacă o persoană caută prin anumite acte să o pună în evidență capătă interes din punct de vedere penal.

În caz de excepție, hotărârea infracțională deși constituie un proces psihic intern, poate avea și o latură externă atunci când hotărârea de a comite infracțiunea a fost luată în comun de mai multe persoane, situație în care fapta este incriminată ca o infracțiune de sine-stătătoare (de exemplu, infracțiunea de constituirea de grup infracțional organizat prevăzută de art. 367 C.pen.).

O altă excepție o întâlnim în cazul în care o persoană comunică verbal altor persoane hotărârea de a comite o infracțiune (de exemplu, infracțiunea de amenințare prevăzută de art. 206 C.pen.).

Perioada externă

După luarea hotărârii de a săvârși infracțiunea, dacă făptuitorul trece la efectuarea de acte materiale ale acesteia, se ajunge în perioada externă, adică a celei de realizare a infracțiunii.

Perioada externă ține de materialitatea activității infracționale și este delimitată de momentul efectuării primului act material al săvârșirii infracțiunii și respectiv de cel al producerii rezultatului socialmente periculos. În această perioadă procesul de înfăptuire a hotărârii infracționale parcurge următoarele etape sau faze:

- a actelor preparatorii sau de pregătire (cuprinde activități care pregătesc executarea infracțiunii);

- a actelor de executare propriu-zisă (cuprinde activități prin care se realizează fapta incriminată);
- a urmărilor socialmente periculoase (acțiunea materială a fost terminată și durează până se produce rezultatul).

Noțiunea de faze ale infracțiunii intenționate

Realizarea de acte și acțiuni, în anumite momente sau etape ale desfășurării activității infracționale, care contribuie la săvârșirea faptei incriminate și la producerea rezultatului socialmente periculos, constituie fazele de desfășurare ale unei infracțiuni intenționate.

Astfel, fazele de desfășurare ale infracțiunii intenționate, în doctrină au fost definite ca fiind acele etape pe care le parcurge activitatea infracțională din momentul primei manifestări exterioare și până în momentul producerii rezultatului, în unele cazuri, sau a epuizării activității infracționale, dacă este cazul.

Formele infracțiunii intenționate după fazele de desfășurare a activității ilicite

Noțiunea de forme ale faptei incriminate

Activitatea infracțională se poate desfășura extern prin acte de pregătire, prin acte de executare și poate sfârși prin producerea urmărilor socialmente periculoase.

Activitatea infracțională îmbracă în diferite momente ale dezvoltării sale anumite forme, care se deosebesc una de alta în raport de momentul în care se află sau la care s-a oprit desfășurarea sa și care poate fi mai apropiat sau mai puțin apropiat de momentul final al producerii urmărilor pe care legea le-a avut în vedere.

Deci, incriminările de fapt aflate pe o anumită treaptă de realizare a hotărârii infracționale constituie formele faptei incriminate.

Codul penal în vigoare consideră ca infracțiuni și le incriminează ca fapte care prezintă pericol social, atât forma tipică a infracțiunii – fapta consumată, cât și unele din formele atipice ale infracțiunii – forma imperfectă a faptei (fapta tentantă), precum și forma mai mult decât perfectă a faptei (fapta epuizată).

Se poate observa că legea noastră penală, în principiu, înlătură posibilitatea incriminării actelor pregătitoare, păstrând ca forme ale faptei incriminate numai forma tipică și formele atipice enumerate.

Actele pregătitoare (actele preparatorii)

Actele pregătitoare reprezintă actele care pregătesc condițiile de trecere la executarea acțiunii sau inacțiunii.

Remarcăm faptul că, fiind comise în vederea realizării unei hotărâri infracționale, *sunt posibile numai la infracțiunile intenționate.*

În literatura de specialitate s-a arătat că actele preparatorii ale infracțiunii intenționate *pot consta în:*

- procurarea licită sau ilicită a instrumentelor ce urmează a fi folosite la săvârșirea faptei;
- confecționarea, modificarea sau adaptarea instrumentelor, mecanismelor sau dispozitivelor ce vor fi utilizate în comiterea faptei;
- culegerea de informații, date cu privire la victimă și respectiv la împrejurările în care va fi săvârșită fapta;
- luarea de măsuri de precauție care să determine îngreunarea descoperirii faptei.

În doctrină sunt evidențiate *condițiile* pe care trebuie să le îndeplinească activitățile desfășurate pentru a fi calificate drept acte pregătitoare:

- să fie efectuate neîndoielnic în vederea săvârșirii infracțiunii;
- să fie săvârșite cu intenție;
- să se concretizeze într-o activitate obiectivă de creare a condițiilor în vederea comiterii infracțiunii;
- să nu aparțină elementului material al infracțiunii sau să nu constituie un început de executare pentru acesta.

După natura și conținutul lor distingem două categorii de acte pregătitoare, și anume:

- *acte de pregătire materială* (constau în crearea de condiții materiale favorabile pentru comiterea faptei);
- *acte de pregătire morală* (privesc culegerea de date și informații despre victimă ori locul comiterii faptei, cât și atragerea de complici).

În ceea ce privește incriminarea și sancționarea actelor pregătitoare doctrina a conturat două sisteme:

- a) sistemul neincriminării actelor pregătitoare (considerate echivoce și fără să creeze stare de pericol evident);
- b) sistemul incriminării actelor pregătitoare care, la rândul lui, distinge între două teze:

- incriminarea limitată;
- incriminarea nelimitată.

Adeptii sistemului incriminării actelor pregătitoare consideră că acestea ar crea condiții favorabile pentru săvârșirea faptei și, ca atare, ar prezenta o stare de pericol pentru valoarea ocrotită de legea penală.

Codul penal român în vigoare a consacrat sistemul neincriminării actelor pregătitoare. În mod excepțional, în legislația penală română în vigoare, sunt prevăzute dispoziții prin care în cazul unor infracțiuni grave unele acte pregătitoare sunt asimilate cu actele de executare și, drept urmare, sunt sancționate (de exemplu, art. 412 alin. 2 C.pen. unele acte de pregătire la infracțiunile contra siguranței statului sunt asimilate cu acte de executare, sau art. 205 alin. ultim C.pen. în cazul infracțiunii de lipsire de libertate în mod ilegal, și altele).

Tentativa

Tentativa constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care a fost însă întreruptă sau nu și-a produs efectul (art. 32 alin. 1 din Codul penal). Definirea dată de art. 32 Codul penal diferă prin utilizarea termenului *intenție* în locul celui de *hotărâre* astfel consacrând în mod explicit posibilitatea săvârșirii tentativei cu intenție directă sau indirectă. Reglementarea anterioară lăsa loc interpretării în sensul necesității săvârșirii tentativei numai cu intenție directă.

Deci, tentativa este o formă atipică (imperfectă) a infracțiunii situată între actele pregătitoare și infracțiunea fapt consumat, formă atipică care este incriminată și pedepsită de legea penală.

Pentru existența tentativei trebuie îndeplinite o serie de condiții:

- existența intenției făptuitorului de a săvârși o infracțiune determinată;
- punerea în executare a intenției de a săvârși infracțiunea;
- activitatea de executare să fi fost întreruptă sau rezultatul să nu se fi produs.

Conținutul tentativei este același ca al oricărei infracțiuni, cu anumite reglementări suplimentare.

Astfel, tentativa este descrisă nu numai în norma de incriminare ci și în dispozițiile din Partea generală a Codului penal și are același conținut generic ca a oricărei infracțiuni.

a. *Obiectul tentativei* se referă la obiectul juridic și la cel material.

Obiectul juridic la tentativă este același cu cel al faptei consumate cu mențiunea că prin infracțiunea consumată se vatămă efectiv valoarea socială, în timp ce prin tentativă se creează numai un pericol față de valoarea socială.

Obiectul material este entitatea materială asupra căreia se îndreaptă activitatea infracțională.

- b. *Subiectul activ* al tentativei este persoana care a luat hotărârea și a început executarea faptei, care poate avea calitatea de autor, instigator sau complice. *Subiectul pasiv* al tentativei este persoana împotriva căreia se îndreaptă activitatea infracțională.
- c. *Latura obiectivă* are conținut obligatoriu, ca și în cazul infracțiunii consumate, cu anumite particularități. Astfel, *actul de conduită* la tentativă, spre deosebire de fapta consumată, se îndeplinește numai prin acțiune și, totodată, trebuie să se realizeze în aceleași condiții necesare pentru fapta calificată. De asemenea, la forma tip a infracțiunii *rezultatul socialmente periculos* trebuie să constea într-o vătămare efectivă a valorii sociale ocrotite, pe când la tentativa aceleiași infracțiuni rezultatul socialmente periculos va consta în crearea unei stări de pericol cu privire la valoarea ocrotită.
- d. *Latura subiectivă* la tentativă are unele deosebiri față de cea a faptei consumate. Astfel, la tentativă elementul subiectiv este realizat numai parțial datorită neproducerii rezultatului, spre deosebire de cel al faptei consumate care se realizează în întregime.

În doctrină s-a evidențiat faptul că există anumite categorii de infracțiuni la care tentativa nu este posibilă datorită elementului material sau elementului subiectiv ori datorită voinței legiuitorului, precum și specificului acestora.

- a) În raport cu elementul material, nu pot avea tentativă:
 - infracțiuni omisive;
 - infracțiuni continue și de obicei;
 - infracțiuni de execuție promptă.
- b) În raport cu elementul subiectiv, nu pot avea tentativă:
 - infracțiuni săvârșite din culpă;
 - infracțiuni praeterintenționate.
- c) Alte infracțiuni, care prin voința legiuitorului ori prin specificul acestora, nu pot avea tentativă:
 - infracțiuni cu consumare anticipată;
 - infracțiuni al căror început de executare este asimilat formei consumate;
 - infracțiuni de rezultat potențial, deoarece acestea se consumă când apare posibilitatea producerii rezultatului.

11.3. Rezumat

Activitatea infracțională începe printr-o hotărâre de a săvârși infracțiunea, continuă printr-o acțiune de pregătire, după care se trece la executarea acțiunii infracționale, sfârșindu-se cu producerea rezultatului socialmente periculos.

Activitatea infracțională prezintă, în derularea ei, două perioade: una internă și alta externă.

Perioada internă reprezintă un proces derulat la nivel psihic de inițiere și decizie cu privire la hotărârea infracțională și în acest sens distingem trei momente sau faze:

- nașterea ideii de a comite infracțiunea (determinată în majoritatea cazurilor de un mobil);
- deliberarea (făptuitorul cugetă asupra ideii de a săvârși fapta);
- luarea hotărârii de a săvârși infracțiunea (poate renunța la comiterea faptei sau să treacă la săvârșirea ei).

Perioada externă ține de materialitatea activității infracționale și este delimitată de momentul efectuării primului act material al săvârșirii infracțiunii și respectiv de cel al producerii rezultatului socialmente periculos. În această perioadă procesul de înlăptuire a hotărârii infracționale parcurge următoarele etape sau faze:

- a actelor preparatorii sau de pregătire (cuprinde activități care pregătesc executarea infracțiunii);
- a actelor de executare propriu-zisă (cuprinde activități prin care se realizează fapta incriminată);
- a urmărilor socialmente periculoase (acțiunea materială a fost terminată și durează până se produce rezultatul).

11.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Tentativa este imposibilă la infracțiunile:

- a. omisive;
- b. săvârșite cu intenție;
- c. săvârșite din culpă.

2. Desistarea ori împiedicarea producerii rezultatului constituie cauză de nepedepsire dacă făptuitorul a acționat:
 - a. sub imperiul unei constrângeri;
 - b. din culpă;
 - c. mai înainte de descoperirea faptei.

11.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 12.

FORMELE INFRAȚIUNII INTENȚIONATE (II)

12.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *formele infracțiunii intenționate după fazele de desfășurare a activității ilicite cele privind tentativa (modalități, incriminare, pedepsire), infracțiunea fapt consumat și infracțiunea fapt epuizat, desistarea și împiedicarea producerii rezultatului, cauze de nepedepsire a tentativei.*

Obiective:

- *Însușirea reglementărilor penale privind forma atipică a infracțiunii – tentativa (modalități);*
- *Însușirea normelor de drept penal privind întreruperea executării activității infracționale din propria inițiativă a făptuitorului sau când prin comportarea sa a făcut ca rezultatul să nu se producă.*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

12.2. Conținut

Tentativa (modalități)

Modalitățile tentativei

În ceea ce privește modalitățile tentativei, așa cum rezultă din Codul penal art. 32, acestea pot fi: tentativa întreruptă sau neterminată, tentativa perfectă sau fără efect, și tentativa absolut improprie.

a) *Tentativa întreruptă sau neterminată* – reglementată de art. 32 alin. 1 teza I C.pen. , constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare ce a fost

întreruptă. Această modalitate a tentativei se caracterizează prin începerea executării activității ilicite și întreruperea acesteia din cauze independente de voința făptuitorului.

b) *Tentativa perfectă sau fără efect* – constă, potrivit art. 32 alin. 1 teza II C.pen. , în punerea în executare în întregime a hotărârii de a săvârși infracțiunea însă aceasta nu și-a produs efectul. Și în acest caz rezultatul nu se va produce datorită anumitor cauze.

c) *Tentativa absolut improprie* – din cuprinsul dispozițiilor art. 32 alin. 2 C.pen. rezultă că nu există tentativă atunci când imposibilitatea de consumare a infracțiunii este datorită modului cum a fost concepută executarea. Astfel, legiuitorul a înțeles să lase în afara incriminării tentativa absolut improprie și să nu facă din ea un simplu caz de nepedepsire.

Incriminarea tentativei

În privința incriminării tentativei în doctrină s-au exprimat două opinii incriminare nelimitată și incriminarea limitată.

a) Potrivit opiniei *incriminării nelimitate* actele de executare a oricărei infracțiuni sunt prin ele însele socialmente periculoase, și drept urmare, tentativa trebuie incriminată la toate infracțiunile.

b) În schimb, opinia *incriminării limitate* consideră că, deși, fiecare act de executare a infracțiunilor prezintă, în general, pericol social, acesta nu este suficient de ridicat, încât să facă necesară incriminarea tentativei la toate infracțiunile. Astfel, se presupune că la unele infracțiuni cu un pericol social mai scăzut nu este necesară incriminarea tentativei. În acest sens sunt și dispozițiile art. 33 alin. 1 C.pen. care dispune că tentativa se pedepsește numai dacă legea prevede expres aceasta.

Pedepsirea tentativei

Cu privire la sancționarea tentativei s-au conturat, de asemenea, două teorii:

a) *teoria parificării pedepsei* - potrivit căreia tentativa ar trebui sancționată între aceleași limite de pedeapsă ca și infracțiunea consumată;

b) *teoria diversificării pedepsei* – potrivit căreia pedeapsa se diversifică în cazul tentativei în raport cu pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea consumată. Această teorie a fost adoptată și de legislația română.

Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului, cauze de nepedepsire a tentativei

Desistarea, cauză generală de nepedepsire a tentativei

Renunțarea de bună voie a făptuitorului de a duce până la capăt activitatea infracțională începută, deși există posibilitatea continuării reale a acesteia, iar făptuitorul este conștient de aceasta constituie desistarea, conform art. 34 C.pen. .

Pentru ca desistarea să-și producă efectele în doctrină s-a susținut că este necesar să fie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- a) desistarea să se producă după ce s-a efectuat unul sau mai multe acte de executare, dar înainte ca executarea acțiunii tipice să fi luat sfârșit, indiferent dacă ne aflăm în cazul unei infracțiuni de simplă acțiune sau în cazul unei infracțiuni de rezultat, cu condiția ca legea să prevadă pedepsirea tentativei la acea infracțiune;
- b) să existe o manifestare din care să rezulte voința făptuitorului de a renunța la săvârșirea infracțiunii fie printr-o manifestare pasivă, fie printr-o manifestare activă;
- c) renunțarea la continuarea activității infracționale să se producă de bună voie;
- d) renunțarea la continuarea activității infracționale să fie definitivă, să nu fie abandonată pentru un timp.

Împiedicarea producerii rezultatului, cauză generală de nepedepsire a tentativei

Potrivit art. 34 C.pen. este apărat de pedeapsă făptuitorul care a împiedicat mai înainte de descoperirea faptei producerea rezultatului.

După cum s-a evidențiat în literatura de specialitate, pentru ca împiedicarea rezultatului să poată opera drept cauză de nepedepsire se cer a fi îndeplinite anumite condiții:

- a) activitatea infracțională să fi fost realizată integral, dar să nu se fi produs urmarea socialmente periculoasă așa cum este prevăzută de lege;
- b) făptuitorul să fi efectuat o intervenție eficientă pentru a împiedica producerea rezultatului, utilizând orice mijloace sau modalități disponibile și urmărind prevenirea efectelor socialmente periculoase;
- c) manifestarea activă prin care făptuitorul a împiedicat producerea rezultatului să fi fost voluntară;
- d) împiedicarea producerii rezultatului să fi avut loc înainte de descoperirea faptei.

Efectele desistării și ale împiedicării producerii rezultatului

Art. 34 C.pen. prevede ca efect al desistării și al împiedicării producerii rezultatului *nepedepsirea făptuitorului*, dacă actele îndeplinite până în momentul desistării sau împiedicării nu constituie o altă infracțiune.

În situațiile în care actele de executare efectuate până la momentul desistării sau până în momentul când făptuitorul a împiedicat producerea rezultatului constituie infracțiuni de sine stătătoare pe care legea penală le sancționează în mod distinct, făptuitorul nu va fi pedepsit pentru tentativă la infracțiunea a cărei executare a început ori, după caz, o efectuase în întregime, ci va fi pedepsit pentru infracțiunea consumată comisă până în momentul desistării sau al producerii rezultatului.

Infracțiunea - fapt consumat

Infracțiunea – fapt consumat reprezintă forma tipică sau perfectă a infracțiunii, în raport de fazele de desfășurare a activității infracționale. Rezultatul socialmente periculos al acesteia se produce o dată cu executarea în întregime a elementului material al laturii obiective așa cum este prevăzut în norma de incriminare.

Pentru a stabili dacă o infracțiune este consumată trebuie să se examineze dacă activitatea materială a produs sau nu rezultatul cerut de norma penală.

Infracțiunea – fapt epuizat

Infracțiunea – fapt epuizat este o formă atipică a infracțiunii care, după momentul consumării, datorită amplificării urmărilor sau a continuării activității infracționale, se prelungește în timp până la oprirea acțiunii sau inacțiunii.

Această formă atipică este întâlnită la infracțiunile continue, infracțiunile continuate, infracțiunile de obicei și infracțiunile progresive.

a) *La infracțiunile continue* unde acțiunea care constituie elementul material este susceptibilă de prelungire și după momentul consumării, până intervine o forță contrară care se opune desfășurării pe mai departe a acțiunii când acesta se epuizează.

b) *La infracțiunile continuate* făptuitorul săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții, acțiuni sau inacțiuni care prezintă fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni. Infracțiunile se vor epuiza în momentul când făptuitorul nu mai comite nici un act din cadrul activității infracționale.

c) *La infracțiunile de obicei* unde elementul material este alcătuit din anumite acte, care prin repetare ajung un obicei, astfel devin infracțiune. După ce infracțiunea s-a consumat și infractorul continuă, infracțiunea se va epuiza când încetează activitatea.

d) *La infracțiunile progresive* are loc consumarea infracțiunii de bază al cărui rezultat se amplifică de la sine dând naștere unei alte infracțiuni mai grave, denumită progresivă, care absoarbe și infracțiunea inițială. Realizarea infracțiunii de bază constituie momentul consumptiv, iar când rezultatul infracțiunii progresive se amplifică ne aflăm în fața epuizării.

12.3. Rezumat

Tentativa constă în *punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care a fost însă întreruptă sau nu și-a produs efectul.*

Modalitățile tentativei:

- a) *Tentativa întreruptă sau neterminată*
- b) *Tentativa perfectă sau fără efect*
- c) *Tentativa absolut improprie*

Renunțarea de bună voie a făptuitorului de a duce până la capăt activitatea infracțională începută, deși există posibilitatea continuării reale a acesteia, iar făptuitorul este conștient de aceasta constituie *desistarea*. De asemenea, este apărut de pedeapsă și făptuitorul care a împiedicat mai înainte de descoperirea faptei producerea rezultatului.

Infracțiunea – fapt consumat reprezintă forma tipică sau perfectă a infracțiunii, în raport de fazele de desfășurare a activității infracționale. Rezultatul socialmente periculos al acesteia se produce o dată cu executarea în întregime a elementului material al laturii obiective așa cum este prevăzut în norma de incriminare.

Infracțiunea – fapt epuizat este o formă atipică a infracțiunii care, după momentul consumării, datorită amplificării urmărilor sau a continuării activității infracționale, se prelungește în timp până la oprirea acțiunii sau inacțiunii.

12.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1) Norma juridică are caracter:

- a. prescriptiv, general și impersonal, aleatoriu;

- b. prescriptiv, general și impersonal, obligatoriu;
- c. imprescriptibil, general și impersonal, obligatoriu.

2) Răspunderea juridică nu poate fi:

- a. civilă;
- b. contravențională;
- c. morală.

3) Un act normativ iese din vigoare la momentul:

- a.abrogării;
- b.adoptării;
- c. neaplicării.

12.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 13.

SĂVÂRȘIREA INFRAȚIUNII PRIN COOPERAREA MAI MULTOR PERSOANE (I)

13.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *preliminariile privind pluralitatea de infractori, aspecte generale privind participația penală, participația penală proprie (autoratul, coautoratul, instigarea, complicitatea), participația penală improprie, pedeapsa în caz de participație penală*.

Obiective:

- *Însușirea reglementărilor legii penale privind pluralitatea de infractori și formele acestei pluralități;*
- *Analizarea și însușirea reglementărilor legii penale privind noțiunea, natura juridică și felurile participației penale.*
- *Aprofundarea și însușirea reglementărilor legii penale privind participația penală improprie, precum și pedeapsa în caz de participație.*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

13.2. Conținut

Preliminarii privind pluralitatea de infractori

Noțiunea pluralității de infractori

O infracțiune poate fi săvârșită de o singură persoană sau de mai multe persoane. În acest din urmă caz ne aflăm în fața unei pluralități de infractori.

Astfel, putem spune că prin *pluralitate de infractori* se înțelege acea *situație în care o infracțiune este săvârșită de două sau mai multe persoane*.

Nu trebuie să se facă confuzie între pluralitatea de infractori (o singură infracțiune săvârșită de mai mulți infractori) și pluralitatea de infracțiuni (un singur infractor săvârșește mai multe infracțiuni).

Formele pluralității de infractori

În literatura de specialitate se face distincție între următoarele forme ale pluralității de infractori: pluralitate naturală, pluralitate constituită sau constitutivă și pluralitate ocazională sau participație penală.

- a) *Pluralitate naturală* – există la acele infracțiuni care, prin natura lor, nu pot fi săvârșite decât de două sau mai multe persoane și datorită acestui aspect specific modalitatea pluralității de infractori se mai numește și *pluralitate necesară*; nu este esențial ca toți făptuitorii să răspundă penal, este suficient ca unul dintre ei să acționeze cu forma de vinovăție cerută de lege (ex. bigamie – unul dintre participanți se află în eroare; incest – fapta este săvârșită prin constrângere);
- b) *Pluralitatea constituită* există atunci când s-au asociat ori s-au grupat mai multe persoane în vederea săvârșirii de infracțiuni, legiuitorul incriminând această pluralitate ca o faptă de sine stătătoare, spre ex. în: art. 367 C.pen. – Constituirea unui grup infracțional organizat, art. 409 C.pen. – Constituirea de structuri informative ilegale).

Pentru ca o infracțiune cu pluralitate constituită să existe, în doctrină s-a stabilit că se cer îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- să existe o grupare de minim trei persoane;
- gruparea să aibă o anumită organizare - care să asigure stabilitatea grupului, structură ierarhică, conducere care să asigure coordonarea grupului în ansamblu și să fie constituită pentru un interval de timp;
- gruparea să aibă ca program săvârșirea a una sau mai multe infracțiuni determinate.

Pluralitatea constituită va exista indiferent dacă s-au săvârșit sau nu faptele pentru care a fost creată.

- c) *Pluralitatea ocazională* sau *participația penală* este întâlnită în cazul în care o faptă prevăzută de legea penală poate fi săvârșită de o singură persoană dar la

săvârșirea acesteia participă un număr mai mare de persoane ori în situația infracțiunilor cu pluralitate naturală sau pluralitate constituită dacă la săvârșirea lor participă un număr mai mare de persoane decât acela necesar potrivit naturii faptei. Fiecare participant se consideră că a contribuit cu o parte la săvârșirea infracțiunii și va răspunde pentru aceasta (deci, în funcție de contribuția fiecăruia).

Aspecte generale privind participația penală

Noțiunea participației penale

Persoanele care contribuie la săvârșirea unei fapte penale pot avea calitate de autori, coautori, instigatori sau complici (art. 46 - 48 C.pen.).

Aceasta presupune că participația înseamnă în primul rând participare, iar problema răspunderii penale urmează a se stabili ulterior, în raport cu existența sau inexistența vinovăției fiecărui participant.

Deci, participația penală există ori de câte ori o faptă prevăzută de legea penală a fost săvârșită de un număr de persoane mai mare decât cel care ar fi fost necesar potrivit cu natura acelei fapte.

Condițiile generale ale participației penale

Pentru realizarea participației penale majoritatea opiniilor din doctrină au ajuns la concluzia că trebuie îndeplinite următoarele condiții:

- să se fi săvârșit o faptă prevăzută de legea penală;
- să existe o pluralitate de făptuitori care să coopereze la săvârșirea infracțiunii;
- să existe o voință comună a participanților de a săvârși fapta prevăzută de legea penală;
- fapta să fi fost săvârșită de cel puțin doi participanți cu forma de vinovăție cerută de legea penală pentru existența infracțiunii.

Felurile participației penale

În doctrină se face distincție între anumite feluri de participație penală având la bază diferite criterii.

Vom evidenția acele forme ale participației penale și criteriile care stau la baza lor pe care le considerăm necesare pentru înțelegerea acestei instituții penale.

Din punctul de vedere al *laturii subiective* distingem:

- *participație penală proprie* – când toți participanții acționează cu aceeași formă de vinovăție, fie cu intenție, fie din culpă;
- *participație penală improprie* – când forma de vinovăție cu care acționează participanții diferă, adică unii acționează cu intenție iar alții din culpă sau fără vinovăție.

Din punctul de vedere al *calității* în care *participanții* contribuie la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală:

- *participație penală simplă* există când toți participanții au calitate de autori, deci sunt coautori;
- *participație penală complexă* există când unii participanți au calitate de autori, alții au calitate de complici sau instigatori

Din punctul de vedere al *contribuției participanților* la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală distingem:

- *participație penală materială*, când contribuie la realizarea laturii obiective a infracțiunii;
- *participație penală morală*, când contribuie la realizarea laturii subiective a infracțiunii.

După modul în care se poate sau nu se poate determina *rolul fiecărui participant* la săvârșirea faptei:

- *participație penală determinabilă* – există atunci când contribuția și rolul fiecărui participant pot fi stabilite în mod cert;
- *participație penală indeterminabilă* – există atunci când nu se poate determina cu precizie care a fost contribuția și rolul fiecărui participant.

Participația penală proprie

Considerații preliminare

Contribuția pe care făptuitorii o pot aduce în cazul participației penale poate diferi prin forma și conținutul ei, în raport cu întregul activității efectuate în cooperare.

Potrivit modurilor în care făptuitorii pot contribui la săvârșirea unei fapte penale distingem între:

- cei care efectuează acte de executare – sunt *autori* sau *coautori*;
- cei care efectuează acte de determinare – sunt *instigatori*;
- cei care dau sprijin autorilor sau instigatorilor – sunt *complici*.

Așadar, participația penală proprie (participație penală propriu-zisă sau perfectă) cuprinde toate acele persoane care au contribuit la săvârșirea infracțiunii acționând cu aceeași formă de vinovăție.

Autorul și cautorii

Când o persoană săvârșește singură, în mod nemijlocit, fapta prevăzută de legea penală atunci are calitatea de *autor* (art. 46 C.pen.). Când acesta va coopera cu alte persoane, complici sau instigatori, ne vom afla în situația *autoratului*.

Săvârșirea oricărei fapte implică efectuarea unor acte de executare sau neîndeplinirea unor acte obligatorii. Persoana care efectuează actele de executare sau nu îndeplinește actele la care era obligată să le execute este autor al faptei realizată prin comisiunea sau omisiunea astfel săvârșită.

În general, orice persoană care acționează în mod nemijlocit are calitate de autor. Totuși, sunt infracțiuni la care autorul trebuie să aibă o anumită calitate cerută de norma de incriminare care trebuie să existe în momentul săvârșirii faptei.

Coautoratul (art. 46 alin. (2) C.pen.) este acea *formă a participației penale* în care o *faptă prevăzută de legea penală* este *săvârșită în mod nemijlocit* de către *două sau mai multe persoane* toți participanții acționând *cu aceeași formă de vinovăție*. Nu presupune, cu necesitate, existența altor participanți (complici, instigatori), dar nici nu exclude aceasta.

Există o serie de infracțiuni la care coautoratul nu este posibil:

- infracțiunile cu autor unic;
- infracțiunile omisive la care elementul material constă în neîndeplinirea unei obligații impusă de lege și care are un caracter personal;
- infracțiunile cu subiect calificat la care pentru existența coautoratului este necesar ca toți participanții să aibă aceeași calitate.

Actele coautorilor nu trebuie să fie, în mod obligatoriu, identice, fiind suficient ca ele să se îndeplinească în cadrul ansamblului faptic și astfel să formeze un tot unitar.

Instigatorul

Din dispozițiile art. 47 C.pen. rezultă că *instigarea* reprezintă *forma participației penale* în care o persoană, numită *instigator*, determină o altă persoană, numită *instigat*, să săvârșască o *faptă prevăzută de legea penală*, în condițiile în care *persoana instigată nu luase*

anterior hotărârea de a săvârși fapta prevăzută de legea penală iar activitatea de determinare a instigatorului este comisă cu intenție și este urmată de executare.

Pentru ca să existe instigare ca formă a participației penale și pentru ca instigatorul să fie considerat participant la săvârșirea infracțiunii, în literatura de specialitate s-a subliniat faptul că trebuie să fie întrunite cumulativ următoarele condiții:

- să existe cel puțin două persoane, instigator și instigat;
- efectuarea unei activități de determinare de către instigator a instigatului în sensul în care acesta să săvârșească o faptă prevăzută de legea penală;
- instigatul să nu fi luat o hotărâre anterioară de a săvârși fapta prevăzută de legea penală la care a fost instigat
- instigatorul să desfășoare, cu intenție, activitatea de determinare a instigatului pentru ca acesta din urmă să săvârșească fapta prevăzută de legea penală;
- activitatea de determinare a instigatorului față de instigat să fie urmată de executare.

Majoritatea opiniilor din doctrină au analizat, în raport cu anumite criterii, diferite forme sau modalități ale instigării, după cum urmează:

a) ***După numărul de persoane instigate*** se face distincție între:

- *instigare individuală* - când persoanele cărora li se adresează instigatorul sunt determinate;
- *instigare colectivă* - când instigatorul se adresează unui număr nedeterminat de persoane.

b) ***După numărul de persoane care instigă*** se face distincție între:

- instigare cu un singur instigator;
- *coinstigare* – concomitentă (când toți acționează în același timp)sau succesivă(când instigarea se realizează în etape, caz în care trebuie dovedit că, nu numai că toți instigatorii au avut intenția de a-l determina pe autor să săvârșească o anumită faptă penală, dar și că instigatul nu a luat decizia după prima intervenție; în caz contrar, cei care ar urma ar deveni complici, prin întărirea rezoluției infracționale).

c) ***După modul de determinare*** instigarea poate fi:

- *instigare mediată* – când instigarea se realizează printr-o altă persoană decât cel care a conceput ideea săvârșirii infracțiunii;
- *instigare imediată* – când se realizează în mod direct, nemijlocit de la instigator la instigat.

d) ***După coeziunea formei de vinovăție a instigatului cu cea a instigatorului*** se face deosebire între:

- *instigare proprie* – când atât instigatorul cât și instigatul acționează cu intenție, existând o concordanță sub aspect subiectiv între cei doi participanți;
- *instigare improprie* – când instigatorul acționează cu intenție în timp ce instigatul săvârșește fapta din culpă sau fără vinovăție lipsind coeziunea psihică între cei doi participanți.

e) **După mijloacele de instigare** deosebim:

- *instigare simplă* – când mijloacele de determinare sunt simple (îndemnuri, rugăminți etc.);
- *instigare calificată* – când mijloacele de determinare sunt deosebite (oferirii unor daruri sau a unor sume de bani, a exercitării de presiuni etc.).

f) **După rezultatul obținut în determinarea instigatului la săvârșirea infracțiunii** se face distincție între:

- *instigare neizbutită* sau cu efect negativ – când instigatorul nu reușește în acțiunea sa de a-l determina pe instigat să săvârșească fapta prevăzută de legea penală;
- *instigare reușită* sau cu efect pozitiv – când instigatul acceptă instigarea și trece la săvârșirea faptei.

Complicitatea

Potrivit art. 48 C.pen., complicitatea poate fi definită ca fiind o formă a participației penale în care o persoană, cu intenție, prin modalitățile prevăzute de legea penală, sprijină o altă persoană la realizarea unei fapte penale.

Contribuția complicelui la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală este indirectă (mediată) deoarece el nu realizează fapta în mod nemijlocit, ci înlesnește sau ajută prin modalitățile prevăzute de legea penală, realizarea acesteia de către autor.

Pentru ca să existe complicitate ca formă a participației penale, în literatura de specialitate s-a evidențiat necesitatea constatării întrunirii cumulative a unor condiții, după cum urmează:

- a) săvârșirea de către autor a unei fapte prevăzute de legea penală;
- b) săvârșirea de către complice a unor activități de sprijinire la comiterea unei fapte de către autor;
- c) contribuția complicelui să fi folosit efectiv autorului în săvârșirea faptei prevăzute de legea penală;
- d) actele de complicitate, în oricare din modurile în care s-au manifestat, trebuie să fie efectuate cu intenție.

Având în vedere că faptele prevăzute de legea penală sunt diferite în conținutul lor specific, este normal ca și modurile de sprijin al acestor fapte să se prezinte sub diferite forme.

De aceea, în doctrină formele complicității sunt clasificate după mai multe criterii.

a) **După tipul actelor de sprijin realizate** complicitatea poate fi:

- *complicitate materială* care constă într-o activitate de sprijin material ca: procurarea de instrumente, înlăturarea unor obstacole etc.;
- *complicitate morală* care constă în susținerea moralului făptuitorului prin promisiuni de tănuire, favorizare etc.

b) **După momentul în care intervin actele de sprijin** complicitatea poate fi:

- *complicitate anterioară* - când actele de complicitate preced săvârșirea faptei;
- *complicitate concomitentă* - când actele de complicitate sunt efectuate în momentul comiterii infracțiunii.

c) **După aspectul dinamic al contribuției complicelui** complicitatea poate fi:

- *complicitate prin acțiune* - când complicele procură instrumente, adună informații, înlătură obstacole;
- *complicitate prin inacțiune* - când ajutorul complicelui presupune neexecutarea, cu intenție, a unei obligații prevăzute în atribuțiile sale, favorizând astfel activitatea infracțională.

d) **După modul de realizare a contribuției complicelui** complicitatea poate fi:

- *complicitate nemijlocită* - are loc când există relație directă autor – complice;
- *complicitate mijlocită* - are loc când sprijinul complicelui este acordat prin intermediul unui mediator.

Complicitatea mijlocită se poate realiza în mai multe modalități:

- *complicitate la instigare* - când complicele sprijină instigatorul să determine autorul să săvârșească infracțiunea;
- *complicitate la complicitate* - când complicele are la rândul său un alt complice care îl sprijină;
- *instigare la complicitate* - când complicele este instigat de către o terță persoană să acorde sprijinul său făptuitorului.

13.3. Rezumat

Prin *pluralitate de infractori* se înțelege acea situație în care o infracțiune este săvârșită de două sau mai multe persoane. Ea poate fi:

- *Pluralitate naturală*
- *Pluralitatea constituită*
- *Pluralitatea ocazională sau participația penală*

Participație penală proprie – când toți participanții acționează cu aceeași formă de vinovăție, fie cu intenție, fie din culpă; Potrivit modurilor în care făptuitorii pot contribui la săvârșirea unei fapte penale distingem între:

- cei care efectuează acte de executare – sunt *autori* sau *coautori*;
- cei care efectuează acte de determinare – sunt *instigatori*;
- cei care dau sprijin autorilor sau instigatorilor – sunt *complici*.

Participație penală improprie – când forma de vinovăție cu care acționează participanții diferă, adică unii acționează cu intenție iar alții din culpă sau fără vinovăție.

13.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Contribuția complicei la comiterea unei fapte prevăzute de legea penală se realizează prin:
 - a. determinarea autorului să comită fapta prevăzută de legea penală;
 - b. promisiuni de tănuire a bunurilor ce rezultă din săvârșirea infracțiunii făcute în timpul comiterii infracțiunii;
 - c. acte de executare directă și nemijlocită.
2. Instigarea la comiterea unei fapte prevăzute de legea penală nu se poate realiza:
 - a. din culpă;
 - b. prin acțiune;
 - c. prin determinarea cu intenție a autorului.
3. Pentru ca să existe instigare ca formă a participației penale trebuie îndeplinite următoarele condiții:
 - a. instigatorul să efectueze, cu intenție și în mod neîndoieșnic, activități de determinare a instigatului să săvârșască o faptă prevăzută de legea penală ;
 - b. instigatul să fi luat o hotărâre anterioară de a săvârși fapta prevăzută de legea penală;
 - c. activitatea de determinare a instigatorului să nu conducă la săvârșirea faptei de către instigat.

13.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

Capitolul 14.

SĂVÂRȘIREA INFRACTIUNII PRIN COOPERAREA MAI MULTOR PERSOANE (II)

14.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate *Preliminarii privind pluralitatea de infractori, aspecte generale privind participația penală, participația penală proprie (autoratul, coautoratul, instigarea, complicitatea), participația penală improprie, pedeapsa în caz de participație penală*.

Obiective:

- *Însușirea reglementărilor legii penale privind pluralitatea de infractori și formele acestei pluralități;*
- *Analizarea și însușirea reglementărilor legii penale privind noțiunea, natura juridică și felurile participației penale.*
- *Aprofundarea și însușirea reglementărilor legii penale privind participația penală improprie, precum și pedeapsa în caz de participație.*

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

14.2. Conținut

Participația penală improprie

Considerații preliminare

Dacă în cazul participației penale proprii toți participanții acționează cu aceeași formă de vinovăție la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, în situația participației penale improprie întâlnim forme diferite de vinovăție, respectiv intenție, culpă sau chiar lipsă de vinovăție.

Deci, putem defini *participația improprie* ca fiind acea *formă de participație penală în care unii participanți conlucrează la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală prin forme de vinovăție diferite sau chiar fără vinovăție*.

Participația penală improprie poate exista atât în cazul coautoratului cât și în cel al instigării sau al complicității.

În doctrină s-a evidențiat existența a două concepții în ceea ce privește acceptarea participației penale improprie.

Într-o *primă concepție*, participația penală improprie este contestată pe motivul că participația penală nu este de conceput fără existența intenției între participanți, fiind posibilă numai la infracțiunile intenționate.

Într-o *a doua concepție*, se consideră că cel care săvârșește nemijlocit fapta rămâne autorul ei chiar dacă nu răspunde penal, iar cel care determină cu intenție pe autor să comită fapta rămâne instigator.

Codul penal în vigoare, însușind această din urmă concepție, a consacrat participația penală improprie pe care a reglementat-o în art. 52 C.pen.

Modalitățile participației penale improprie

Art. 52 C.pen. prevede ca modalități ale participației penale improprie: modalitatea intenție și culpă, precum și modalitatea intenție și lipsă de vinovăție.

- a) *Modalitatea intenție și culpă* are loc când autorul comite fapta din culpă iar instigatorul sau complicele acționează cu intenție. În doctrină s-a arătat că în cazul în care fapta săvârșită nu constituie infracțiune decât dacă este săvârșită cu intenție, autorul nu este infractor, el nu va răspunde penal, singurii responsabili fiind instigatorul și complicele pentru infracțiunea intenționată la care și-au adus contribuția.
- b) *Modalitatea intenție și lipsă de vinovăție* are loc când autorul comite fapta fără vinovăție în timp ce instigatorul sau complicele acționează cu intenție. În asemenea situație autorul nu va fi tras la răspundere penală deoarece a comis fapta fără vinovăție, pe când instigatorul sau complicele vor răspunde potrivit calității lor pentru infracțiunea intenționată.

Pedeapsa în caz de participație

Sisteme de sancționare ale participanților la infracțiune

În legislația penală și în doctrină s-au remarcat două sisteme de sancționare:

- a) *sistemul parificării pedepselor* care consideră că toți participanții trebuie sancționați între aceleași limite de pedeapsă deoarece fapta săvârșită este voința tuturor;
- b) *sistemul diversificării pedepselor* se referă la faptul că sancționarea celor ce participă în diferite calități la săvârșirea infracțiunii trebuie făcută în funcție de contribuția fiecăruia, adică legea penală să prevadă pentru instigatori și complici pedepse diferite de cele ale autorilor deoarece, pe de o parte, există o deosebire obiectivă, materială a participanților, iar pe de altă parte, există și o deosebire subiectivă între aceștia.

Pedeapsa în cazul participației penale proprii

Actualele reglementări penale adoptă pentru sancționarea participanților în cazul participației penale proprii sistemul parificării, sancționând astfel în mod unitar persoanele implicate în comiterea infracțiunii (art. 49 C.pen.). Astfel, toți participanții vor fi sancționați în limitele pedepsei prevăzute de legea penală pentru autor, deoarece s-a considerat că sub aspectul obiectiv și subiectiv aceștia prezintă același grad de pericol ca și autorul, lăsându-se instanței posibilitatea diferențierii sancționării lor cu ocazia individualizării pedepsei (art. 74 C.pen.).

Pedeapsa în cazul participației penale improprii

În acest caz pedeapsa aplicată de legiuitor se raportează la sistemul diversificării pedepselor în funcție de poziția subiectivă a participanților.

Astfel, potrivit art. 52 C.pen., rezultă că în *cazul primei modalități* a participației penale improprii instigatorul și complicele, care au acționat cu intenție, sunt sancționați cu pedeapsa prevăzută pentru autorul faptei săvârșite cu intenție, pe când autorul care a săvârșit fapta din culpă va fi sancționat cu pedeapsa prevăzută de lege pentru culpă, iar dacă fapta nu este incriminată în caz de culpă, autorul nu va fi pedepsit.

În cazul celei de-a *doua modalități* a participației penale improprii, din cuprinsul art. 52 C.pen. rezultă că instigatorul sau complicele care a acționat cu intenție este sancționat cu pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta săvârșită, iar autorul nu este pedepsit deoarece a săvârșit fapta fără vinovăție.

Dispoziții ale legii penale comune tuturor participanților la infracțiune*a) Efectele circumstanțelor personale și reale asupra pedepsei participanților*

- *circumstanțele personale* își produc efectele doar asupra celor pe care îi caracterizează și pot fi *subiective* (forma de vinovăție, mobilul și scopul participantului) sau *de individualizare* (antecedentele penale, particularitățile persoanei participante etc.) (art. 50 alin. (1) C.pen.);
- *circumstanțele reale* se referă la faptă și țin de actul material al infracțiunii, respectiv conținutul atenuant sau agravant al faptei, mijloacele utilizate, împrejurările de loc și timp ș.a. Cele de agravare se răsfrâng asupra participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut, iar cele de atenuare se vor răsfrânge asupra tuturor participanților chiar dacă nu au fost prevăzute de ei (art. 50 alin. (2) C.pen.).

b) Împiedicarea de către participant a săvârșirii faptei instituie practic o cauză de nepedepsire conform art. 51 alin. (1) C.pen.

Dacă actele săvârșite până în momentul împiedicării constituie o altă faptă prevăzută de legea penală, participantului i se aplică pedeapsa pentru această faptă (art. 51 alin. (2) C.pen.).

14.3. Rezumat

Participația improprie - acea formă de participație penală în care unii participanți conlucrează la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală prin forme de vinovăție diferite sau chiar fără vinovăție.

Modalitățile participației penale improprii:

- *Modalitatea intenție și culpă*
- *Modalitatea intenție și lipsă de vinovăție*

Pedeapsa în cazul participației penale proprii - sistemul parificării, sancționând astfel în mod unitar persoanele implicate în comiterea infracțiunii.

Pedeapsa în cazul participației penale improprie- În acest caz pedeapsa aplicată de legiuitor se raportează la sistemul diversificării pedepselor în funcție de poziția subiectivă a participanților.

14.4. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Contribuția complicei la comiterea unei fapte prevăzute de legea penală se realizează prin:
 - d. determinarea autorului să comită fapta prevăzută de legea penală;
 - e. promisiuni de tănuire a bunurilor ce rezultă din săvârșirea infracțiunii făcute în timpul comiterii infracțiunii;
 - f. acte de executare directă și nemijlocită.

2. Instigare la comiterea unei fapte prevăzute de legea penală nu se poate realiza:
 - d. din culpă;
 - e. prin acțiune;
 - f. prin determinarea cu intenție a autorului.

3. Pentru ca să existe instigare ca formă a participației penale trebuie îndeplinite următoarele condiții:
 - d. instigatorul să efectueze, cu intenție și în mod neîndoelnic, activități de determinare a instigatului să săvârșască o faptă prevăzută de legea penală ;
 - e. instigatul să fi luat o hotărâre anterioară de a săvârși fapta prevăzută de legea penală;
 - f. activitatea de determinare a instigatorului să nu conducă la săvârșirea faptei de către instigat.

14.5. Bibliografie recomandată

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

A. Legislație

Constituția României din 1991, modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003

Codul Penal al României din 17/07/2009, (Legea nr. 286/2009 publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, în vigoare de la 1 februarie 2014) cu modificările și completările ulterioare

Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în Monitorul Oficial nr. 757/2012

B. Doctrină și jurisprudență

MITRACHE Constantin, MITRACHE Cristian, - Drept. Penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2023

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015

PASCU Ilie, UZLĂU Andreea Simona, MUSCALU Gheorghe - Drept penal. Partea generală, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București, 2016

UDROIU Mihail, Drept penal. Partea generală. Sinteze și grile, Ediția 6, Editura C.H. Beck, București, 2019

HOTCĂ Mihai Adrian - Manual de drept penal. Partea generală, Ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2022

LEFTERACHE Lavinia Valeria – Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II, Editura Hamangiu, București, 2022

ANTONIU George, TOADER Tudorel – coordonatori – Explicațiile noului Cod penal, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2015